

6¹⁹⁶⁴

planinski vestnik

planinski vestnik

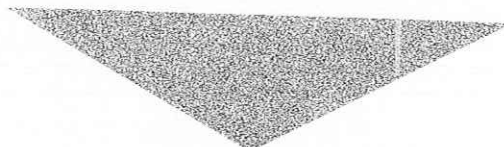
Glasilo Planinske zveze Slovenije | Letnik XX | Junij

VSEBINA

V TRIGLAVSKEM STEBRU Marijan Lipovšek	241
KARNIJSKE ALPE IN KARNIJA Dr. Viktor Vovk	248
MAJHNE GORE — MOSTOVI K VELIKIM LE- POTAM Stanko Klinar	257
PISMO UREDNIKU Dr. Francè Avčin	258
MISLI OB MATTERHORNU Ferdo Polanič	260
IZ BOHINJA ČEZ KRN V DOLINO SOČE Mira Ivanšek	261
TEHNIČNI ZELEZARSKI MUZEJ ZELEZARNE JESENICE V JULIJSKIH ALPAH Aleksander Rjazancev	265
POMLADNE SLUTNJE Ludvik Zorzut	271
DRUSTVENE NOVICE	271
NOVICE IZ MLADINSKIH ODSEKOV	275
IZ PLANINSKE LITERATURE	276
RAZGLLED PO SVETU	279
OBCNI ZBORI	283
DA NE POZABIMO	287
IZ KARTOTEKE PRVENSTVENIH VZPONOV	288
NASLOVNA STRAN:	
STAREC Z GORA	
Foto: Jože Kovačič, Maribor	

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina je din 900.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 225.— (naročnina za inozemstvo din 1600.—) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-608-10 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

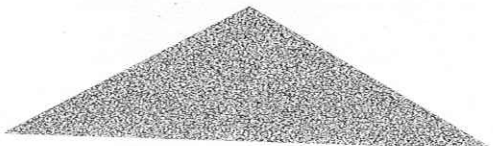
Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

TONI 2450 din
LEON 3500 din

1964

TOVARNA
OBUTVE
PEKO
TRŽIČ

V Triglavskem steburu

Marijan Lipovšek

Nikoli ni človek v prizadevanju po prvenstvu bliže cilju svojih sanj in želj kakor takrat, ko se z doseženim uspehom dviga nad množico drugih kot prvi, najboljši. Ko samozavestno gleda na manj srečne vrstnike, ki so v hlepenju po prvenstvu ostali za njim in ki dostikrat z zavistjo zro na izvoljence, junake dejanj skoraj nadčloveških zmožnosti. A tudi nikoli ni VANITAS tako jasno napisana na čelo smrtnika kakor tedaj, ko vlada. Zakaj le malo časa preteče, le kaplja v morju, ki nam ga Hronos tako skopo dovoljuje prepluti v neskončno majhnih razdaljah, pa že vstajajo drugi in drugačni dosežki, zatemnijo slavo in ugled prejšnjih, prevzemajo vodstvo in stopajo k svojim prestolom, da jih potem novi in novi spet pahnejo z njih.

Ali pa naj se zato ne priznavamo k napredku? Poiskati je pač treba tisto konstanto, ki veže vsa prizadevanja, ki se nikoli ne izmenja, nikdar ne preide. Nikdo ne more vzeti lepote katerikoli gorski poti, ki se uvršča med prizadevanja po združitvi z gorskim svetom. Gore postavljajo v svojih nebotičnih skladih zapreke kakor za izzivanje našemu nikdar zadovoljenemu pohlepu po obvladanju vsega, kar se nam zoprevstavi. S silo, ki je v svoji trmoglavi vztrajnosti brez primere, je človek uporno napadal te pregrade in jih zmagoval. Ta usodna sila je botrovala vsem uspehom, ki jih je človeštvo doseglo. Gnala je raziskovalce v neznane daljne dežele, polne strahov in nevarnosti; gnala jih je v ledene puščave skrajnega severa, skrajnega juga; pa v brezupni, strašni svet osem-tisočakov, kjer je zavest o njihovem veličastju pojemala ob nečloveških naporih, čim višje so gorniki prišli. S to silo pa se druž

tudi tista boljša, globlja lastnost, ki nas žene, da se združujemo z gorskim svetom kakor z ljubljanim bitjem. Da nas sprejema in da ga mi sprejemamo vase, da ga obvladamo in da nas prepaja, da živimo v njem in z njim, da pronikne v nas in nas preoblikuje, da ga zmagamo v njegovih težavah, v oblikah njegove narave in značaja, da do kraja spoznamo njegovo podobo. V vsem. In tu, tu se sedaj vzpenjajo pred nami tiste smeri, ki ostajajo v združitvi teh tako različnih silnic vselej enako mogočne pred očmi gornika. V Triglavski steni pred vsemi drugimi vse tri smeri osrednjega stebra: Skalaška z Ladjo, Prusik-Szalayjeva in nad vse — Čopov steber.

Še so bile pozneje in celo že prej preplezane smeri, še mnoge, ki nanje mislimo, ko govorimo in primerjamo z onimi tremi. Ravno v tem steburu ena, ki mora biti preplepa, namreč smer Debeljak-Dolar, potem kovinarska, v zahodnem delu stene Uroševa in tržaška. Pa nova Butinarjeva in seveda Sfinga, dve, ki se postavljata v novem času z novim načinom plezanja spet v prve vrste, dokler ne pride še kaj novejšega...

Toda ne, ne bodimo krivični, ko govorimo o tem, kako prehajajo prvenstva od smeri do smeri, od plezalcev spet na druge plezalce. So bila ali niso bila ta ponosna, prelepa pota ob svojem času to, čemur pravimo »naj-težje«? Bila so. In zahtevajo še vedno vse, kar je zanje treba. Tehnično znanje, telesno utrjenost, izredne živce, veliko moralo. Od vsega tega se ne spreminja samo tehnično znanje. To se seveda stopnjuje, vedno bolj pa se tudi ožijo predstave o tem, kaj ni več mogoče preplezati. Leta 1906 je bila nemška smer v Triglavski steni pač prav tako edinstvena, kakor je danes Sfinga. Toliko, kolikor jih je takrat tisto smer še lahko zmagalo, imamo tudi danes, da zmagajo Sfingo. In danes nemška smer? Tehnično znanje se je res razširilo, nekoliko posplošilo, pa tudi odnos do problema je drugačen. Skalaška je zavrnila nič koliko navez — danes pa govore mladi o njej, da je šoder... No, če je to šoder! Toda strah pred njo je izginil. Smotorej bolj sposobni? Ali manj dovetni za grozote skalnatih skladov in imamo tako

planinski vestnik

boljšo moralo, ker jih bolj stvarno motrimo in zato lažje obvladamo? Toda ali smo tudi bolj sposobni sprejemati vase pravo bít gora? Dvomim. Morda jo sprejemamo na drugi rávni, v drugi perspektivi, iz drugega duševnega zornega kota, bolj analitično kakor čustveno. Bolj umsko razčlenjujoče — tudi sami sebe in svoj odnos do gorá — kakor pa v prejšnjem vzhičenja polnem navdušenju, nekoliko primitivnem, naivnem, vendar tako osrečujočem.

Ah ne, vse skupaj se zde prazne marnje, take in podobne besede, kadar gre za stik z goro, za bivanje v njihovem svetu. In nič drugega ne želim s tem pripovedovanjem kakor pokazati bralcem srečo teh velikih doživetij.

V razmeroma poznih letih sem jih spoznal. Kaj zato, če sem stopal proti njim šele v poletju, poznem poletju in celo proti jeseni. Tudi pomlad je bila nekoč in bila je polna dni, ko so se gore odpirale mlademu, željnemu srcu. Zakaj bi torej poletje, ki je zrelejše, ostajalo ob strani brez izpolnitev? In če je komu dano, da mu je življenje v tem tudi na jesen naklonjeno, je to darilo, ob katerem človek samo nemo skloni glavo. Ni besed, ki bi mogle razložiti čudo, ki se mu pravi življenje.

Zakaj ko motrim minule čase, mi vedno bolj prihaja v zavest, kako omejeno lahko človek svoje življenje sam spreminja in uravnava. Le malo svobode imamo v odločanju, vse drugo nas zadeva z drugimi, drugačnimi silami, ki jim težko sledimo do njihovih izvirov, saj ugotavljamo le učinke njihovega delovanja in za katere ne vemo, kaj so. So naključje? So neka logika ali doslednost vzroka in posledice, ki ji ne vemo imena in ki teče po skrivnih podtalnih tokih, dokler ne plane kot usodni rezultat na dan? Kakorkoli že, vsakdo sklepa zase, ko obrača liste življenja in presoja, zakaj je bilo tako in ne drugače. In na premnogih straneh vprašanja ne dobe odgovora. Dokler ni aktualna tista edinstvena pesem:

Lopato, rovnico zdaj v dlan, zdaj treba bo
kopati,
globok bo stan, lepo postlan, da gost bo
mogel spat.
Potem pa ni treba nič več odgovora...

Ali ni bil mar dr. Jug tisti, ki je pel to pesem v Triglavski steni, da bi njená resnoba in globoki pomen utrdila njega in njegova dva

tovariša, ko so sredi prepadnih strmin že omahovali? A v stenah se redkokdaj sliši take glasove. Tam so doma drugačne pesmi, pesmi življenja. Ne resignacija, temveč upanje, ne smrt, temveč dejavnost. Zakaj iz življenjske sile se rodé gorska pota in tudi tista, ki se usodno končajo, so začeta iz polne, ki-peče sile.

*

V razmeroma poznih letih sem jih spoznal, ta doživetja v najtežjih stenah. Medtem so bile drugod preplezane od naših sijajnih plezalcev mlajših rodov še druge smeri — in tako bo vedno. Že davno niso tiste najtežje res najtežje. Toda kaj zato! Še vedno so čisto dosti težke, še vedno v naših prvih vrstah, naše »grandes courses«. In — saj ne gre samo za težavnostno stopnjo, temveč za vse, kar tako plezalsko pot sestavlja. Tehnične težave so le del sestavin, ki jih doživljamo na njej. Plezal sem brez prenehanja. Nočem reči, da sem samo plezal, vendar sem to delal stalno in ostajal v vaji. Prva pot čez veliki steber je bila čez zahodni raz. Srečne ure v njem! In potem sem bil še nekajkrat pod vstopom za skalaško. Prvič — meglà, drugič — dež, tretjič — ne vem več kaj. Tako je prišlo leto 1960, ki me je osrečilo s hudo boleznijo, posledico večnih živčnih naporov v poklicu. In leto nato, ob obletnici Skale, sem bil spet v Vratih.

*

Potepanje po steni je bilo od nekaj prijetna zadeva. Potepanje — nekakšno brezskrbno romanje, malo prešerno, malo resno, malo za šalo. Nič posebno nevarnega, nič zelo tvegane, pa vendarle vedno sredi skalovja. Hoja in vzpenjanje po skritih in znanih plezalskih stezah, čez stopnje, police in tu in tam tudi čez previse. Križarjenje po steni sem in tja v zavesti, da se nič ne mudi, da gremo le na ogled, skratka, da se pač potepamo. In tako sem šel sam, ker družbe ni bilo, v steber ob nemški grapi. Brez vrvi, seveda, saj je ni bilo treba pa zanjo tudi ni kazalo. Šel sem na preskušnjo, kako bo kaj šlo. V eni uri sem bil pri skrinjici — stolpe pod njo sem obšel. Od tam sem zavil v levo v slovensko smer po tistih prelepih, nagnjenih gredinah. Iz grape navzgor sem strmo splezal pod Okno in ob njem v krnico. Sončen rob me je zvalil nase. Čudni skaloviti kvadri se vzdigujejo v razrit greben, ta pa v pečinate sklade. Iz Škrbinice pod robom nisem

prišel po grebenu nikamor naprej. Rekel sem si: potepanje! Tako sem torej splezal še v naslednji kotel in prečil v Prevčev izstop. Ves čas sem bil sam, le malo plezalcev je bilo tedaj v steni, z nikomur nisem križal poti. Zgoraj pa je bila zlata luč, prostrani razgledi krog in krog in srečni občutek višine.

*

V Vrata je prišla Barbka. Tedaj je bila že »klasa«. Nagovoril sem jo, da bi šla skozi Okno ob nemškem stebru. Trije smo odšli v mračen, precej mrzel dan. Iz Tumove smeri smo zlezli po Zlatorogovih policah h grapi ob strmem stebru in navzgor pod Okno. S pečin je kapljalo, bilo je hladno, skale pa ostre in nazobčane. Prečnico smo zlahka preplezali, zdela se mi je kot zmerom imenitna. A v previsu se nam je zatikalo. Ta previs in plošče nad njim so bile zame že drugič res težke, zakaj že pred leti sva se tod ubadala z Andrejem. Sedaj je plezala Barbka naprej in priznam, da sem z veseljem zagrabil vrv, ki sta mi jo prijazni Valant in njegov tovariš vrgla izpod glavice v nemškem stebru sem dol čez gladke plati. Plezala sta namreč v nemški smeri in ravno takrat, ko smo mi stekali v previsu in na ploščah, sta s stebra prečila v votlino Okna.

V votlini je bilo mokro in mrzlo. Počasi smo rinili navzgor. Izstopna stena je bila premočena, drsna. Zase vem, da sem se s precejšnjo težavo privlekel čez zadnje strme skale na grušč.

V megli smo tavalj proti slovenskemu stebru. Valant in njegov tovariš sta bila že odhitela naprej. Ostali smo sami, ravno ko so najgostejše plasti megle pokrile ta del stene. Zašli smo previsoko — nekam pod zgornjo črno steno. Končno je Drago, ki je bil kot tretji z nami, zasledil v snegu stopinje in se razvedel. Precej pozno smo bili doma v Aljaževem domu.

Vse te plezarije so bile sicer le priprava na težje smeri, nekakšna vaja, toda navsezadnje je za stik z gorami vse pomembno. In ob čisto preprosti in lahki hoji po gredinah nekje v steni ni včasih nič manj tesnega objema z gorami kakor v najtežjih plezalskih problemih. Ko človeka zadene tisti žarek, ki se da primerjati samo z navdihom — in čisto gotovo je, da prav to doživljajo premnogi ljudje po gorah — je res vseeno, kje v gorah se tedaj nahajamo. Kako je že dejal veliki

glasbenik Schumann? »Kadarkoli izvajate umetnino, jo izvajajte takó, kakor da bi bili pred največjimi mojstri«. To se pravi: nikoli površno, nikoli tja v en dan, nikoli brez zbranosti. In prav tako je v gorah. Vsak korak po njihovem svetu naj bo v zavesti, da smo sredi velikega svetišča narave.

*

Vreme se je boljšalo in konec julija je sijalo sonce skoraj vsak dan. Odšli smo v skalaško. Lepo poletno jutro, pod steno hlad, pa skale žarijo in ves dan ostane jasen. Vstop, kolikor se pleza brez varovanja, to je od melišča gor na prvo veliko gredino, sem dobro poznal že od prej. Tu ni bilo zatikanj. Siva, ostra skala, strmi kaminasti žleb z znanimi obrovskimi oprimki — vse je bilo nekam razburljivo veselo. Po gredini gor za skalnato kuliso in naprej za prvi stolpič je tudi šlo kar dobro. No in tako sem končno stal tik pod prvo težko stopnjo v skalaški.

Začel je Drago. Kaj je bilo njemu, ki je tako izredno spreten, priti čez tiste sitne prevese, ki se vrste druga nad drugo strmo navzgor! Kmalu po začetku je najtežje — čudno te odbija stena ven, pritiskaš se vanjo s trebuhom in včasih se revež kar sam sebi zasmiš, ko se loviš za grahastimi oprimki in grabiš za bornimi luknjicami v skalovju. Kolikor je klinov, jih pozdraviš z veliko hvaležnostjo — skoraj pozabiš pri tem misliti na tiste, ki so jih prvi zabili in koliko težje je to bilo zanje...

No, moja dva spremljevalca se nista pritožila čezme. Potrudil sem se in kmalu sem bil zgoraj na boljših stojiščih.

O tem, da je bila Barbka za menoj, kot bi mignil, ne bom govoril.

Sedaj pod drugi stolp. Ta je velika luska, zadaj za njo pa je skalnata vežica, kamor pridemo z leve naokrog. Še smo v jutranjem hladu. Čelo pritisneš na mrzlo skalo, srce se umirja in že gremo v levo čez mičen prestop, kjer uzreš globoko pod nogami vstopno gredino. Lahek svet te popelje pod prevese.

Tam so lepe, sive, strme plošče. Med njimi se vije ozka poč navzgor. V njej klini, tu in tam še šopi borne gorske trave. Vpenjam, prepenjam in po glavi mi gredo opisi skalaške smeri. Vse sem jih prebral še kot čisto mlad fant. In tole, kjer sedaj plezam, naj bodo tiste težave? Jè težko, jè, toda nikoli tako, kot tam piše. Kje so stolpi, čez katere

plezaš? Kje trebušast previs, ki grozi nad teboj, kje navpičen, travnat žlebič, ki v njem zabiješ klin le z levico? So to skale, ki so vrgle raz sebe Deržaja, Pagitza in skoraj tudi Jesihovo? Je to sploh skalaška? Ne ne, to pot, kjer plezam, so našli poznejši plezalci. Dobro so našli, prav so našli, zakaj vselej iščemo tudi v težkih smereh najlažje mogoče prehode. Čemu so spodaj, izza drugega stolpiča, prej plezali naravnost gor, ne vem. Na levo kaže bolje in če so pozneje tam našli lažji prestop, je samo dobro.

V misel so mi prišli naši tedanji nepozabni plezalski prvaki. Sloki Edo Deržaj, z izklešanim obrazom, kot rojen za skale, pa divje pogumna Jesihova in čudovito spretna Debelakova. Njen sin, Matjaž, mi je pripovedoval, da je plezal originalno smer, od stolpov naravnost gor. Rekel je, kako je tam težko. Toda tu, kjer sedaj plezamo, je veliko lažje. Je navpično, je tudi malo previsno, je izpostavljeno, a nič, nič skrajnega. Je lépo, resno plezanje v strmi poči.

In že smo na grušču.

Konec prve stopnje. Do tu je ključ skalaške smeri, mogočen vstopni prag, čez katerega moraš, po težavah vreden veličine stebra.

Sedaj po položnejšem svetu levo gor k lepi polici in po njej daleč v kot k pečinam. V škrbinici nad prepadom, ki zija dol do dna skoka pod Črnim grabnom, se obrneš v desno. Težka plazna polica — in že si v lahkem pečevju. Skozi žleb gremo na skalaški turnc.

Sonce nas je obliko. Srce je tolklo po hitrem vzponu, posedli smo po skalah za oddih nekaj minut — in šli smo naprej.

Od skalaškega na gorenjski turnc je pleza lahka, prav prijetna, nekakšen plezalski sprehod. Najprej v levem boku, potem po drugi strani raza. Tik pod turnom je gladek zobec, levo naokrog prilezeš na gorenjski stolpič.

Dolg, šijast greben, ki nosi na kraju nad prepadom vzpetinico, se koplje v luči. Dopoldne sije sonce nanj navpično, popoldne ga obseva blažja svetloba tam izza Pihavca. Osrednja točka, križišče in počivališče, pomaknjeno nad globine — sam zrak naokrog. Sedaj se začno težave. Vzpon do skalaškega kamina in kamin sam. To je težko, izpostavljeno, precej naporno, vendar nič skrajnega. Posebno prečnica izpod širokega »mariborskega« kamina na levo k skalaškemu kaminu in potem prestop vanj pa po njem nav-

zgor, za vse to je že treba nekaj preciznega plezanja v hudi izpostavljenosti.

Skozi kamin levo ven in po strmem svetu gor do ladje ni težko, le dolgo.

Sedaj ladja. Torej — tu šele vidiš razlike, ki so se dolga leta obdržale v ocenah naših smeri. Ladja je čisto gotovo težja kot vstopna stena v skalaški in neprimerno bolj izpostavljena. Kdor jo je prvi plezal — in vsi vemo, da je bil to Čop v družbi Potočnika in Tominška — ta je že bil nekaj moža in plezalca. Seveda, tudi spodaj pri vstopu ni šala. Mogoče je zaradi značaja pečine bolj nevarno, bolj sitno in neprijetno mordà, toda objektivno nikakor ne težje od teh gladkih, strmih plati, ki se spodaj prevešajo.

Spomnil sem se na Franceta Avčina, ki je že tolikokrat pogruntal kakšno posrečeno. Za ladjo je rekel, da je »kraftštikeljc«, torej stvar za moč. Pa to ne pomeni le fizične moči, temveč tudi notranjo silo, pogum, krepkost, pa spretnost seveda.

Kmalu smo se torej drenjali vrh ladje pod izstopnimi previsi, dokler nismo drug čez drugega ali drug pod drugim — kakor je pač kazalo — ob čedni zmešnjavi vrvi zlezli v lažji svet.

No, priznam, da sem bil utrujen. Počasi je šlo navzgor po travah, skalah in grušču, dokler nismo končno dosegli zgornjega raza glave. Tam je bilo konec plezanja in spet enkrat mi je bila gorska sreča naklonjena.

Ob petih popoldne smo krenili po Plemenicah navzdol. Prelepi megleni slapovi so se tiho valili čez robove, debela reka megle... Po poti je vihral veter, zagrinjali so nas oblaki in zgodaj zvečer smo bili v Vratih.

*

Prišla je obletnica Skale. Stari, znani obrazi, stari po letih kakor jaz sam med njimi, pa tudi po skupnem poznanstvu. Gube, sivi lasje in pač vse, kar prinašajo seboj skrbi in trud skozi dolga leta. Svetlih, srečnih oči so prihajali mimo Šlajmarjeve vile na ravnico pred Dom. Zvečer smo zakurili kres in tiho se je priplazila v srca zamišljenost, kakor vselej ob plamenih večernega ognja, ob sencah in rdečih zubljih, ob trepetajočih lisah, ki migljajo vsenaokrog in se izgublja v črno temo. Zamišljenost nad tokom Časa, ki nam prinaša srečo in trpljenje in ki tako hitro mineva. Zakaj mnogi so že odšli od nas in vsakogar čaka veliki neznani Konec.

Drugi dan je bil nebeško lep. Take gorkote, jasnine in svetlobe skoraj še nisem pomnil. Govorili so možje, ki so ustanavljali, vodili Skalo in delovali v njej. Govoril je Miha Potočnik, eden od najpomembnejših alpinistov slovenskih, govoril je Janko Ravnik, moj stari prijatelj, učitelj in vodnik, osrednja osebnost v Skali. Tu je zgodovina, ki bo najbrž šele pozneje pravično ocenila delo in pomen teh mož.

Kar zadeva plezanje, sem dan zapravil. Toda kdo ga ne bi bil za tako stvar. Zadovoljen sem šel zvečer k počitku.

Popoldne mi je bil rekel Drago: Jutri gremo v steber. — Osupnil sem. Kolikokrat me je prej že Joža sam povpraševal: Si že bil? — Odkimaval sem brez besed. Kako bi drugače? Nisem vedel, kako je tam gori, nisem si mogel ustvariti prave podobe o tej steni, čeprav sem že toliko težkih preplezal. Zanj sem domneval, da je le tako težka, da je ne bi zmogel. Tako sem si skoraj že odrekel to plezalsko pot. Sedaj pa to naznanilo! No, sem si mislil, grem in ne bo mi žal, kakorkoli že bo.

In zjutraj ob kakih štirih smo odhajali. Znana jutranja pot, ko se bliža stena in v srcu je rahel nemir. Melišča se vzdigujejo, nad njimi pečine. Tam se bo pokazalo, kaj bo.

V klasični lepoti linije ne dosega nobena od smeri v Triglavski steni, če je izpeljana še tako umno, treh smeri v Triglavskem osrednjem stebru, ki so mu po obeh krajnih razih in — kot krona — po sredi navpik zarisana strma plezalska pota. V splošnem tehničnem ocenjevanju so te smeri v zadnjih desetletjih stopile malo v ozadje, le Čopov steber je obdržal svojo oceno med našimi prvimi, najtežjimi. A vzbujal je občudovanje tudi s svojo drzno črto, ki teče čez prepadne stene navpik. K temu pa se pridružuje sedaj že skoraj legendarna, slovita zgodba o Joži, kaj vse je ob svojem prvem vzponu tu doživel, kako ga je premagal. V ta strmi, gladki steber, kraj brezprimernega Joževega junaštva in tovarištva, s premnogimi znamenitimi plezalskimi detajli, ki so postali kakor mnogo drugega pomembnega v Triglavski steni že ustaljeni pojmi med nami, tja smo bili sedaj namenjeni.

Zagnali smo se v skale. O ne, ne čez Tumovo, ne čez slovensko smer in potem po Zlatorogovih pod Steber. Kar naravnost gor čez skalaško sta usmerila našo pot Drago in

Barbka, ki sta bila z menoj. In hitro je šlo, presneto, tako hitro, da smo ob šestih zjutraj začeli, a ob osmih smo bili že na gorenjskem turncu. Dobro, da sem nekaj dni prej skalaško že preplezal. Tako sem jo poznal — da o onih dveh ne govorim — in izredno naglo smo jo rezali. Saj smo od skalaškega do gorenjskega turnca rabili samo 20 minut. Ne vem, kako smo to zmogli, a ure se niso motile.

Plezali smo v globoki senci. Na gorenjskem turncu je sijalo sonce in po polurnem počitku smo se spet potopili v senco stebrovja.

Sveži, sivomodri hlad je krog nas, ko hitimo po prečni polici na odprt raz stranskega stebriča. S sončnih sten onstran doline sijejo k nam zlati odsevi. V neroden, težak kot zavijemo, pa spet ven na odprt steber: uvodni takti velike simfonije. Po krušljivih prestopih se vzdigujemo gor do velikih preves, sedaj blizu raza, sedaj v steni med levim prepadnim žlebom in krajnim robom stebra. Pod prevesami naokrog priplezamo na izpostavljen pomol, kjer najdemo prve kline. Od tam drži smer na levo v globoko, rjavo korito, kjer si varno spravljen pred vsem, kar zunaj v steni še čaka.

Zgodnja ura je še. Vse sence so še hladne. Desno pod nami se pogrezajo prepadi. Zmešnjava skalovja v vseh oblikah drvi navzdol, se preriva, prekučuje in njen cilj je le dno — dolina. Človeku se zdi, kakor da bi bil postavljen na glavo nad ta divji svet, ko ga opazuje od zgoraj.

Zbran sem, resen, v podzavesti pa je kot stalna vibracija pričakovanje težav, za katera vem, da so više zgoraj.

Prvi korak izpod varne prevese konec korita je naprej nad brezno. Pod nami se odpre veliki Nič, tako izginjajo skale, ki bi dale kolkaj opore. Vzpnejo se v vertikalo, po klinih, zankah, s potegi. Hitro gre od rok to tehnično plezanje — toda Joža vsega tega razen klinov ni imel. Kakšen plezalec je to bil!

Zgoraj nad previsom je prekrito sedišče. Bel mak raste naokrog po drnu, komaj verjetna lirika sredi krute skalne dramatike. A v tako težkih smereh ni časa za posedanje po takih prelepih počivališčih. Čas priganja, zakaj dvakratna »galerija klinov« je pred nami. Sredi nje je za dlan široko, prav slabo stojišče, kjer se trudoma stiskaš k skalam. Najtežja mesta so to, tako pravijo, za prvega, pa tudi za drugega. Ravno to me je v dolini najbolj strašilo, saj je že nekaj boljših od

mene bilo tu v stiskah. Toda danes je v rokah dovolj moči za potege od klina do klina. Roka, neprecenljivi, umni dar narave te varuje, drži in otme prepadu, ki vleče to revno telo vase, navzdol. Poteg za potegom — in že smo na kaminasti polici.

Po njej smo splezali do kamina. Težak kamin... vse se ruši, podira. Stopamo na ozke stope nad neznanskimi brezdni. Po desnem raziču ob kaminu se potegnemo gor, prebijemo se na levo in pridemo tako nad to grozljivo skalnato oviro.

Kaj je sedaj težje, kaj lažje od teh strmin, ki so pod nami? V navpičnih stenah spodaj pod kaminom ne prideš čez brez klinov. Je le nekaj oprimkov in po njih in klinih, ki nadomeščajo, česar v pečini ni, gre plezanje naravnost navzgor. V kaminu pa je stvar drugačna, plezanje težje, veliko težje. Oblika pečin sili v težak položaj telesa, gibov, preprijemanja, stegovanja — res se mi zdi, da kamin zahteva več.

Preplezali smo drugi kamin, skoraj tako težak kot prvi. Z ozkega, odprtega stojišča nad prepadi, na katere sploh ne smeš misliti, smo se vzpeli v silno strmo levo steno in čez preveso zgoraj smo dospeli v položnejši svet, v rjavo votlino.

Kot v polsnu mi je mineval čas, prehitro je tekel. Komaj sem se zavedel težkega mesta, že smo bili čezenj in se vzpenjali naprej v nove strmine. Ena sama želja je bila v meni: da bi ne minili prekmalu ti veliki trenutki, ki jih ne bo nikdar več. Da bi jih občutil do dna njihovih težav, stisk, vsega truda, pa nedopovedljive sreče. In kako drugače mi je bilo kot pri drugih plezarijah. Ob meni sta bila dva ljubezniva mlada človeka, ki sta to steno že tolikokrat plezala, da poznata vsako nadrobno v njej. Jaz pa — prav zato — nekako osamljen med njima. V gorah sicer gotovo tako izveden kakor onadva ali morda še bolj, a tu v tej steni spričo njiju sem kot človek, ki ga peljejo v gosti. A nekje globoko v meni je zavest, da stopam sedaj k skrivnostim te silne stene. Zakaj skrivnosti so, kar odkrivam, tajinstvena svetišča, ki njih podoba še daleč ni samo ta skala, ki jo otipam, to krhko kamenje, na katerega stopam. V tej snovi, nekje sredi nje, za nas nevidno, neprijemljivo, tiči tisto veliko neznano, ki mu pravimo Stena. Ne sestavljajo ga samo ti stebri, ta tako drzno in neurejeno oblikovani skalnati svet, ti prepadi in police, žlebovi, plošče in beli oboki. Sestavlja ga tudi vse,

kar o tem svetu vemó, vse to, kar človek ob njem doživi, ko ga razčlenjuje, proučuje in ko ga skuša fizično obvladati in preiskati. In ne najmanjši del v tem je ravno zgodovina vzponov, ki je od njih eden najbolj pretresljivih ravno Jožev vzpon po tem stebru.

In skoraj mi je šlo prelahko vse od rok. Tako, da pravzaprav še danes ne vem, kako težka je v resnici ta smer. Ne samo zaradi sijajnega vzgleda, ki sem ga imel v plezalcih pred seboj, ne samo zato. Predvsem zato, ker je bila tedaj z menoj posebna gorska sreča. Več naklonjenosti je bilo tedaj zame od življenja kakor domala na vseh takih potih, ki sem jih kdaj opravil. Ah, bil je pač vzpon po tej prečudno lepi steni, kjer ni konca čudes v velikanskem skalnatem svetu. Zavest sreče, da mi je bilo vendar enkrat dano, ubirati to zračno pot, je dala že sama po sebi tisti vzgon, ob katerem so minevale težave, da sem se jih komaj zavedel. In ko sem se lotil očitno težkih prestopov, so bili skoraj za menoj in že smo bili spet nekaj metrov više.

V rjavi votlini smo... pošastni dom samote. Samo človek gostuje tu mimogrede za kratke hipe, a prav na tem kraju kdaj pa kdaj tudi za celo noč, če se je preveč zamujal spodaj v težkih prestopih, zakaj bivak je tu lahak in prostoren.

Z visokih preves nad nami padajo kaplje. Sveteče se letijo s temnih skal — navzdol in težko udarjajo ob pečine in v sigasto dno. Spet gre smer na levo naokrog — vidi se, da so na desni neprehodni prepadi. Do navpičnih pregrad pridemo, te so izoblikovane v žlebasti in kaminasti formaciji, po kateri gre smer naravnost naprej v ozek kot med stisnjenimi stenami. Od tam po razdejanih skalah gor pod streho, ki smo jo že dolgo videli nad seboj. Tam je tisto prečenje, ki ga skoraj ni mogoče prav opisati. Morda zaradi čudnega, edinstvenega plezalskega položaja, morda zaradi oblik skalovja, ki mu je težko povedati pravo podobo.

In prav tam je tudi konec največjih težav. Tista prečnica in še hoja po ozki lašti potem, to je zadnje, kar je v stebru res težko.

Se res bliža že konec? Saj ni dosti čez poldne, poldrugo uro morda. Komaj verjamem. Srce pa si želi še. Da bi se skalovje še vzpelo nad nami, da bi se steber še vstromil v pečinah, da bi še živeli košček življenja med temi skalami, v tem sončnem dnevu, da bi bili pod nami še prepadi in nad nami previsi, skozi katere bi se morali prebijati.

Toda že smo pod streho. Ustavimo se in razvrstimo. Barbka je na vrsti, da bo plezala kot prva. V stiku strmine in strehe so oprimki in klini, za noge ni skoraj nič. Pa zobec podplata le vedno ujame in zagrabi košček opore. Tako se pomikamo na levo v skalnat kot in velik sklad zapre to prečenje. Obrnemo se vanj, precej širok je, a više na robu pušča ob sebi komaj kaj več kakor za ped prostora na izsekani, gladki polici. Tja gor povzpeti se, se pravi spremeniti lego telesa, upreti se z nogami v streho, ki je za to dovolj nizka. Le malo je dviga, potem si tik pod polico in ne veš ne kod ne kam, če se ali na hrbtu ali kako drugače ne povlečeš nanjo. Tam je z vrha v skalo zabit klin. Ob njem se vzpneš pokonci — to je najtežje — in neki borni oprimki nad teboj te rešijo, da se ne zvrneš v Vrata.

Tako lep je ta detajl, da človeka mika iti nazaj in še enkrat preplezati ga. O, saj Joža ga je! To je tista zgodba, tolikokrat omenjena in občudovana. A le tu, na mestu, tu vidiš, kaj se to pravi, kakšna telesna in duševna moč je bila v tem plezalcu.

Ob vsem poznavanju smeri, v prelepem vrenu, z dobro pripravljeno opremo, čeprav ni bilo treba znova prav nič zabijati klinov, v razpoloženju, ki nas je kar gnalo naprej, z vsem tem smo bili tudi mi v kratkih minutah tu čez. Najprej Barbka. Na koncu prečnice se ni hrbtno, temveč v navadni drži povlekla na polico. »Glej, da ne zabingljaš v Vrata!« sva ji zaklicala z Dragom. Pogledala je k nama, se zasmejala in pokazala jezik. No, sem si mislil, če je stvar taka, potem ne bo posebno hudega, zakaj kadar v previsih kaže jezik, ne od izčrpanosti temveč iz prešernosti, tedaj gre posel gotovo dobro od rok. In bil sem na vrsti, nekaj časa mencial v kotu pod preveso, dokler nisem z nogami dosegel strehe, potem pa gor do klina in pokonci na lašto.

Drago je bil za menoj v nekaj preprijemih. Srečna, spretna mladost!

Tako smo torej stali na lašti. Ob navpični pečini smo se pomikali v ozek kot in od tam še malo naprej, dokler ni prišel ukaz: navzgor po gladkem skalnatem rebro.

Oh, izpostavljenost teh metrov! Saj je vsa smer nad hudimi prepadi, toda tole tu je le nekaj popolnega. In glejte, ne tako, da človek

visi v zankah in klinih ter niha naravnost nad brezdnom, ne tako. Toda da ob komaj še zmogljivih oporah, ko mukoma še stoji pokonci, ni tik ob njem na prepadni strani ničesar, to je tisto, kar je tako kočljivo. Ko smo še v vertikali, ne v previsih, ko imamo še vez do normalnega, pokončnega položaja telesa, pa si z drobnimi oprimki ali kako drugače komaj še varujemo ravnotežje. In pod nami je prepad! Kako bi človek šinil navzdol, če bi ga spodneslo! Pa nisem mislil na to. Te refleksije prihajajo na misel človeku pozneje in nikakor ne iz strahu. Tedaj pa je bilo prelepo, srečno plezanje brez vsakršnih temnih trenutkov. Bili smo v zavesti moči in polni zaupanja. In tu, na tej lašti nas je povrh objemalo še sonce.

Strmo navzgor ni nič kaj lahko. Vse enako odprto, oprimkov malo, skale zelo gladke. Končno se nam približa prepoka in luska za njo. Tam je lažje, tam se oddahnemo, čeprav napetost tudi prej nikakor ni presejala naših živčnih moči. In sedaj naravnost čez strmo ploščo s klinom in že smo na polici.

Svet se zljajša. Drago se zadovoljno smehlja, Barbki se svetijo oči. Zunaj smo, za nami so vse težave. Zakaj po polici levo v strmine nad ladjo in na vrh stebra ni več ko dobre četrte ure. Ob štirih popoldne smo stali pri možicu.

Sonce je sijalo na gorski svet in mislim, da tudi v naša srca. Srečni smo bili. Ona dva zaradi tega, ker se nam je posrečilo izplezati tako lepo brez zamud, jaz pa — no, pač zaradi tega, ker je bil za menoj steber, ki sem ga od nekdaj pisal v mislih z največjo začetnico.

Kaj naj še rečem? Veliko je trpljenja in pehanja v življenju, veliko tavanja, veliko težkega prizadevanja. Taki trenutki pa, kot smo jih tu doživeli, so svetli mejniki, ure nekega srečnega očiščevanja. Samo na posebnih poteh nam jih življenje nakloni. Njihov pomen presega zgolj gorski okvir, v katerem potekajo, čeprav bi jih za nas brez gora nikoli ne bilo. Gore nam ne morejo dati več kakor to, kar je najvišje v življenju, a ne verjamem, da lahko to doživljamo drugje kakor v gorah. Počasi smo hodili čez Plemenice navzdol. Dan je ostal lep vse do večera in zarja se je potegnila v noč. Ob pol osmih smo stopili čez prag Aljaževega doma.

Karnijske Alpe in Karnija

VIII. KORITNIKI IN MONTE ZERMULA

Prišlo je tako leto, da so bile binkošti brez dežja. S Stankom sva prenočila v Ratečah, v zgornjem kraju vasi, od koder sva imela zjutraj najbliže na postajo onstran meje. Za takšna pota sva se za čez noč zmerom tam ustavljala. Zarana je z italijanske postaje vozil vlak na Trbiž, kjer sva imela takojšnjo zvezo v Kanalsko dolino, v Tabelj in še naprej, tja dol do furlanskega Vidma. Tistikrat sva se peljala do Tablja.

Kanalska dolina, vsa si zelena, vsa v cvetju, do koder mi seže po tebi oko. Sredi cvetja, zelenja se tukaj, tam belijo čedne koroške vasi in selišča. Po njih živijo dobri ljudje, ki govorijo slovenski tako kakor mi.

Tabelj in Tabeljski potok

Prav hitro, prehitro naju električni vlak, pripelje s Trbiža do Tablja¹. Že sva tam, sicer še takraj vode, Tabeljskega ali Pontabeljskega potoka, Pontebane, sva v Slovenskem Pontablju, »windisch Pontafel«, kakor so še l. 1611 imenovali koroško mestece tostran vode. Že tu se je nama pokazal lep, visoki, značilno šilasti stolp mestne cerkve in čezenj, v goratem ozadjju, so dolomitske stene Belega

¹ Tabelj, Pontabelj, nem. Pontafel. Pravi pa Višarski, Zabničan, da se ni v Zabnicah, v Ovčji vasi in Ukvah nikoli reklo »Tabelj« mestu na kraju Kanalske doline. Imenovali so ga Maftablja, Zabničanje, Cvčani, Ukljani so hodili v Maftabljo, posebno radi za mali šmaren, ko je bil tamkaj veliki »jarmak« (nem. Jahrmak = letni sejem). Hkrati so imeli semanj dan onkraj mejne vode, Pontabeljskega potoka, Pontebane, v italijanski, natančno vzeto furlanski Pontebi.

vrha — Zuc del Bóor² mogočno strmele v čisto spomladansko nebo. A vlak je naglo in hrupno zdrdral čez železni most, pa sva že bila v »laškem Pontablju«, po nemško »welsches« ali »venedigisches« Pontafel³, kot se je za razliko od »slovenskega« nekdanj pisala furlanska Ponteba. Do prve svetovne vojne je šla po Tabeljskem potoku avstrijsko-italijanska meja. Furlani onstran mostu, v Pontebi, so še do takrat avstrijski (koroški) Pontafel takraj vode imenovali »la ponteba de là«, ponteba »na oni strani«, namreč na oni strani mejnega potoka⁴. Zanimivo je, da se je mesto pisalo »la Ponteba«⁵, ime ženskega spola z enim samim b ter s členom. V zapisih iz l. 1648: »il comune della Ponteba«, tabeljska občina. Še Marinelli je od kraja pisal: »Passo della Pontebba«⁶. Danes se pri domačinih čujejo za mesto imena *Pontébe*, *Puntéibe*, tudi *Poltébe*. L. 1200 se je pisalo *Pontaiba*, potem še *Pontebia*, *Ponteibe*. In tudi *Pontavele*, kakor nam poroča zgodovinar⁷. Potok je bil po pisanju *Poltaiba* (l. 1084, 1324), *Polteyba* (l. 1333, 1334, 1338), *Ponteba* (1354, 1366, 1396, 1502, 1503, 1670, 1671), *Pontebia* (1408), v domačem narečju *la Pontaiba*. Avstrijci so govorili Konfingraben, mejni potok.

Pontabeljski potok, Pontebana, priteka z Lonin in se prav tu, v Tablju, izliva v Belo. Obstajal pa je potok gotovo že prej ko pa naselje. Njegovo ime je ostalo tudi, ko so se obkraj vode sezidale prve hiše in so čez strugo naredili prvi most. Voda je tvorba narave, hiše in most pa je človek postavil. Ob tem se pojavi vprašanje, če je kdo mislil na most, ko so dajali potoku in kasneje še mestu ime. Z le-tem pa so se učenjaki mnogo bavili.

² Za to znamenito goro gl. PV 1960, str. 599, op. 26.

³ Letnica in imena: Milko Kos, »Zgodovina Slovencev«, 1955, str. 196; Anton Melik, »Slovenski Alpski svet«, str. 356.

⁴ Pontabeljski ali Tabeljski potok, današnji Torrente Pontebana, je bil polit. meja oglejskega patriarhata do l. 1420, od takrat naprej pa beneške republike do konca njenega obstoja l. 1797. Do l. 1866 je bil meja med Furlanijo in Koroško, od l. 1866 do l. 1918 med Italijo in Avstrijo. Po prvi svetovni vojni so Italijani dobili ondoto ozemlje pa vse sèm do Rateč.

⁵ Zdaj se ital. piše Pontebba za ves kraj, za naselje po obeh bregih potoka, za prejšnjo Pontebino in bivši Pontafel, ki sta od l. 1924 dalje združena v enotno občino.

⁶ Giovanni Marinelli: »Le Alpi Carniche«, Bollettino del Club Alpino Italiano, XXI, 1887, str. 109. Z imenom Passo della Pontebba je imel v mislih preval pri Zabnicah, 817 m, ki ga prav tam označuje tudi z imenom »colle di Tarvis« (trbiški vrh).

⁷ Pontavele v listini od 16. 11. 1184. Daniele Giovanni Piemonte: »Pontebba all'alba dei secoli« v spominskem obzorniku »Numar unic comemoratif, XXIX Congrès de la Societât Filologice Furlane«, Ponteibe, 5. 9. 1954, str. 10—11.

Motiv iz Karnijskih Alp

Foto: Ferruzzi

Ascoli je krajevno ime Ponteba vezal na imeni dvoje voda v sami Furlaniji, dveh potokov, ki jima je ime natančno tako, kakor pravijo Tabljani svoji vodi: la Pontaiba⁸. En potok »la Pontaiba« se izliva v Tilment severno od mesta Pinzano. Tam se od železniške proge Humin—Spilimbergo odcepi proga na Maniago in Sacile. Včasih so za to Pontaibo pisali tudi *Pol Daiba*. Druga voda »la Pontaiba« (l. 1341 je bila zapisana Poltayba) se izliva v reko But⁹ blizu tam, kjer stoji Pa-

luca (Paluzza), prijazen, lep letoviški kraj severno od Tumeča. In je Ascoli zadevo tako razlagal, da prihaja tu v poštev beseda aiba (= àigua), kar pomeni ponekod v Cadoru toliko kot voda, torej pontaiba = most čez vodo. Ascoliju je sledil Giovanni Marinelli, ki je pisal, da izhaja ime *ponteba* očitno od besede *pons*¹⁰, *pons aibae*, češ da imajo drugod in zlasti po Furlaniji besedi aiba, aiva i. pod. za naš pojem »voda«¹¹. Ideje o vodi (aiba) so se postopoma oprijeli Dante Olivieri¹², Olinto Marinelli¹³ in končno še Gortani, ki svojo misel takole razpleta: Osnova imenu *ponteba* je *pons*, *ponte*, to je most, ki so ga napravili čez vodo. Prav za obrambo tega mostu, pravi Gortani, je bilo na kraju ustanovljeno prvo naselje¹⁴. Tudi prof. Bezljaj navaja, da

⁸ Ascoli ni vedel za Tabejski potok, za Pontebano. Znani sta mu bili le drugi dve vodi na Furlanskem, obe »la Pontaiba«. »Saggi ladini«, str. 510.
⁹ But, vodno ime, izvira iz imen Bovet, Buet, Buede... pomeni »šumen« ali enostavno »reka« (significato »rumoroso« o semplicemente »fiume«). Tako je zapisano, in še s pristikom: »origine celtico — longobarda — protoslavo«. Označbo »protoslavo« pa razlaga pisec takole: imenujem protoslavo star, neopredljiv jezik s severovzhoda, v sorodstvu s praslovanskim — in parentela del protoslavo«. Don Santo De Caneva: »Paluzza tra storia e leggenda« v spominskem obzorniku »XXXIX Congrès de Societât Filologiche Furlane«, Trep di Cjargne, 16 di setembar dal 1962, str. 18—19. Pri domačinih je v rabi za vodo But ime »Flum«, kar je furl.: reka. Za ime Buede gl. PV 1961, str. 490, op. 11.

¹⁰ Most je latinski *pons*, ital. *ponte*, furl. *puint*. Povsod samostalniško moškega spola.

¹¹ Giovanni Marinelli: »Guida del Canal del Ferro«, 1894, str. 290—291.

¹² »Studi di toponomastica veneta«, str. 157.

¹³ Rivista della Società Alpina Fritulana, 1921.

¹⁴ Michele Gortani v »Guida della Carnia e del Canal del Ferro«, 1924—25, str. 296.

je osnova imena romanska, izvedeno iz pons »most«, pogostno v romanski toponomastiki¹⁵. Zdaj pa dosledno zavračajo tezo o mostu. Pravijo, da ni moči vodnega imena spravljati v zvezo z besedo pons, ponte, predvsem zato ne, ker je vodno ime ženskega spola: *la pontaitaiba*. Ako bi ime izviralo od mostu, bi se ne moglo glasiti drugače kakor »il pontaitaiba«, *il ponte sull' aiba*, most čez aibo. Dalje izvajajo, da ni verjetno, da bi ime kakega potoka, plodu narave, izviralo od »mostu«, ki je delo človeka in stvarno nekaj čisto postranskega. In končno nismo mogli kljub marljivemu prizadevanju dobiti na Furlanskem sledov besednih oblik *àiba* ali *àiva*, z izjemo Ajbe v Soški dolini, ki pa ni voda, temveč slovensko naselje¹⁶. Učenjak, ki tole piše, konča svoja razmotrivanja takole: »Krajevno ime Ponteba izvira iz vodnega imena Pontaitaiba (Poltaiba). Vode Pontaitabe so tri, vse v Furlaniji. Kaj pomeni Pontaitaiba, ne vem. Vprašanje je zatorej vredno temeljitejšega študija«¹⁷. Prav zadnji čas so pa tole našli: Pontaitaiba je beseda keltskega, latinskega, praslovenskega izvora, pomeni preprosto: potok ali majhna reka¹⁸.

¹⁵ France Bezlaj: »Slovenska vodna imena«, II, str. 112.

¹⁶ Ajba, vas nad desnim bregom Soče, severno od Kanala, višina 175 m. — Za imena kakor Ajba, Malajba (= Mala Ajba) v Soški dolini ter še za druga podobna gl. Fr. Bezlaj v »Slavistični reviji«, VIII, str. 135 (ocena J. Hubschmidovih spisov).

¹⁷ G. B. Corgnani: »Pontebba, nota filologica« v spominskem obzorniku »Númer unie comemoratif, XXIX Congrès de la Societât Filologiche Furlane«, Pontebba, 5. 9. 1954, str. 14—15.

¹⁸ »Celtico, latino, protoslavo: significa semplicemente ruscello o piccolo fiume«. Don Santo De Caneva, n. m., str. 19.

Ravnokar opisana zgodba o Pontaitai — Pontebi zbuja pozornost na enačico pri nam že bližjem Trbižu. Oni tam so to stvar tako izmudrovali, kot da je svoj čas sèm prišel kolonizator iz Trevisa (Trevisa, mesto severno od Benetk), pa da je dobil današnji Trbiž ime prav po tem prišku in njegovem rodnem kraju (M. Gortani, n. m., str. 341). Marinelli je pisal, da izhaja ime Trbiž od »tres vias«, troje potov, tri ceste, križišče treh cest (Giov. Marinelli: »Guida del Canal del Ferro«, 1894, str. 275). A mesto Trbiž se je v starih časih glasilo v femininski obliki: »la Trevisa«, kakor je zapisano v listini iz l. 1595. Pisali so tudi la Tarvisia (v letih 1398, 1494, 1502). »Comune della Tarvisa« je trbiška občina imenovana v listini z dne 7. 12. 1401 in prav tako še v letu 1665, dalje la Trivisa (1594), la tervisa (1598) in zmerom tako podobno. (Imena in datumi so povzeti iz arhivov videmske nadškofije. Slo je v pismih in listinah za zadeve cerkv in njihovih duhovnikov ter vernikov.) Po nemško se je še v XVII. stoletju pisalo mesto z imenom ženskega spola: »ambdt an der Terviss«, ob Trebiži, kar je pomenilo: na Trbižu, v mestu. Le-to je dobilo ime od vode, potoka Trebiže, Vrtinlogarskega potoka, današnjega Rio Bártolo, ki teče skozi Spodnji Trbiž. Tudi v naših Ratečah imamo potok Trebižo, ki priteka s Trebiž, prostranih, cvetnih senožeti pod Petelinjkom in Pečjo. (Anton Melik: »Slovenski alpski svet«, 363—364; R. Badjura: »Ljudska geografija«, 269; France Bezlaj: »Krčevine«, Slavistična revija VIII, 15—17; isti: »Slovenska vodna imena« II, 269—271.)

Celotno ozemlje in še posebno Tabelj, ki je stal zmerom na meji, ima za sabo kar pisano zgodovino. Marsikaj zanimivega od ondod iztaknemo po starih pismih. Tako je imela Ponteba v dobi Beneške republike (1420—1797) gastalda, nekakšnega krajevnega župana¹⁹. Načeloval je občinskemu svetu in je imel veliko veljavo pri ljudeh, pa tudi moč, a pritikal mu je naziv »častiti« (onorando). Med njegovimi službenimi dolžnostmi je bila tudi ta, da nadzira delavnost, življenje in vedenje kurata (duhovnika). Gastalda, njegovega namestnika in porotnike (giurati), ki so morali neposredno paziti nad življenjem in obnašanjem prebivalstva, so volili družinski poglavarji na javnem zborovanju pod lipo. Izvolitev, ki je veljala za tri leta, je morala potrditi velika večja, veliko zborovanje, placitum generale, kjer so se zbirali zastopniki vseh občin Kanala po dvakrat na leto, v Možacu ali Na Beli, današnji Resiutti²⁰. Tam so večali, se posvetovali in sklepali o upravnih in spornih zadevah. Prihajale so v razpravo velike, pa tudi majhne, malenkostne stvari. Tako je na veliki večji v Možacu l. 1515 na podlagi gastaldovega poročila odstavila cerkvena oblast enega izmed duhovnikov v Tablju zaradi »hudega škandala« (propter gravem scandalum). L. 1568 je tabeljski gastaldo tole poročal opatiji v Možac: »Andrej

¹⁹ Tudi v dobi Beneške republike, a gotovo do l. 1776, ko je propadel, je izvajal neposredno oblast nad vso dolino benediktinski samostan v Možacu, ki mu je bila na skrbi tudi cerkvena organizacija. Institut gastaldov pa izvira od Langobardov. Gastald, gastaldo je langobardska beseda. V langobardski dobi so bili gastaldi upravitelji kraljevega dvora in kraljeve imovine. Od kralja, ki je odločal o njihovi postavitvi, so bili neposredno odvisni. V območju gastaldije, zaupanega jim ozemlja, so imeli široko politično, upravno in tudi sodno oblast. Langobardska država je bila razdeljena na civitates in civitas je bil pojem, ki je označeval gastaldijo. Tudi cerkev je imela gastalde za upravljanje imetja škofov in samostanov. Se v XVII. stoletju so bile v Furlaniji gastaldije. Pa ne samo tam. Tudi pri nas so bili gastaldi in gastaldije. Tako v Tolminu, Postojni, Ložu, Vipavi, Naklem v Brdih. Gastaldija z gastaldom je bila v Lendarju v Beneški Sloveniji. Vasi med zahodnimi beneškimi Slovenci v zaledju Ahtna in Tarčenta pa vse do Breginja in Logov so bile pod gastaldom s sedežem v Ahtnu. Tudi v oglejski Istri so bile gastaldije z gastaldi, tako v Miljah, Kopru, Piranu, Bujah itd. Včasih je bil gastaldo to, kar je danes župan. V tržaški okolici so imele gastalda Trebče in Koludrovica. Tu je bil l. 1327 gastald ali župan eden izmed odnotnih kmetov. (Univ. prof. Milko Kos: Urbarji slovenskega Primorja, I. del, str. 18—20; II. del, str. 61—62.)

²⁰ O tolminskih gastaldih nam poroča tudi S. Rutar: »Zgodovina Tolminskega«, Gorica, Hilarijanska tiskarna, 1882, str. 29—30, 140.

²¹ O krajevnih ljudskih večah po Slovenskem in zlasti v Beneški Sloveniji ter o široki avtonomiji, ki jo je svoje čase imela, gl. dr. H. Tuma: »Beneška Slovenija«, PV 1934, str. 102 i. sl.

Šloser je o petkih meso«. Drugo poročilo gastalda iz Pontebe se je takole glasilo: »Na moji strani ni krivovercev. So pa tam čez, v »la pontebe de là« (to je bilo naselje, zanje onstran vode, takratni *Slovenski Pontabelj, windisch Pontafel*), od onod prihajajo sèm heretiki, krivoverci, mi pa smo še dolžni streho jim dajati. Verjamemo jim pa ne, ko govorijo proti cerkvi. Najhujši od vseh je Simon, tisti rdeči, ker govori več ko vsi drugi«. Ponovno so tisti čas opozarjali na furlaški strani vode: »Lutrovi nauki se širijo po Kanalski dolini, kar je za nas tukaj zelo nevarno, ker utegne postati naš most, tabeljski most, naravnost priprava za prenašanje okužbe«. In spet je poročal gastaldo: »Tudi davkar Caharija govori proti cerkvi. Mojster Fajdil ima priležnico, a za druge v našem mestu ne bi mogel kaj takega poročati«.

O drugi priliki je tabeljski gastaldo pisal opatiji v Možac²¹: »Gostilničarji še kar pošteno točijo, škafe s sleparsko mero imata samo dva, ser Fabritio iz Polceniga in Lenart Pitok, zato predlagam, naj pridejo porotniki iz Možaca, da stvari pregledajo in kjer je treba, napravijo red.«

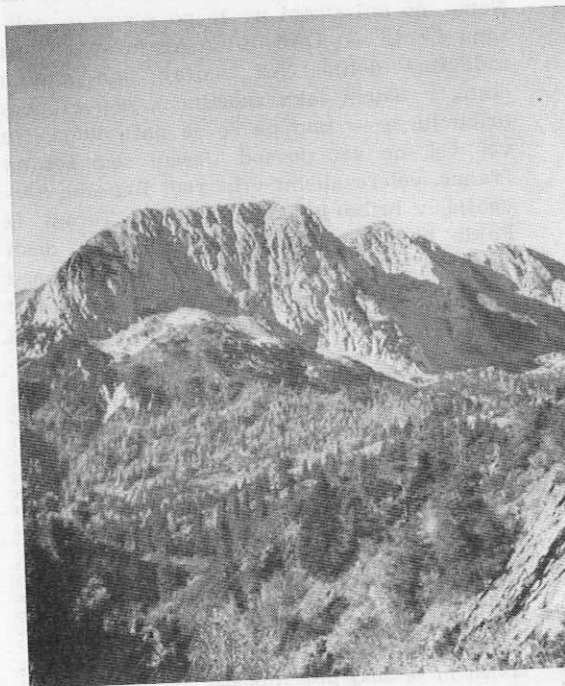
Dne 18. januarja 1609 je bila velika večja Na Beli. Na ukaz možačke opatije so tamkaj znova utrdili obseg pravic in dolžnosti gastaldov ter porotnikov. Cerkev skrbi in se trudi, je bilo rečeno, da se obranita katoliška dogma in vera »*inguibus et rostris*« (s krempelj in kljuni) pa bedeti mora nad takó zelo potrebno enotnostjo vernikov. Vendar so še zmerom dolžni gastaldi strogo nadzirati življenje in delavnost kuratov. Župnik ne sme imeti v hiši ali v službi mladih žensk ali sumljivih, razuzdanih, sploh takih, ki so slabega vedenja (»di malo odore«). »Cose in ca-fute, flandre in lajdre — ven! Vse ven iz župnišč!« Paziti morajo gastaldi, če niso v njihovem kraju ljudje, sumljivi krivoverstva,

ali taki, ki imajo doma knjige, kakršne nasprotujejo naukom katoliške cerkve. In še, če se ne zbirajo ljudje, da bi se pogovarjali o stvareh, ki nasprotujejo koristim opatije. Če so bili v kraju zločini, če se je sploh kaj zgodilo, kar ni bilo prav, pa da ni župnik dogodka in krivca prijavil. Čez vse to je imel gastaldo nadzor. Posebnega zločinstva se je pregrešil, kdor je gastalda oviral pri takšnem nadziranju ali prijavljanju dogodkov.

Na Beli so še postavili: Ni dopustno prešustvovanje, zlasti ne sme nihče imeti priležnice »pred ljudmi«. Kaznovati ga je treba, kdor kolne. Ali si kaj prilašča od cerkvenega imetja in posebno od premoženja opatije. Ali če si prisvaja tujo zemljo, bodi gozd ali pašnik. Če ob nedeljah dela ali brez posebne potrebe z vozmi okoli vozi. Kadar mu je treba na nedeljo voziti, mora prositi župnika za dovoljenje. Gastaldi in porotniki so morali paziti, da drži pošteno mero, kdor kaj prodaja. Gastaldi so določali cene vinu in mesu, tudi delovni urnik gostiln. Porotniki pa so morali prav posebno nadzirati peke, mesarje in gostilničarje. Dvakrat na teden so morali pregledati pekarije in gostilne. Če so dobili

Zermula iz Val Dolce

Foto: dr. Bellavitis

²¹ Za mestece Možac ali Mužac v spodnji Belanski Muzec in Mužec, drugače še Možec, Možic — gl. PV 1960, str. 600–601, tamkaj zlasti podčrtano opombo 30). Nemci so po svoje pisali Mosnitz, pač po prvotni slov. obliki Možnica ali Moženca. S. Rutar je še pisal o možniškem okraju (»Beneška Slovenija«, 1899, str. 59) in Ivan Trinko o Možniški dolini, ital. Moggio Udinese, furl. Muž, rezijanski opatiji (Abbazia di Moggio, »Jadranski almanah« za l. 1923, uredil dr. Alojzij Res, Naša založba v Trstu — Narodna tiskarna v Gorici, str. 116). In kakor mi je pripovedoval prijatelj Višarski, so še do prve svet. vojne hodili bolniki iz Kanalske doline ter zlasti iz Zabnic k »dohtarju« na Možeco, v današnji Moggio. Ljudje se danes ne spominjajo več, če je bil možački dohtar pravi zdravnik ali pa samo padar ali mazač. Vedo pa povedati še zdaj, da je človeka bolje pozdravil ko pa ta dva, ki sta zdravila na Trbižu in v Maftablji, kakor so tiste čase Tablju rekali onod. Severno od Zabnic je hrib, ki mu pravijo Možgi.

peka, da je dal kruha pod težo, so mu morali tisti kruh pred ljudmi na koščke razrezati in je bila peku naložena globa 8 lir. Podobno se je godilo mesarjem, če so tehtali goljufivo ali prodajali slabo meso.

Gastaldo je kaznoval poljske tatvine in dajal dovoljenja za sekanje v gozdu. Kdor je sekal brez njegovega dovoljenja, se mu je nasekani les zaplenil in izročil cerkvi, človek pa je moral plačati globo 50 lir. Tudi za splošni pričetek košnje so morali čakati gastaldovega ukaza. Kositi pa se ni smelo pred Jakobovim, kdor je kosil, se mu je na korist cerkve pobralo nakošeno seno²².

Tako so ljudje živeli na Tabeljskem, ko so jim ukazovali doži v Benetkah, patriarhi v Ogleju, opatija v Možacu ter doma gastaldi, porotniki, duhovščina, vseh vrst biriči in kdove še katera druga oblast. Na Furlanskem se je ohranilo ime gastaldo do danes. V Pordeonu pravijo gastaldo upravniku kmetiškega posestva. V Nemah in v Ahtnu pa pomeni gastaldo sploh kmeta, pravzaprav kolona. To sem slišal zadnjič v Ahtnu, dolinskem kraju, ki mu je po furlansko Attimis ime.

Tasaceland

Prav v Ahtnu. Ne moremo več šteti vas v Beneško Slovenijo, Ahten in Fojda na tej ter Neme, na oni strani pa že po gosposko polizana Čenta — Tarčent na kraju sončne in rodovitne doline. Ali zgoraj, nad glavno cesto, v tistem tako značilnem, nepozabnem hribovju, o — tam pa so še naši doma. Ne več vsi, ne več povsod. Jeseni sem šel na Ivanac, velerazgledni vrh sredi Beneške Slovenije, v hribovju med Nadižo in Terom. Iz Fojde hodim po cesti pókraj Brega, iz močnega gorskega potoka, ki priteka spod Ivanca. Kmalu se dolina zóži, v senčnati grapi je vasica Grmovščica²³ ali Strmác. Od

odnod vede pot strmo na sever v Čanebolo, prijazno planinsko vas v sončnem bregu, kjer govore še lépo slovensko narečje. Iz Čanebole se povzpnem na široki Preval in na oni strani po malem dosežem čez razsežne goljave zaželeni vrh. Da se ne vračam po istih poteh v dolino, sem s Prevala skočil na Krnico in se s Krnice spustil na Podvrata in čez Vrh, poraslo sleme, dospel v Porčinj ter iz Porčinja naprej po gozdni stezi v Malino²⁴, skup raztresenih zaselkov, zakotij in samótišč. Nekam sumljivo so se spotoma začeli zbirati oblaki, a si nisem dal sile, kajti izredno mi je prijala hoja po zanimivih krajih. Ob poti na samem je stalo skupaj dvoje hiš, na dvorišču so ženske kavkale kostanj. Velik kup so ga imele že izkavkanega, še več je bilo griče kraj njega. Vprašal sem, ali kaže na dež, pa je rekla: »e, če bo kakšna pohlevna štrkoč, hudega ne bo.« Razplel se je pogovor in bi bil rad vedel, po čem ga prodajajo, kostanj. »V slepo ceno ga moramo dajati, so dejale, sama mizerija je tod na vseh koncih in krajih.« Vzel sem karto v roke, da se v kraju razgledam. Zapisanih je precej imen, med njimi, glej čudo: *Tasaceland*²⁵. Kakšen land, katera dežela? Långobardi? Nemci? »Kako pravijo vam tukaj, temu kraju?«, sem vprašal. »Foràm« so rekle, pristavila pa je ena, nekam zadržano: »po starem Malina, a oni tam preko pravijo nam tukaj *tam za čelom*«, in je pokazala na hrib, Čelo, višina 713 m, kakor sem takoj na zemljevidu ugotovil²⁶. Torej zaselek *Tam za Čelom* pri Porčinju, v Malini, pišejo: *Tasaceland* (ta-sa-celan, končni d je pritaknjen za blagglasje). Ali takraj Nadiže, pod Matajurjem, je lepa mrsinska planina, ki jo tudi poznamo samo z imenom *Tam za Čelom*²⁷, pa so

²⁴ Furl.: Maline ali Foràm, Foràn. Ital.: Forame di Attimis.

²⁵ To ime ima zaselek tudi v slovstvu. Gl. Olinto Marinelli: »Guida del Friuli«, IV, »Guida delle Prealpi Giulie«, Videm, Società Alpina Friulana, 1912, str. 574.

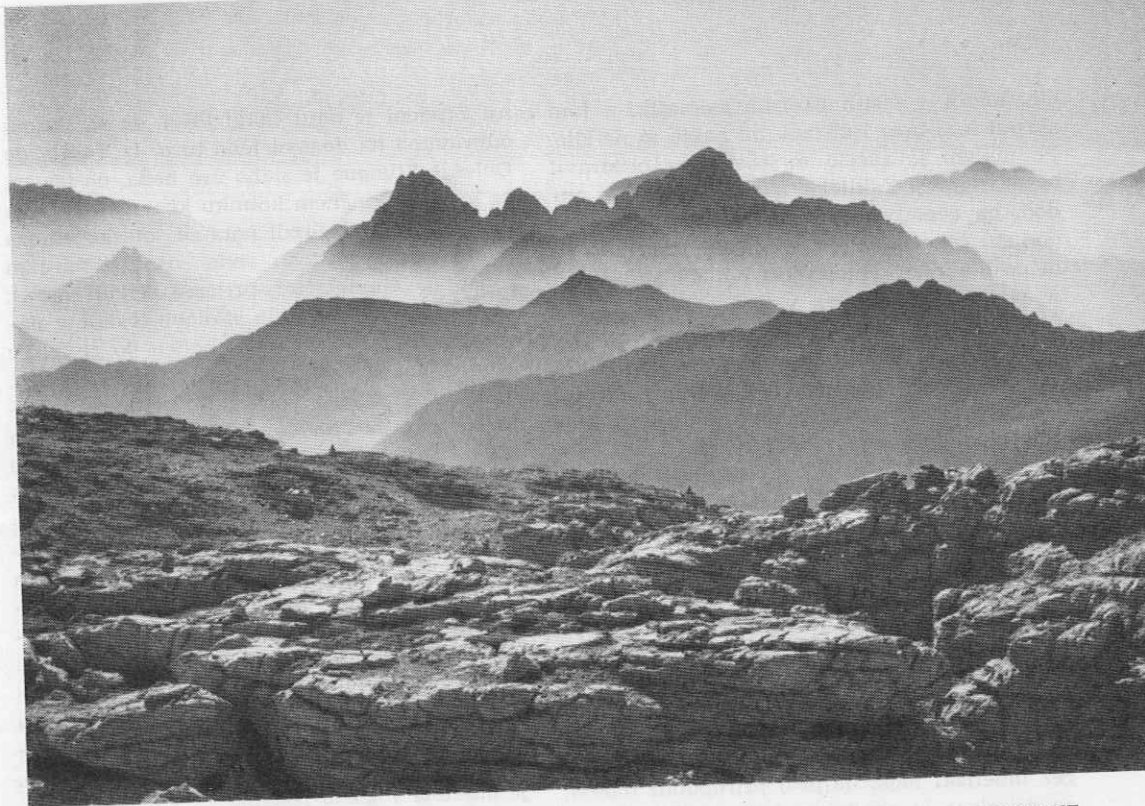
²⁶ Ime čelo je v našem gorskem svetu zelo pogosto. Pleteršnik ima: čelo = der Vorsprung eines Berges. S tem tolmačenjem goropisnega pojma ni zadovoljen Badjura, ki se z izrazom izčrпно bavi v svoji »Ljudski geografiji«, posebno str. 69–70. V Beneški Sloveniji izgovarjajo čelò, v celè, prvotni pomen besede je tamkaj: skala.

²⁷ Planina Tam za Celom, Tuma beleži višino 1119 m, »Imenoslovje«, str. 26. Je ena od lepo urejenih, izdatnih mrsinskih planin. Mrsin, večja vas v pisanih bregih nad Stupico v Nadiški dolini. Ne smemo se čuditi, ko so zapisali ime planine *Ta za cel*, če je dotično poglavje v knjigi sestavil sam Ivan Trinko, domačin. On je gotovo prav rekel: »Tam za Celom«, ali ime so po svoje zaro-bill tisti, ki so knjigo izdali. Ivan Trinko v knjigi Olinto Marinelli: »Guida delle Prealpi Giulie«, str. 644.

²² Te in še druge domače zgodbe nam pripoveduje Daniele Giovanni Piemonte: »Luci ed ombre nella vita del Comune« v spominskem obzorniku »Numar unic comemoratif — XXIX Congrès de la Societât Filologiche Furlane«, Ponteibe, 5. 9. 1954, str. 24–27.

²³ Jugosl. spec. (list Tolmin) ima: Grmešica. Očitno po Tumi (»Imenoslovje«, 29). Pišejo tudi Grmuščica (dr. Lavo Cermelj: »Tržaško ozemlje ter goriška in videmska pokrajina«, str. 24). Ali na Robedišču sem slišal dekleta, ki se je napravljala »dol v Grmóušco«, pač v Grmovščico. Grmovščica, grmušča, to je tudi ptič, vendar mislim, da je revno selo v Beneški Sloveniji ime dobilo prej od besede grm, grmašča, kakor pa od ptiča. Zakaj več je po tem hladnem, malo rodovitnem svetu pustega grmovja ko pa koristnega rastlinja.

Bodi Grmovščica, bodi Grmešica — kraj je pofurlanjen in se zdaj piše Strèmiz.

Granzarie in Sernia s Crete di Aig

Foto: dr. Bellavitis, PORDENONE

ji oni tam dali drugo, po svoje ime: *Ta za cel* — z razlago: dietro le rupi, za skalami, za stenami.

Vemo, da imajo po Beneški Sloveniji in v Režiji številni toponimi krajevne prislove, kakor tu, tam, pod, za. Zelo prijetno, kar sladko mi zvenijo takšna, resnično ljudska imena. V uradni prestavi, žal, izgubljajo svoj izvorni, prelepi glas. So takale: *Tam na tej Meji*, zapisano pa je: Tannatimea, *Tam na tem Belem* (Tannataviele), *Tam za Lazom* (Tasalasan), *Tu v Brajdi* (Tubraide), Tri sarrarne: *Tam pri Jami* (Casera Tampariani), *Tam za Goro* (Tasaorón) in v Terski dolini *Tam pod Tamore* (Tapotamor). Potok je *Tam na Logu* (Tanaloho), studenec *Tam pod Kripico* (planini Zgornja in Spodnja Kripica,

piše se Tapocripizza), in še v Terski dolini hrib *Tam na Robu* (Tanarobo), jame *Tu v tej Jami* (Toteiame), *Tam pod Koritom* (Tapotcorito), *Tam pod Čelom* (Tapotcelan). Dolini *Tam pod Kletjo* (Tapotcletia) in *Tam pod Klancem* (Tapotolanzom). Naši poznajo planino *Tam za Javorom*, po Marinelliju je bila še Tasajauroram²⁸, zdaj stoji: Tasajaur. Pač razvojno. Mrsinci imajo v bregu pod Matajurjem sončno planino *Tu v Dolini*²⁹, na avstrijski specialki: Casera Tudolin. Mrsinska je tudi planina *Tam za Tlako*, ki jo pišejo »Ta za tlako«³⁰, še bolj po modi Tasatiacca. V Kaninskem pogorju, na rezijanski strani, je potok *Tam pod Žlebi*. Na zemljevidu ga moraš poiskati pod imenom Tapusslibe³¹. In kaj je še drugih takih imen, tu lepih, doma-

²⁸ Giov. Marinelli, Bollettino del C. A. I., 1887, str. 125.

²⁹ Matajur ali Baba, 1643 m, mejna gora, zelo obiskana. Zadnji čas so na južni, italijanski strani, napravili vlečnico, ki dobro služi zelo številnim smučarjem. Pod goro je čedna, čisto slovenska vas Matajur, ital. Montemaggiore, 954 m. Iz doline navzgor pa do više vasi vede v naglih okljukih zgrajena, do kraja tlakovana cesta.

Planina *Tu v Dolini*, po Tumi 1392 m (»Imenoslovje«, str. 26). Casera = planina, sarrasica. Stavbo, suhoto v planini, imenujejo beneški Slovenci, vsaj tuhoto pod Matajurjem sem slišal tako govoriti, kar tiste pod Matajurjem sem slišal tako govoriti, kar po italijansko: casone. Lani v aprilu, v nižjih legah je komaj cvetela prva spomladanska flora, više

gori je bilo še na metre snega, prišla je iznenada huda nevihta. Dež, sneg, sodra, toča, je bliskalo in treskalo. Z Jankom iz Trsta naju je zajelo Tu v Dolini, pa brez strahu. Na varnem sva vedrila pod široko, trdno zidano klonico, casone pa je imel na strehi solidno postavljen strelovod. Toda potem se je prevedrilo in ni moči popisati lepote, ki se je nudila najinim očem v razgledu čez hribe in doline tiste zapuščene, prav svojevrstne zemlje.

³⁰ Olinto Marinelli, n. m., str. 644, ki razlaga ime s pomenom »dietro il terreno battuto«, kar se mi zdi dvomljivo.

³¹ Tako tudi zemljevid Carta d'Italia, Istituto Geografico Militare, 1 : 25 000, list »Monte Canin«.

čih, kakor v čistih akordih zvonečih, a tam skrupucanih brez ljubezni, na naglo in na silo. Po malem je začelo mrščati, sem pozdravil in šel naprej. Zaklalice so za mano: »Ne ondod, na čeparno!« To sem pa že vedel, kaj pomeni čeparno. Prestopil sem tedaj na levo in po hladnem dolu vzdolž potoka Maline, ki se pod Vidmom izliva v Ter, v pol ure prispel v Ahten. S težkim srcem. Tu so mi potem pripovedovali tisto o kmetih gastaldih. Čez dve leti jih bo sto, odkar smo se ločili. Oni niso marali ostati z nami v Avstriji. Danes se utegne marsikomu čudno zdeti tisto ljudsko glasovanje. V vsej Reziji je en sam gospodar glasoval za Avstrijo. Po vsej današnji Furlaniji, vštevši Slovence, je glasovalo za Italijo 144 988 mož, za Avstrijo pa vsega skupaj 36. Plebiscit je bil v dneh 21. in 22. oktobra 1866, avstrijska vojska pa je morala že prej zapustiti deželo. V Lužicah ali v Depalji vesi, v Kanalski dolini, je živel učitelj Jožef Kovač, pisal je spomine. Tako si je zabeležil: »17. julija 1866 se je začela umikati avstrijska vojska. Sèm v Kanalsko dolino so čez tabeljski most najprej priropotali topovi, za njimi se je privlekla dolga vrsta vóz, na vozeh bombe, 19. oktobra je prikorakalo še ostalo vojaštvo.« Čez tisti most, ki je bil od tedaj pa vse do prve svetovne vojne meja med Avstrijo in Italijo. Zraven prvega mostu so potem zgradili še enega, železnega, in čezenj je 25. julija 1879 iz ene države v drugo zapeljal prvi vlak.

Vas imamo često v mislih, vi Tam za Čelom, in vsa domača ognjišča za krajem očetne zemlje. Radi prihajamo planinci k vam na obisk, v vaš hribovski, tako samosvoj, tako tih, tako zelo mikaven, nikoli pozabljen svet.

Stúdena

Kam sem pa spet zašel! Saj se to pot nisva s Stankom pripeljala do Tablja, da bi tukaj proučevala zgodovino in obujala spomine na dogodivščine, pa celo na takele, nevesele. Nič se nama ni bilo tukaj ustavljati, ker v Dole-

nji Studeni je naju čakal Pièri, da se skupaj odpravimo na dogovorjeno turo. Iz Tablja do Dolenje Studene je slabo uro hoda, po lepem, tu in tam ovinčnem kolniku kraj Tabeljskega potoka navzgor. Sredi pota se soteska odpira na vzhod in onstran vode so se v žarnem soncu na Gumnišču³², prijazni zeleni tratini, svetili številni seniki in stanovi. Kakor v nasprotju z mirno, zeleno okolico so se pa v ozadju kazali robjé Jelenjega brda, belega, hudo raztrganega, na daleč vidnega skalovlja³³. Po hostah so v hladnem junijskem jutru veselo čvrlele ptičje družine. Zdaj je pred nama smuknil v goščavo ptiček — pritlikavček, kraljiček, palček, dražgolič, kovaček, strežek, strežič, stržek, podstrešek — sama lepa imena je od ljudi dobila ljubezniva operjena živalca. Na veji se je koketno pozlabavala taščica, ptičica ljubka in brhka, skričič ji pravijo ponekod, božjevčica drugod. Kar slovesno je danes, bila je nedelja, drobila svojo milo pesemco. A nama ni dala, da bi jo zamaknjena naprej poslušala. Z eleganco, ki ji je prirojena, pa nekam zafkrljivo, je odletela v gosto jesenje.

Zdajci začujem kobilarja, pisanega krasotca, postavnega gizdalina, neutrudnega pevca, ošabnega poglavarja vsega pevskega zbora v svežem zelenju. Od vseh ptičev je najbolj znan, najbolj priljubljen. Skoro vsaka vas ima zanj posebno ime. Tukaj je kobalár, tam kolibar, drugod kóblar, voga, volga, vonga in vuga ter vugec, ponekod še bežura³⁴, pa figovec, pitelj, na Koprskem palpafigo³⁵, pa siva kobila, sirka — plel, štokavec in kdove kaj še vse drugih takih ali podobnih imen ima vsepovsod ta prečudni ptič. S prvim svitom se že oglašá živahni krilatec. Nemiren, drzen, prepirljiv, pravi tič. Z vsem svetom se igrivo šali ta bežura vrtavčna, frfulja neugnana. Norčavo vprašuje pastirja: »Jurij, si videl mojo kobilo?« A pastir ga oponaša: »Stric motovilo, si videl mojo kobilo? Tam na gomili so jo gonili...« In pride drugi pa sprašuje: »Teta bežura, kje je moja pura?« V pogovarjanju s tem ptičem imajo pastirji veliko kratkočasje. Na Krasu so ga posebno

³² Gumnišče, planja med potokoma Pontebano in Bombašem. Na karti Ist. Geogr. Mil. 1 : 25 000 (list Pontebba) stoji Gamiscen. Očitno od tod Gamišen na jugosl. spec. Osnova je gumno, gumnišče, gumenca. V celovškem okraju Gumno (Stallhofen), V Dravski dolini nad Beljakom Gumerče, nem. Gummern, tudi Železniška postaja.

Kranzmayer, »Ortsnamenbuch von Kärnten«, II, str. 78, piše: »Gamischen, im 19. Jahrhundert auch Kamischen, vielleicht aus slov. Kamenišče, steinige Stätte».

³³ Jelenje brdo, 1367 m, v doljem koncu med Bombašem in Pontebano. Na avstr. specialki: Hirschköpfe. Zdaj je svet v Italiji in se imenuje Monte Cervo. Jugosl. specialka: Mt. Cervo. Izvirno slov. ime imam od dr. Felaherja, znanega rojaka od Zilje.

³⁴ Bežura, ker zbeži, je selivec (selivka) in ga je težko uloviti. Ta čudak se ne spusti nikoli na tla, ali pa zelo redko. Le od dežja, za silo od rose, se vode napije.

³⁵ Ime na pol italijansko: objeda smokve.

veseli in ga kličejo: »Silu kubilu, Jože Kopenču«, in fant ga vprašuje: »Oj, kobilar, si videl mojo kobilo?« Ptič na to: »Kdo jo je, hudiča, videl!« Sraka je poslušala pogovor in se zdaj surovo zadere. V Cvetrožu na Vipavskem vprašujejo ptiča: »Oj, kobilar, kje si pa bil?« Oni na veji: »Gor na Péderjévem.« »Kaj si tam delal?« »Fige jèl.« Kadar je dobil prave smokve, tiste zgodnje, pa možato pristavlja: »Cvetnice fige jèl.« Pogostoma imajo otroci na jeziku njegov napev. Dražijo se z njim. V Vipavskem križu so Mideljnovi doma. Malemu Francetu nagajajo sosedovi: »France Mideljnov — bi fige jèl.« V Vrtovinu jezijo malega Petričevega: »Jožek Petričev — na figi čičal.« In vse gre po ptičevem glasu, tako kakor poje voga.

V Šebreljah, na Šebreljskem vrhu, na Šentviški gori ogovarjajo kobilarja: »Miha, či s'biu?« Oni zgoraj: »U Cerknam sm biu.« In

tile pod drevesom: »Ki s'dilau?« Ptič pa s ponosom: »Rebula sm piu.« Tam gor velja staro pravilo, da ne smejo kuruze sejati, dokler ne začne peti kobilar, prelepi, prečudni zlatoper.

Je domišljav. Naenkrat se dela, kakor da je človek, Tone iz vasi, pa se sam s sabo pogovarja: »Tone Žnidarjev«, premolk, pa koj nato, da se bo lepo rimalo: »bi fige jèl.« Ste-li že videli njegov domek? Prava umetnina. Med vejami, v kobjah, si navesi skrbno znašano gnezdo na kakšno šibje, ličje ali beko, tako da se udobna posteljica lagodno cimba in plenga sem ter tja. Videli so kobilarjevo gnezdo tudi na konopec obešeno, pa celo na bičarici je že viselo, na bičevem motvozu, ki ga je bil tič kdove kje pobral. In v svoji komfortni gugalnici se gospod Pitelj brezskrbno pozibava prijetni svoj čas.

Koča Pordenone v Val Montanaia

Foto: Antonini

Prišlo pa je tudi tako, celò v Portorožu se je zgodilo, da se je rejen, močan maček, ki so mu jajca dišala, priplazil do gnezda in se v odsotnosti staršev lotil ptičjih jajčec. Kobilarja, samica in samec, pa hajdi na zverino, dol na tla, nanj za vrat. Sta mu krepeljce zasadila v kosmati hrbet. Top, top, top — sta ga oba v nezasišanem ritmu z vso silo sekala po debeli glavi. V smrtnem strahu, težko hropeč, je komaj vidno lazil dalje, maščevalna ptiča pa kar naprej po njem. Še ko je nenavadna živalska skupina izginila za vogalom, se je čulo neusmiljeno pokanje obeh ptičev in smrtno hropenje nesrečnega mačkona.

Ah, tile ptiči vendar! Da le morejo zvedavega planinca tako zamotiti. So pa nama zares povzdignili že tako praznično razpoloženje. Zdaj se je gozd razgrnil, razširil se dól. Z leve priteka v Tabeljski potok po strmem koritu Studena voda, zapisana Rio Studena, studeni ali mrzli potok. Le-ta izvira pod zelenim, razglednim prevalom *Čez kladje*³⁶ in teče pod Gorenjo Studeno, prijazno podgorsko vasjo, dobro znano smučarjem, ki radi prihajajo smučat se po odprti, razsežni, gubasti Studeni dragi. Midva s Stankom pa sva šla v Dolenjo Studeno, k Pièriju. Kmalu sva bila tam, pri prvih hišah čedne, kaj slikovite furlanske vasi, ki šteje kakih 50 ognjev³⁷, raztresenih med sadovnjaki po zeleni ravnici. Pozimi so pa tukaj za nekaj tednov brez sonca. Hladno je. A zdaj je bila lepa pomlad. Drevje je bujno cvetelo. V rosní travi so murni, méngeliči, ko če bi jim šlo za stavo, veselo čirili v brezštevilnem zboru.

Pièri, to je furlanski Peter, je imel hišo za krajem vasi. Po poklicu je bil lovski čuvaj. Koščičast dolgin, suh ko plot, zgovoren vseznál. Gore, naravo je ljubil nezransko. Otróčen, imel je enajst otrok in bil predsednik

³⁶ V ital. literaturi in po zemljevidih se je za ta lepi vrh ustalila pisava: Cereschiatis. V prejšnjih časih je pisal vsak po svoje. Olinto Marinelli je rabil: Chiarascatis, Cereschiatis in celò ločeno Ceres — ciatis. (»I monti del Friuli in alcune carte geografiche«, v reviji »In Alto«, 1916, str. 35). Preval veže gorski dolini Avpa (ital. Val d'Aupa) in Studena. Tudi za ime Avpa — Aupa se trdi, da je slov. izvora. Takole pišejo: »Aupa, Slenza, Studena, Plamalina, Bieliga, Pradolina ecc. sono tutti nomi di origine slava« (= vsa ta in še druga imena so vsa slovanskega izvora, Daniele Giovanni Piemonte: »Pontebba all' alba dei secoli«, n. m., str. 9).
³⁷ Pri nas še pravijo ponekod »ogenj« v pomenu ognjišče, hiša. Naša vas ima »50 ognjev«, to je 50 hiš. Na to sem se tukaj zato spomnil, ker je takšno govorjenje še bolj v navadi pri gorjancih po Furlaniji. Ogenj = furl. fuc, množ.: fucs. 50 ognjev, 50 hiš = 50 fucs.

okrajnega društva staršev številnih družin (»delle famiglie numerose«, bili so časi fašizma). Je naju že čakal. Stal je v rožancih, veder in čil kakor zmerom. Utišal je psa, ki je začel kar neprijetno grčati, pa k nama priskočil, za prisrčen, prav planinski pozdrav. Po murávi so se lovili, zvirali, motili otroci. Eno je po vseh štirih okoli komaralo, drugo, nebogljenček, je šatral nerodno, na vso moč bečeč. Od večjih je eden sestrico nosil kobaraški in z otrokom na plečih prešerno poskakoval. Bratec se je spretno vesil po vejah košate lipe in vriskal, da je človeku ušesa glušilo. In so kopice delali, se kobacili, pretvarjali, kakor da bi jim šlo za športno predstavo. Oče se je samoljubno muzal, radoval se je nad zdravjem družine.

V hiši je zajetna gospodinja kuhala polento. Z levico je močno držala velik kotel za uho, a v desni je imela dolgo kuhalnico, polentár, ki ga je krepko sukala po kuhi, da je kotel kar plesal nad ognjem in so venge hrupno porožljavale. Věšalo v kuhinji se je svetilo kot samo sonce. Posebno kotlenina, ker na njej je pravi ponos sleherne Furlanke. Vse je bilo snažno, vse v redu. Po glistih so bila skrbno razvešena otroška oblačila. Prijazno je mati vabila, naj počakava, da založiva z njimi. Toda nama se je mudilo naprej, v prelepi pomladanski svet.

Namenili smo se bili na Konjski Špik in Zermulo. Zdaj se je pa nama Pièri opravičeval, da imajo popoldne zborovanje na občini, ki se ga bo moral udeležiti. »Kaj hočete, je rekel, družina je velika, treba si je pridejati, odvisen sem od njih.« Znak društva, ki mu je predsedoval, je nosil skritega pod zaslécem. Privzdignil je zavihek in ga je nama pokazal: »Razkazujem se z njim samo o posebnih prilikah.« Zmenili smo se, da gremo zdaj vsi trije na Prihod, on se bo vrnil s planine in pride po naju jutri zarana, da skupaj odri-nemo naprej. Oprtil je puško, stopil še v hlev in kravšetoma navrgel plast sena, potem smo se odpravili veselo. Zdaj otroci vrišče zaženo, iz hiše jih pa mati plaši, da bo prišel *sparkli*, špic parkli z verigo, če ne bodo pridni³⁸.

³⁸ Parkelj, črni hudiček. Špic-parkeljna imajo tudi sosedni koroški Slovenci. Več o parkeljnu in špic-parkeljnu, zlasti o izvoru imena, gl. J. Navračil: »Slovenske narodne vraže in prazne vere«, Letopis Matice Slovenske, 1885, str. 153; 1892, str. 145. Gl. tudi: Pleteršnik, pod geslom »parkelj« in tam navedeni vir.

(Se nadaljuje)

Majhne gore — mostovi k velikim lepotam

(Vrtaški vrh, 1898 m)

Stanko Klinar

Do Vratc smo se ravno prav ugreli, da so nam začele rojevati take stare misli po glavi, ki nas zmeraj razveselijo in napolnijo srce z radostjo. Človeku se zazdi, da je ves zagorel v silnem navdušenju nad samim seboj. Ko se spominja takega izleta, pravi, da je imel veliko od njega. Vsa lepota, ki se razgrinja naokrog — brezmadežno ivje na drevju, valujoče megleno morje in kristalno čisti beli orjaki pod modrim nebom — mu seže v tiste skrivne predalčke, kjer ima spravljenega samega sebe. Kakšno veselje, ko se po tednu tujega dela spet sreča s seboj! Glej, prav zato sta sredi tega kristalno čistega vesoljnega prostranstva načeli Olga in Borica tajinstveno lepoto smrti —

»Nič lepšega ni kot umreti sredi dela, ki ti je najljubše. Zame so doma v skrbeh, če grem v gore, ampak res ne vem, zakaj se bojijo. Saj je vendar nalepši konec, če umreš tam, kjer si najraje.«

Pogledal sem krog sebe po tihih macesnovih gajih. Snežni poprhi jih je čisto na novo preoblekel. Poleti pa se pase tu živina, veselo je in idilično, prav nič dotaknjeno od zakažene civilizacije.

Potem sem pogledal še vase: ali sem res že tako star, da sem pozabil na take stvari, ki jih omenja Olga? Kolikokrat sem že hodil tod, čisto sam, nihče ne bi preštel mojih stopinj. In tudi meni, kadar sem tako samotaril pod velikim nebom, so v srcu gorela večnostna vprašanja. Ampak kje so že tisti časi! (Kako nedosegljiva si, mladost, v svoji čistosti, ko rušiš in gradiš svetove! »Zreli« človek pa se duši v drobnih vsakdanjih skrbeh.)

Vsaka lepa misel je sprožila drugo, pesniki so nam pomagali s svojimi klenimi verzi, kjer so bile naše moči preskromne. Nazadnje sem bil bolj vesel pogovora kot pa gorskega veličastja krog sebe; kajti to veličastje je bilo le še mogočen okvir prebujenja duha v nas samih.

Navdušenje pa je vrelo v nas, ker nas je vzburkalo čudovito zmagoslavje. Skozi ju-

tranji mrak in ukleto meglo smo namreč tipali po strmi poti navzgor k soncu; in nenedoma se je nad nami razklenilo in z neskaljenega neba nas je oblila razkošna luč. Strmali so se zalesketale v ivju, krog nas pa so vstali ožarjeni mogočniki. Bilo je, kot da nas je nekdo iz somraka demonov povedel v zmagovito svobodo.

Zunanjega duška veselju smo si dali na zamrznjeni mlaki pod kočo. Križem kražem so pari nog drveli, se zapletali in spotikali na ledu, dokler ni nevarno počil. Tedaj seveda — švrk! k varnemu zavetju pri koči.

Z Barbko sva hitro smuknila h klopci, misleč, kako sva ukanila druge, a nama je bilo kmalu žal, kajti klopca je bila v senci. Tudi Olga zraven naju je tarnala, da ni tu nobene posebne vročine. Marjana in Simona, ki sta na tem izletu igrali veliko prijateljstvo, pa sta se ugnezdili visoko na deblu podrte smreke in ju seveda ni zeblo, ko sta bili toliko bliže soncu. Borica pa se je žrtvovala kot kurirka, ko je prenašala sir in suhe češplje od njiju k naši skupini in bila zaradi te dobrote obvarovana mraza. Nagrajena pa je bila tudi s tem, da je na eni takih poti prva ugledala Mimico, ki je upehana in navdušena pritekla za nami. Zamudila je vlak, seveda! Zalezala. A rekla si je »Pozno še ni prepozno«, skočila pokonci, vzela pot pod noge in jo zmogla v poldrugi uri, medtem ko smo se mi mučili kar tri. Pa še kako je spotoma zašla v grdi, strmi hosti! Kar lasje so se nam ježili.

Košata smreka pred bajto se je zrušila pod težo viharja. Imela je sama za cel gozd vrhačev, da so široko kot jadro prestrezali veter, a po deblu je bila prav romantično nadobena in obrhna od žoln. Kolikokrat sem se zatekel podnjo k zavetju! S prijateljem Milanom sva nekoč v slabem vremenu kurila in se sušila pod njo. Zdaj leži mrtva na tleh, grdó in nepopravljivo odlomljena. Kot da je odšel dober star znanec in odnesel s seboj leta, ki se ne vrnejo.

Nisem si mogel kaj, da ne bi pomislil na Janeza, ki je zmeraj rad hodil z nami in še toliko izletov tako iskreno pomagal spraviti na noge. Danes ga je premagala lenoba. Vseskozi smo pogrešali v koloni njegovo živopisano kapo z orjaškim cofom. Spomnili smo se tudi Darje, ki bi bila po svoji predsedniški dolžnosti prva poklicana, da se udeleži izleta, a ga je samo pomagala pripraviti, potem pa se je izgovorila na šolsko delo. Med nami tudi ni bilo Lučke, ki je že tolikokrat pokazala navdušenje v gorah in v pisani besedi... Klavrno čepijo doma, buljijo v neprodirni oklep megle in nas imajo za kljukce, ko v takem lazimo okrog. Še sanja se jim ne, da je tu krog nas kot v pravljčni deželi. (Prav jim je, kar žal naj jim bo, bodo vsaj vedeli za drugič!)

Ko smo stopili na rob Čelesnika, se je onkrajavske doline vstopila pred nas mogočna trirogljata gora, do srede zasnežena. »Trisul,« sem pojasnil radovednim dekletom, »cilj naše himalajske ekspedicije. Trisul pomeni namreč trizobi ali trirogljati vrh.« Niso mi hotele

verjeti. Skliceval sem se na svojo izvedenost v teh krajih in na učiteljsko avtoriteto. Nič. (Kakšna je danes mladina!) Nazadnje me ena razkrinka: »Kepa!« »Ké-pà!« sem se ponorčeval in spet niso vedele, če je ona zadela prav. V resnici pa sem moral pohvaliti njen dobri čut za orientacijo.

Marjana in Simona sta se spet spravili na višave. Tokrat sta kot dve sinički občepeli na mišičasti viharikovi veji. S takega orjaka je seveda razgled veliko lepši.

Zajčje, lisičje in ptičje stopinje so nam križale pot. Sneg pa se je čedalje bolj udiral. Z žalostjo sem moral priznati, da me je samo Ida ubogala, ko sem prejšnji dan naročil, da je treba vzeti s seboj gamaše. Začela se je grenka plat izleta. Zlasti Stanka si je v svoje polškornje nasula snega, da jo je začelo sčasoma pošteno skrbeti, kaj bo doma. Nekaj bi dal, da bi ne bilo tako. A sneg je kot usoda. Ne ubežiš mu, pa konec.

»Poglejte no, zmeraj gremo za luno,« sem omenil za boljšo voljo in pokazal na kisli zadnji krajec. Visel je namreč nad Kukovo špico in se kot nalašč nastavljal na našo smer. »Zato so pa vsi tisti, ki mislijo, da so pametni, ostali doma,« je pripomnil zloben jeziček. Ozrl sem se. Navihano so se mi smejale Boričine oči. (Oh, ta deklíč! Ta sploh ne zna biti slabe volje. Zakaj se ne znamo vsi tako smejati!)

Po vsem svetu je valovilo morje megle, s koroške strani se je v mogočnih slapovih prelivalo k nam. Nad njo so kraljevali orjaki od Glocknerja mimo Triglava in Stola do Ojstrice in Pece.

Spet smo se pogreznili v meglo — kot bi padli v bombaž. Mahoma se je zaprla krog nas kot temnica in bili smo spet ujetniki. Tipali smo po grušču, otrešali ivje, drveli po hosti.

V srcih je žarel spomin na razkošje zgoraj in nam ga slikal v čarobnih barvah.

Bolj ko je bila megla mrka in mračna, bolj se nam je odvzeta lepota pod modrim nebom odmikala v neresničnost. Zato je Mimi podvomila: »Bogve, ali je še tako lepo zgoraj? Dveni se zdi, kot da vse skupaj ni bilo nič res.«

Prav je povedala. Vsi smo bili kot otrok, ki mu prepovedo delati gradove v mivki, potem pa sanja o tistih v oblakih in ne ve, ali so res ali jih ni.

Toda eden teh gradov se nam je vseeno še uresničil: Peričnik. Orjaške čeljusti njegovih previsov so bile posejane z ostrimi zobmi ledenih sveč. Bil pa je sila mogočen in bobneč, kot da se je posebej pripravil na naš obisk. S skale, ki visi nad brv, sem z nahrbtnikom odkrhnil zajetno ledeno svečo in si jo poslal na glavo. Potipal sem se, če sem še kolikor-toliko cel, potem pa sem se kradoma ozrl, če je kdo opazil. Mimi me je obupno svareče in razočarano pogledala. Najbrž je slišala, kako votlo je zabobnelo? Ah, seveda je slišala. Kajti kar brž je sporočila tistim od zadaj: »Dajte dol nahrbtnike, da si tudi vi ne zbijete kako svečo na glavo!«

Na povratku v Mojstrano smo si ogledali, kolikor se je pač dalo, kod smo čez dan hodili. Globoko v srcih smo vsi čutili eno: da nas skupna pot veže v majhno duhovno družino s skupno duhovno dediščino.

Kaj je sicer ostalo danes za nami, zdaj ko se bliža mrak? Bore malo na zunaj; tanka, komaj opazna sled na širokem, plečatem obličju gore. Veter jo bo zapihal in sonce otopilo.

A kaj je ostalo v nas? Široka, mogočna brazda veličastnega hrepenenja, ki se bo nekoč v tih urici spet prebudilo, zaoralo v nas in nas gnalo k novemu zlitju z neminljivimi lepotami.

Pismo uredniku

Spoštovani tovariš urednik!

Planinski Vestnik je v št. 1/1964 na str. 37 prinesel zapis, ki zadeva domače dereze »UNIVERSAL« našega izuma. Bralec zve, da se je ta slovenski športni rekvizit preselil v Zapadno Nemčijo in da bo tako šlo ime našega planinstva sedaj po vsem svetu. Ker je marsikdo sprejel to novico z mešanimi občutki, prosim, da priobčite še naslednje pojasnilo. Zadeva je namreč tako značilna za našo gospodarsko neprilagodljivost, da je vredna javnosti. Čeprav majhna, bo mogoče le kaj pripomogla k iztreznitvam nekaterih naših gospodarstvenikov in k pametnejšim odnosom naših industrijcev do onih, od katerih izvira vsa današnja osupljiva moderna civilizacija, do iznajditeljev, novatorjev, racionalizatorjev in seveda znanstvenikov.

Te dereze so nastale v neverjetno napornem razvojnem delu v lepem sodelovanju iznajditelja z našim podjetjem »Utensilia«, predvsem s takratnim žensialnim konstrukterjem samoukom mojstrom Tonetom Čarmanom. Svoj čas pa so dereze »univerzalke« nekoliko preHITEvale, kajti takrat je naša tehnologija materialov in njih obdelave bila še razmeroma zastarela, nemoderna. Tako se je primerilo, da je sicer dovršena konstrukcija v praktični izvedbi doživljala vrsto nepopolnosti. Zaradi takratnega odpora proti vsaki neodvisni tehniški kontroli izdelkov in zaradi takrat še veljavnega principa, da je za našega človeka dobro vse, karkoli industrija vrže na trg, saj konkurence ni nikake, smo dobivali poleg dobrih izvodov tudi številne take dereze, ki so kazale napočene zobce, prekrhke zvezne trakove obeh polovičk, vijake z navojem, kot da so leseni namesto jekleni in celo take z luknjo vzdolž osi; elemente iz »dvojne« pločevine, take z zavaljanimi lunckerji, gumirane vezalne tra-

kove, ki jim je skozi gumi gledala vrstica, prežgana pri vulkaniziranju itd. itd. — vrsta vprav neverjetnih pomanjkljivosti. Boj z njimi je bil brez upa zmage, ker nikdar nihče nikjer ni bil osebno odgovoren, iznajditelj pa le siten nebodigatreba brez pravic.

Dereze so alpinistu predmet popolnega zupanja, saj od njih lahko zavisi njegovo življenje. Videl sem sicer že lepo vrsto polomljenih in prelomljenih slovitih, konstrukcijsko pa sila tveganih derez »Grivel« zvenečega imena, ki nanje prisega naša vrhunska garda podobno kot na »markerja« pri smuških vezeh. Toda to dejstvo ne more opravičevati pomanjkljivosti domačega izdelka in materialov. Zaradi njih smo morali predvsem dvakrat spremeniti konstrukcijo zveznega člana do sedanje oblike, ki ima dva v vseh treh smereh premakljiva členka in hkrati omogoča poljubno natančno vzdolžno naravnavanje. Vendar je pretežni del naših alpinistov s prav redkimi častnimi izjemami spriču gornjih nezanesljivosti zavzel do »avčink« odklonilno stališče, krivdo pa prav po stari domači navadi naprtil iznajditelju namesto izdelovalcu, po prejšnjem zakonu edinemu lastniku iznajdbe (Jug. izn. št. 24). Ta pa se je napram iznajditelju izkazal še drugače: da si iznajditelj ne bi prislužil gradov ali celo zgradil weekenda, mu je za dva prototipa, ki so ju naredili iz navadne pločevine vajenci s pilo, zaračunal več kot 80 000 — takratnih dinarjev in tako po lepem tipično slovenskem pravilu: »Če nimam jaz, tudi on ne sme imeti«, kompenziral njegove iznajditeljske dohodke. Tudi v tem se ločimo od naših bratov, ki v takih primerih slede svojemu principu: »Kad ima on, treba da imam i ja.« Če bi kranjska fovšija gorela...!

Ko pa je derez, dobrih in slabih, kljub vsem pomanjkljivostmi, le zmanjkalo, je posredovalno podjetje »Planica-sport«, ki je medtem srečno doživelo stečaj — pokupilo pri »Utenziliji« še izmet derez kar na kilo in iz njega sestavilo še nekaj kompletoev temu ustrezne kvalitete. Le-té so potem dali »Slovenijišport« v prodajo. S tem se je izdelek doma le še bolj diskreditiral in jeza na iznajditelja — ne na producenta! — le še narasla. Družinske oblasti pa so mu zagrozile, da ga puste neusmiljeno zapreti na št. 7 opazovalnega oddelka umobolnice, če še kdaj kaj podobnega iznajde v domovini.

V inozemstvu pa je stvar tekla drugače. Zanimivi model je tja začuda hitro prodrl. Ker so tja pošiljali vsaj kolikor — toliko pregledane izdelke, so se ga brž oprijele razne velike ekspedicije v svetovna gorstva. Tako je npr. francoska himalajska odprava na osem-tisočak Makalu kot edini nefrancoski artikel v opremi imela naše dereze. To pri Francozih že mnogo pomeni. Pohval od vrhunskih tujih alpinistov ni manjkalo in tako je iznajditelju bilo malo laže pri duši. Pokazalo se je tudi, da so že polovične dereze izreden in do-slej nepoznan pripomoček, zlasti v mešanem terenu srednje težavnosti in pri visokogorskem spomladanskem smučanju, lovu ipd.

Prihajale pa so tudi posamezne graje ob primerkih z gornjimi pomanjkljivostmi. Take stvari se med alpinisti po svetu brž razvedo in so stvari mnogo škodile tudi zunaj naših meja.

Najbolj so se naših derez »Universal« oprijeli Nemci, ki jih vsaka tehnična dovršenost ter originalnost na vseh poljih od vseh narodov menda najbolj zanima, privlači, že očara, da takoj sežejo po njej, jo študirajo, preskušajo in gospodarsko izkoristijo, pa naj gre za še tako nezatne stvari. Drže se pač svojega principa

»Kleine Fische, gute Fische
kleine Fische, viele Fische«

ali po domače: »Male ribice, dobre ribice; male ribice, goste ribice.« Vedo tudi, da je vsaka popolnost sestavljena iz niza vsaj enako popolnih nadrobnosti. Mi pa si hočemo predvsem velikih rib. Take pa se neglede na slabši okus rade usmrade.

Ko je domače zaloge zmanjkalo, so začeli tuji lastniki inozemskih patentov teh derez — mi sami nismo patentirali zunaj, za to je bilo treba deviz — vse bolj in bolj pritiskati za robo, ki je ni bilo. Vse, kar so zahtevali, je bila enakomerna kvaliteta in stalna možnost dobav. Prihajale so zahteve z zahoda in tudi z vzhoda, mi pa smo jih po vrsti metali v predal, po starem ne samo predvojnem pravilu: »Metni u fioku dok se smiri.« Par daljnovidnih posameznikov pri »Planica-sportu« je sicer nekajkrat poskusilo organizirati proizvodnjo nove serije, a so spriču nepremostljivih težav, v resnici pa iz komodnosti in napačnih kalkulacij podjetja, češ da je domače tržišče premajhno, morali dvigniti roke. Tako so hočeš nočeš napravili tudi tuji zastopniki in pustili patente propasti drugega za drugim, da ne bi izguba bila še večja. Nazadnje so se nepoboljšljivi ljubitelji »universal« pričeli obračati na iznajditelja osebn, naj jim kakorkoli že preskrbi po privatni liniji vsaj en, dva izvoda. Tudi teh je končno dokončno zmanjkalo.

Pri predlanski seriji planinskih predavanj po Nemčiji pa so iznajditelja povsod toliko prijemali za dereze, da je svetoval glavnemu nemškemu grosistu alpinistične opreme SALEWA (8 München 15, Thalkirchnerstrasse 47), naj poskusi doseči z lastnikom produkcijskih orodij tovarno »Utenzilio«, da le-ta bodisi v kooperaciji iz nemških odličnih materialov dereze izdeluje kot polizdelke, bodisi vse skupaj proda v celoti kot skrajno rešitev. SALEWA se je takoj podala s svojim specialistom — orodjarjem in Ljubljano. Prva varianta je pri »Utenziliji« naletela na gluha ušesa. To je deloma razumljivo, ker je ta tovarna specializirana za izdelavo utenzilij za tekstilne tovarne in so njene kapacitete vedno zasedene do kraja. Imamo pa danes vrsto podjetij, ki so tehnično odlično opremljena in zlahka izdelajo še kaj neprimerno zahtevnejšega, kot so te in take dereze. Le ljubi se nikomur ne, kljub vsem govornjenju o nujnosti izvoza za devize, produktivnosti ipd. Drugod, še posebej pa pri Nemcih, takih

komodnosti ne poznajo. V drugo varianto pa je »Utensilia« ugriznila takoj in prodala stara, zarjavela, že deloma nekompletna orodja za trdih DM 7000. SALEWA je najela še medtem upokojenega mojstra Čarmana in tako so naše dobre originalne domače derezice z dušo in telesom odšle na tuje. Zakaj tako, to pa je novi lastnik nedvomno temeljito preračunal. Ker so vsi patenti razen domačega zapadli, nima novi lastnik prav nikakih obveznosti ne do nas ne do iznajditelja. Ko pa je le-tá — bolj za preizkus naše morale kot zares — poizkusil izterjati 28 000 din svojih učinkovitih patentnih stroškov za zadnjo konstrukcijo zveznega elementa, pa seveda naenkrat ni bilo nikogar, ki bi mu jih mogel plačati. Po njegovi zaslugi za že odpisano staro železje lahko dobljenih 1 312 500 deviznih dinarjev pa so prav lahko spravili v žep... Res prav se godi naši industriji ob takšnih odnosih do iznajditeljev, racionalizatorjev in novatorjev kljub tako naprednemu novemu zakonu o patentih. Še tole: Ko je iznajditelj od svojega nikakor obilnega zaslužka, ki pa se mu je takrat še zdel nesocialistično velik, odstopil za takratne razmere znaten del v korist socialno ogroženim študentom elektrotehnikom, je doživel poluradni pouk: »Pri nas je socialno skrbstvo stvar države, ne pa posameznikov.« Povrhu so pričeli smatrati ga za socialističnega milijonarja, celo v devizah. Sapienti sat, izučilo me je za vselej.

SALEWA je svoj novi nemški prospekt z našimi starimi risbami začela s tem, da je otroka krstila z očetovim imenom — pri nas bi se temu reklo baharija — končala pa, da bi kar se da popravila nekatere stare slabovitise, z naslednjima stavkoma: »Po l. 1957 derez AVCIN v deželi njihovega nastanka Jugoslaviji ni bilo več mogoče izdelovati. Po 1963 pa izdeluje in stavlja ta zanimivi model na tržišče SALEWA v Nemčiji.« Blamaža, ki smo si jo pošteno prislužili. — S poplavo naše slave po svetu tedaj ne bo prida. Svoje lastne dereze lahko sedaj kupujemo v Nemčiji, za devize. Cena DM 47,90 cele, DM 33 — polovične po trgovinah. Za nas pa bo cena pri SALEWI tolažilna, grosistična: DM 22 — cele, DM 15 — polovične.

Dobro pri vsem tem je edinole, da bo kvaliteta sedaj odlična v vsakem pogledu; in da boš lahko kupil vsak element zase, ne pa kar cel bicikelj, če si rabil le pumpo, kot je bilo to pri nas. Ker so sedaj naše dereze postale tuje, jih bomo mogoče pričeli celo ceniti in uvažati.

Moje težko rojeno in vzrejeno duševno dete je tako sedaj smrti sicer rešeno, za nas pa je dokončno izgubljeno.

Tako se je ponovno izpolnilo, kar smo že tolikokrat čitali v naših časopisih in kar z ostrino britve zadene stari izkustveni srbski rek »Srbini izmislilo, Švabi izradilo!«

S planinskimi pozdravi!

vaš
Francé Avčín

Misli ob Matterhornu

Ferdo Polanič

Gora mi je govorila
in njen govor je bil
odmev mojih sanj.

Bilo je avgusta. Odhajal sem v Švico. Ena od sanj je postajala stvarnost.

Kako čudovite so naše gore in kako prelestne so njih strmine! Živijo z nami, veselijo se z nami in trpijo z nami. Drugače sprejemajo mene in drugače tebe, ki si tujec, ker se nisi z njimi rodil in ne ob njih rasteš. V nenavadni veličini se mi bližajo, mi kažejo pot, me navdihujejo z močjo. Takrat vem, da sem eno z domačo goro. Domača gora oživlja tudi takrat, ko ubija. Ne morem ji povedati, da jo ljubim.

Vse drugače je bilo avgusta. Šel sem v tuje gore in odhajali smo — bilo nas je več — iskat nekaj, kar smo vedeli, da ne bomo našli — ljubezni, ki smo jo doma pustili. Pa ne za dolgo in ne zaradi nezvestobe, le zato, da bi tam še bolj zahrepeneli po tebi, draga domača gora.

Matterhorn! Veliko sem prebiral in sanjal o tej gori — lepotici sveta. In v resnici samo sanjal. Zasijalo je sonce, ko sem se zbudil ob Riffelhornu, ki ga tako milo boža Rotendensee. Zasačil sem lepotico pri jutranji toaleti in jo brez sramu občudoval. Ogledovala se je v jezeru, si sončila svoj obraz in ga zakrivala v tančico belih in nežnih oblakov. Sneg jo je odeval iz vseh strani, sonce se je plazilo po njem in oranžnordeča barva ji je dajala lepoto, ki je še nikoli nisem videl. Če vidiš lepoto, jo hočeš imeti; če čutiš srečo, jo želiš vzeti; če se zavedaš, da je vse to samo trenutek, kličeš po večnosti in če spoznaš, da vsega tega ni, trpiš, ker si brez konca nesrečen — človek poln upanja in poln prevar. Kdo bi pa tem mislim verjel, kdo ne bi vzletel tudi takrat, ko so krila težka, pretežka, da bi se mogel dvigniti v višine?

Tako smo poleteli, zahrepeneli po lepoti, po sreči, Lilo, Franček in jaz.

V nahrbtnikih so vrvi, klini, vponke, dereze, kladiva, hrana... Tovariši nas odvrtačajo od snubitve. Menijo, da je lepotica prehujo zaljubljena prav te dni v sneg in led; ne bo nas sprejela, ne bo nas pogledala in ne bomo videli njenega nasmeha.

Popoldne je bilo, 26. avgusta. Spust po strmini Riffelhorna na Gorner-Gletscher. Po njegovih rebrih čez Furggengletscher na kočo Hörnli. Noč je in rahlo sneži. Megle se podijo in ničesar ne vidimo. Lilo in Franček kuhata večerjo, ki nobenemu ne diši. Vsem trem nam je v mislih samo eno vprašanje — ali nas jutri sprejme ali pa se bo bahavo razkazovala s svojo premočjo in trmasto kljubovala.

Bedimo in čakamo jutra. Ure so se po polževo vlekle, zdaj je štiri. Nekaj metrov nad nami sta že dve navezi Nemcev. Vstop je zaledenel in počasi se vzpenjajo. Neučakani smo. Kaj plezajo, če ne morejo hitreje! Toda ni lahko; tudi mi se vrtimo, iščemo oprimke in tipamo za stojišči. Kmalu je lažje. Vzpenjamo se varno, pa čeprav žvižga kamenje blizu glav. Nerodno je, ker imamo nekoga nad seboj. Končno pa, saj imamo čelade, ki jim zaupamo. Ostenje je krušljivo, na mestih naloženo v prave zidove. Tem pa ni zaupati. Plezanje je sicer lahko, le ko bi previdnosti ne bilo treba! Tu sem se spomnil opombe, ki jo je nekdo nekoč izrekel: »Matterhorn je lep, če ga gledaš od daleč, ko se mu pa približaš, zgubi svojo lepoto.« Vendar sem takoj odganjal to misel, da ne bi bil razočaran. Lepo je namreč ljubiti tudi takrat, ko smo varani, če le za to ne vemo in velikokrat si rajši zapiramo pred resnico oči, samo da ne bi bili razočarani. Romain Rolland to misel tako izraža: »Boljša je zmota od razočaranja, če je le v dobri veri.« In o resnici teh besed sem se na Matterhornu ponovno prepričal. Polni velikih želja smo napredovali. Zdaj ob robih stebrov, potem čez plošče, pa skozi ozke kamine in spet po grebenu ob robu severne stene, ki prevzame človeka s svojo molčečnostjo. Megla, ki se vedno bolj nabira, nam ne privoščiti jasnega pogleda. Napoveduje se nevihta. Visoko smo že in začinja se težji del plezarije. Naveza Nemcev je še vedno tesno pred nami. Druga je zaostala in je ne vidimo več. Morda se je obrnila. Težek del gladkih plošč. Varujemo, plezamo, počasi napredujemo. Orientacija je vedno težja.

Na ozki polici nas čakajo Nemci. Vrnili se bodo. In mi? Vihar in sneg, ki vedno bolj naraščata, jemljeta upanje. Zmaga se nam trga iz rok. In to zdaj, ko smo skoraj na vrhu! Vloženi trud, vsi napor in vsa ljubezen, vse to bo zastonj. Ne, mi bomo šli naprej. Ali je to pametno? Siliti v smrt brez posebne borbe, brez zmage, brez trdnega upanja, da boš dosegel cilj? Ničesar ne vidiš. Vse huje je — veter takšen, da bi gore podiral, sneg se kakor z iglo zabada v obraz. Lice zmrzuje in kmalu je kakor iz stekla. Prav tako kakor pred dnevi na Monte Rosi. Ne vem, kdo nas je obrnil, kdo končno zapoveduje; vem samo, da sestopamo s težo v srcu. Vračamo se nekaj metrov izpod vrha, od moje ljubezni, o kateri sem sanjal.

Ne more me potolažiti misel, da sem bil na Monte Rosi, na Polluxu... To ni nič, vse to ni nič!

O sestopu govoriti je smešno, ker se težavnost še stopnjuje. Vse je zaledenelo, oprimkov in stopov ni več, sneg pa se v slapovih spušča čez robove strmih sten. Ali se nam gora maščuje? Ne verjamem, le veter in sneg jo snubita, pa ne more misliti na nas. V koči Hörnli smo dobro uro pred Nemci. Neko dekletce čaka svojega fanta, ki je bil pred nami. Boji se zanj. Pa ni potrebno, ker ga je gora zavrnila. Vrnil se bo, prav gotovo se ji bo vrnil.

Tovariši na Rotenbodensee so bili v skrbeh. Pretekla je že druga noč, nas pa ni bilo. Vselijo se naše vrnitve. Zavedajo se, da prinašamo nazaj polna srca ljubezni do naše drage domače gore in željo, da se ji kmalu vrnemo.

Iz Bohinja čez Krn v dolino Soče

Mira Ivanšek

Najmarkantnejši vrh na Goriškem je Krn. Vzdiguje se skoraj navpično iz Soške doline proti severu ločen od Jalovškega pogorja po Gornji Soški dolini in Trenti, od Triglavskega pogorja pa po bohinjškem podolju. Zato se vidi s severa, posebno s Triglava kot samostojen vrh. Zanimivo je, da so prvi turisti poskusili priti na vrh Krna z bohinjske strani, kot pred sto leti na Triglav. Svetu je bila znana najprej bohinjska dolina. Prvo turistično poročilo o Krnu imamo v »Mitteilungen des österreichischen Alpenvereines«, letnik 1880: Dne 4. septembra 1879 je lezel nemški turist Gustav Euringer z bohinjskim vodnikom Jožetom Šestom od Bohinjskega jezera čez Skrbino na levo okoli Velikega vrha (Kuka), Muhavščka (Vel. Bogatina), čez Prehodovec mimo planine Duplje, jezera in planine na Polju na vrh Krna. Hodila sta osem ur in pol. Sedaj je pristopen Krn od vseh strani. Primorski planinci se povzpno nanj iz Drežnice ali vasice Krn v treh do štirih urah. Tudi mene je že večkrat zvalil na svojo plešo. Toda težko je ujeti v poletju tak dan, da se kaže krnska panorama v vsem svojem sijaju.

Če bi me vprašali, zakaj pišem o Krnu potem, ko je že toliko naših planincev pisalo o njem, bi vam rekla, da zato, ker mi je srce prepolno in ne more samo zase zadržati vseh lepot, vseh doživetij.

Opoldanski vlak me je potegnil skozi bohinjske predore. Pisana množica šotorov, med katerimi so se podili za žogo veliki in majhni ljudje, je motila tišino jezerske obale. Sonce se je že močno nagnilo k zatonu, ko sem peščila iz Ukanca proti Savici. Stara znana in ljuba pot! Kolikokrat sem jo že prehodila sama ali pa z mladino, ki je s svetlimi radovednimi očmi spraševala, kdaj bomo videli šumeči slap. Koplasti oblaki so sedali na Bukovske planine in tvorili na modrem nebu še eno gorovje čudovitih oblik. Lahka mi je bila hoja po zaviti »mulatieri« proti Komni. Na gorski sklop Hribaric se naslanjata na jugozahodni strani Komensko in Jezersko pogorje. Vlečeta se v lepem proti vzhodu odprtem loku, obdajajoč prostrano kamnito planjavo Komne. Zgornja Komna z Jezersko dolino se proti jugozahodu razširi v Lepo Komno, a Spodnja Komna je na široko odprta proti Bohinjski dolini, v katero se spušča po strminah veličastne Komarče. Pred dobrimi 70 leti so imeli Komno v najemu Sočani. Na planini je bilo kaj živahno, saj je okrog 30 pastirjev, razpostavljenih na raznih krajih, paslo 3—4000 glav drobnice. Če je kak turist v megli zašel, ga je pastir takoj našel in pripeljal na pravo pot. Ko pa je z večjo zakupnino dobil planino baron Born od Sv. Ane nad Tržičem, da bi tam gojil divje koze, je dal napraviti na Komni polno pot. Te so turista s številnimi križišči samo mešale. Šele leta 1893 je bohinjec Ravhekar zaznamoval pot iz Soče do Bohinja. Pri pošti v Soči je nabil leseno tablo z napisom: **ČEZ KOMNO V BOHINJ — 10 ur hoda — SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO.** Od tedaj so Sočani in Bohinjci med seboj še bolj trgovali. Sonce se je poslavljalo od Podrte gore in Kuka, Tičarica z Jezerski dolini je pohlepno vsrkavala zadnjo dnevno svetlobo. Večer na planini. Krave so se vrnile s paše, željno so se napajale, saj na Lepi Komni je paša sočna, le vode ni. Neubrano pritkavanje nešteti zvoncev se je zlivalo v eno samo veličastno pastoralno simfonijo. Bila sem v gosteh pri majerici. Domači in obenem skrivnostni so večeri v planšarski koči. Ni lepšega ognja kot na ognjišču. Rdeči zublji rišejo pošastne sence po očrnelih tramovih. — Kaj se ob surovo stesani mizi ne pogovarjajo žalikžene? In tam v kotu pod pogradom, ne mr-mrajo dolgobradi škrajte, pripravljene, da samohodcu kaj zagodejo? — Oh, ta bujna fantazija, kako hitro te zanese v svet bajk! Dobro, da so tu majerji: Franca, Viktor in Slavko. Kaj hitro te postavijo v svet resnice, saj prerokujejo konec bohinjskemu planšarstvu, kadar bo starejši rod stopil v zasluženi pokoj.

Jutranja zarja je rdečila nebo, ko me je naslednje jutro pastirjev klic spraval na noge. Hitro sem bila nared. Pot proti Bogatinskemu sedlu je bila še v senci, Bogatin pa je že razstavljal svoje svetle cekine. Imeniten je Bogatin, v njem leže baje neizmerni zakladi zlata. Po Baumbachovih besedah odpira Zlatorogov zlati rog te zaklade, Bohinjci pa tr-

dijo, da odpira vrata do Bogatinovih zakladov »roža mogota*, ki raste visoko pod Triglavom. Tudi Baumbach pozna »triglavsko čudotvorno rožo«, ki zraste iz krvi ranjenega Zlatoroga in ga ozdravi, ako jo pojé. Do Bogatinovega zaklada je zelo težko priti. Če odpreš vrata s pomočjo »rože mogote«, zazija pred teboj velikanski prepad. Na dnu leži kača s tremi glavami. Kdor ji odseka srednjo glavo, lahko vzame od zaklada toliko, kot potrebuje, če vzame preveč, ga teža zaklada prevrne v brezmejno brezno, kjer žalostno pogine. V Bogatinu je res velika votlina. Gotovo je, da so poskušali razni klateži že večkrat kopati, a nihče ne ve za gotovo povedati, da bi našli kaj zlata. Domačini so zaman poskušali srečo. Tudi bivša Kranjska industrijska družba je imela v Bogatinu svojo »svobodno rudosledbo«. Odganjala je vsakogar, ki je poskušal na tem mestu kopati. V letošnjem poletju so člani Tehničnega muzeja jeseniške železarne našli le železno rudo, čeprav je na tihem marsikdo želel, da bi naletel na pozabljeni zaklad.

Mladinsko zavetišče na sedlu je nudilo kaj žalostno sliko. Stavba je brez strehe, odnesel jo je vihar. Ključavnica na vratih pa še vedno zvesto opravlja službo stražarja, čeprav so ljudje našli vstop kar skozi okno.

Bila sem sama, a ne osamljena. Nikdar nisi osamljen, če ne zgubiš zveze z vsem, kar je okrog tebe. Saj si del celote, četudi si manj kot prašek v peščenem morju puščave. Ze sem se spuščala proti ostankom vojaških objektov pod Peski. Prvotni namen, da grem preko Doličev in Peskov po sledih krsne fronte iz prve svetovne vojne, mi je preprečil pogled na temne oblake, ki so se začeli kopičiti z vseh strani. Ubrala sem raje pot mimo jezera. Vse večji in večji obseg je zavzemala črna ploskev oblakov in nenadoma se je močan veter zagnal vame. V valovih je nosilo dežne kaplje, zavijalo je v strmih in vršalo v skalah. Trajalo je le kratek čas. Umirilo se je in spet je bil korak prožen. Skozi meglene zastore so se odpirala svetla okna zdaj tu, zdaj tam. Še preden sem premerila planino Duplje, kjer sta mežikala Dupeljsko jezero in mlaka, je ponovno zagrmelo in debele kaplje so me opozorile, da še ni vseh neviščnosti konec.

Krnsko jezero! Bel planinski prod ga obdaja, le na severni strani se lahko povaljaš v mehki travici. Na zahodni strani se mu je temnozeleni gozdiček pognal prav do obale. Zvedavo so se ogledovali vitki mesecni v temni jezerski vodi. Pripovedka pravi, da je jezero brez dna. Nekoč so hoteli pastirji oprati v njem ovce, pa jih je neznana sila vse potegnila v temno globino. Brez števila ribic zla-

* Zanimivo je, da »roža mogota« ni rasla samo v triglavskih strminah, ampak tudi po belokranjskih gričih. Saj jo tudi Oton Zupančič uporablja v Časi opojnosti: Ti skrivnostni moj svet, ti roža mogota... — Vidi se, da je imela v posameznih krajih različno vlogo, a povsod ji prisojajo čarovno moč.

Ce ste morda tudi na svojem terenu slišali o »roži mogoti«, mi sporočite v Gorje pri Bledu.

točvic vodo še bolj temni. Ruški taborniki so si letos postavili svoje platnene hišice ob obali. Kar zavidala sem jim prijetno domovanje. — Vilo se je kot iz škafa. Dovolj mi je že bilo mokrote, ko sem po nekaj metrih višine prišla na žametno zelenico, lepo zakroženo pod steno Šmohorja. Peskov, Batognic in Krna. To je planšarija Polje. Skrita je v samem zavetju visokih gora. Letos je bila videti prazna, le na pobočju Velikega Lemeža so se pasle ovce in blejali jagenjčki. Tu je bila nekaka predstraža avstrijskih postojank v prvi svetovni vojni. Italijani, ki so se vgnezdili takrat na samem vrhu Krna, v tem odseku nikdar niso silili v dolino, ker jim to zaradi križnega ognja z Lemeža in Šmohorja ni kazalo. Prav v kotu planinskega pašnika je zajet studenec. Izvrstna voda, ki priteka po ceveh v betonirano korito, se v vročem dnevu turistu kaj prileže. Pred mano se je dvigala strmo v nebo razjedena piramida Krna. Še slabi dve uri sta me ločili od vrha. Tu pa tam se mi je pogled ustavil na grmič-kih rdečega sleča in dišečih klinčkov. Daleč nisem videla. Sprejadaj in zadaj sta se megla in skala spajali v neprodarno sivino. Toda to me ni motilo. Poti ni bilo mogoče zgrešiti. V serpentinah se je dvigala, s kamenjem obrob-ljena na obeh straneh. Tu skozi se je moral med obema vojnama tihotapiti dr. Klement Jug, kadar se je vračal s slovenskih hribov, skrivajoč se pred orožniki, v domači Solkan. Gorski močeradi, znanilci slabega vremena, so se v svojih črnih suknjicah gibčno pomi-kali med ostrim kamenjem. Po opozorilu na skali, da je v bližini voda, sem krenila s poti, čeprav me tja ni gnala žeja. Pozdraviti sem hotela še tega znanca. Začudila sem se, da takrat ob izviru nisem našla nobenih ostankov, ki bi pričali, da je nekdo izpraznil odvečno embalažo iz nahrbtnika. Občutila sem svojevrstno zadovoljstvo. Na Škrbini sem obstala pred spominsko ploščo padlim borcem Gradnikove in Gregorčičeve brigade. Nemo je pričala o težkih borbah tudi za ta košček slovenske zemlje.

Burja je postajala vedno močnejša. Del nevihte se je zapodil čez vrh, da je divje zapple-salo po zraku, se zavrtinčilo v meglah in na gosto se je vsula sodra. Pravzaprav bi se mo-rala vrniti v prvo kaverno na Škrbini in po-čakati, da se ta ples vsaj nekoliko poleže, pa mi trma ni dala. Nisem se menila za vihar, čeprav me je nosilo, da sem le kdaj pa kdaj začutila tla pod nogami. Spomnila sem se hu-domušnega Janka Mlakarja, ki je nekoč v koči pod Velikim Klekom v prav takem vre-menu razdiral tako krepke o kraški burji: »Ako zaloti ljudi na planem, jih nosi po zraku kakor perje, meče jih kar enega v drugega. Če se pa dva okleneta, nese kar oba v zrak.« Ugajalo mi je, da živim sredi razbesnele na-rave. Večkrat se mi je dozdevalo, da vidim pred seboj vrh, pa sem se vedno motila. Le z največjo težavo sem končno le prišla v Go-miščkovovo zavetišče. Ko sem vse to zmagala, se mi je rodilo v srcu občutje zmagoslavja

in kaj je za človeka, razen ljubezni, lepše kot to?

Upanje na lepo vreme me je tudi naslednji dan prevaralo. Iz megle in temine se je rodil prav tak dan. Gosta bela megla je še vedno zakrivala vrh. Počasi sem se poslovila od vrha. V moji duši je bil Krn lep in divji. Morda sem ga doživljala lepšega, kakor če bi ga gledala v soncu. Tisti hip pa sem želela, da bi skoraj stala na njegovem vrhu tudi v soncu.

Izogibala sem se kamnite poti in stopala raje po mehkih blazinicah, čeprav so bile vse rosne. Niže megla ni bila tako gosta. Oči so pile mirno lepoto planinskega okolja. Hitro sem se spuščala proti sedlu, ki veže Kožljak s Krnom. Začudenost so me gledale na Robu dobro rejene tolminske krave. Belorjavi te-lički so se plašili in zvonec z drobnimi zvonic bezljali kakor brez uma sem in tja po pla-nini. Ker se kravam že od nekdaj raje na široko ognem, me je tokrat ta ovinek zanesel na svežo markacijo, ki je držala v Drežnico. Med potjo sem si ogledala globoke rove in druge obrambne naprave iz prve vojne. Tu je bila očitno druga linija in italijanski topovski položaji. Pot je peljala skozi gozdiček na Ko-šenice. Pokošena trava in seno, spravljeno v kopah, sta izparevala prijetno ostre vonjave. Bilo bi prav zabavno, če me ne bi spet močil droban dež in ne namakal že itak spolzke poti. Ker sem bila letos že večkrat deležna take mokrote, sem potrpežljivo stopala po str-mini in se z zadovoljstvom ozirala v vasico pod seboj. Ilovnate gozdne poti so bile zaradi dežja spolzke in po njih so izpod krnskih velikanov brzeli majhni hudourniki. »Čin, čin, čin, Drežnica, kje so kozice...«, mi je ujelo uho. Nehote sem se ozrla, misleč, da prihaja ta napev z Morozne, pogorja nad Drežnico, kjer so nekoč bivala gorske vile — pa sem le sama na glas mislila! Oživel so spomini, ko smo pred leti peli prav to pesmico z drež-niškiimi fanti v krčmi sredi vasi. Tudi takrat je deževalo, pa nas dež ni prav nič motil.

Skrbno umito se je kmalu zasmejalo nad mano jasno planinsko nebo. Kamnita bliž-njica, ki se je ponekod zožila na kozjo stezo, me je ob bobneči Rečici peljala iz Drežnice v Ladro. Srečala sem ženico in fantiča z »bremno« (butaro dolgih prekel) na rami. Za-čudila sem se in že je padlo vprašanje, zakaj tako dolge? Topel nasmeh je zaigral starki okoli nagubanih usten. Takoj je sledila raz-laga: »Včasih je treba nositi »bremne« po strmini navzdol. Pri tem se en konec vleče po tleh in tako zavira.«

Debele kaplje, ki so visele še od jutranjega dežja po vejah, so mi močile lase in čevlje, ko sem po polurnem prodiranju skozi goščavo le prišla v Ladro. Kratek obisk pri tov. Šav-liju, znanem kobariškem gorohodcu, me je spet spravil v dobro voljo. V kobariških va-sicah se mehka govorica domačinov zliiva s šumenjem Soče in s tihožitjem cvetja na oknih in brajd ob steni. Moj načrt še ni bil izpolnjen. Rada bi obiskala še rojstno vas go-riškega slavčka — Simona Gregorčiča. To-

variš Šavli mi je prav rad pokazal bližnjico do tja. Ko sva stopala po stezi za vasjo, so naju pozdravljale modrocvetne kompave. V Benečiji je takrat prvič votlo zagrmelo. »Še pol ure ga ne bo!« me je brž potolažil. Poslovala sva se. Urno sem jo ubrala proti Libušnjemu. Na žalost se Šavlijeva napoved ni uresničila. Za hrbtom je završala, veter se je ujel za vrhove dreves in začela je za spremembo padati toča. Zatekla sem se pod kozolec, kjer je že vedrila drobna ženica. Sedeč v mehkem dišečem senu, sva kmalu začeli živahen pogovor. Čeprav doma v hribih, se je čudila, da takole človeško bitje samo lazi po kobariških strminah in to celo z beležko v rokah.

Nebo se je nekoliko uneslo. Treskalo je že daleč za Rdečim robom in rdeče strele so gotovo dajale Rdečemu jezeru pod njim v Lužnici še bolj rdečo barvo. Prečudovita je bila zemlja po tej nevihti. Sonce je kradoma posijalo. Odprlo se je za planinami, v mehkih tonih se je zalesketala zelena površina opranih njiv in travnikov. Na zahodni strani, na desnem bregu Soče, je zeleni travnati Kollovrat kakor obzidje oklepaj vzhodni del Beneške Slovenije. Spešila sem korak skozi Vrsno naprej v vasico Krn. Okrog 20 hišic, raztresenih po sončnem bregu Gregorčičevega »planinskega raja«, leži visoko nad dolino Soče, prav pod očakom Krnom in njegovim le malo nižjim sosedom Rdečim Robom. Ta prijazna planinska vasica je bila med NOB križišče partizanskih poti, ki so od tod držale na jug čez Bačo in Idrijo na Trnovsko planoto, na sever čez Krnsko Škrbino ob jezeru v dolino Lepene in na Bovško, na vzhod čez Bogatin v Bohinjsko kotlino in na zahod v Beneško Slovenijo in v Goriška Brda. Vasica Krn je bila trdna partizanska postojanka. Od tu si mogel gledati naravnost v globoko dolino Soče. O, kako so partizani ljubili nebesno modrinno teh valov, čeprav so jih šestokrat z brzostrelkami, pripravljenimi na strel, v večernem mraku bredli. Kako so sanjarili tiste dni o časih, ko se bodo mogli svobodno sprehajati po bleščeči cesti v dolini, čez katero so se tedaj plazili v temnih nočeh, prisluškujoč trdemu koraku nemških patrolj.

Tu okrog je hodil Gregorčič »kot kralj po planini visoki«, tu je pisal svoje mehke verze in semkaj je hodil skrivati svojo srčno bol. V teh gorah je prebil prva leta brezskrbne mladosti. Kako srečen in zadovoljen je bil, dokler mu je bil domači kraj ves njegov svet. Takrat mu je bil tisti svet, ki mu je zrelemu možu vplival v čašo življenja toliko grenke pijače, še tuj. Sam tako pravi v pesmici: »Kar sreče sem na svetu vžil...«

Glej tam doli, sive strehe Vrsna, pesnikovega rojstnega kraja! Kako zgodaj je pesnik zaslutil krvavi požar nad njegovo sončno Goriško. »...in tuje zemlje lačne vtopi na dno razpenjenih valov!«

Kako dobro se počutim pri Gregorčičevih v Vrsnem. Pepca Gregorčičeva, pesnikova prapranečakinja, mi je pripovedovala toliko za-

nimivega. Sedeč v »zagrebču« (kotičku pri peči), sem se ob njenem pripovedovanju zamislila v čase, ki so za mlade ostali le pravljica. Stenska ura še iz Simonovih časov je tiktakala. Sončni žarek se je prikradel na drugo steno. Videti je bilo, kot da bi gorela »fagla« (trska za razsvetljavo) in metala ostre sence na vitrino s pesnikovimi deli. Vsak del zapuščine je dihal. V trenutkih molka mi je fantazija pričarala živečega pesnika. Njegov obraz je bil tako žalosten in njegove oči tako mile. Tudi pesnikovo mater sem v mislih postavila k ognjišču. Visoko ali je spodrecala krilo, da se vidi »mušik« ali »gusc« ali »čiklč« (iz prediva tkano spodnje krilo), bogato obrobljen s tremi rdečimi ali modrimi trakovi. Ali sluti, kako se bodo poznejši rodovi muzali, ko bodo slišali zgodbo o njenem prvem kuhanju prave kave? Pepca mi je tole povedala: »Pesnikov brat se je poročil z nevesto iz Libušnjega. Simon je za ohcet prinesel pravo kavo. Ker so ga dolžnosti še pred koncem slavlja klicale drugam, je ni bil deležen. Ko se je drugi dan vrnil, mu je mama potožila: »Veš, Simon, kavo smo dolgo časa kuhali, pa še sedaj ni mehka.« Zasmeljal se je pesnik, pri srcu pa mu je bilo hudo, saj je spoznal, da mati v svoji revščini kave še nikoli ni videla, zato tudi ni vedela, kako se kuha. Trd je bil kruh Vrsencev, v potu svojega obraza so ga pridelovali.«

Tudi o nastanku vasice Krna mi je Pepca pripovedovala: Pred mnogimi leti so prišli iz Karnije trije možje s culo na rami. Utrujeni od dolge poti so sklenili, da si končno postavijo streho nad glavo in uredijo prijazno družinsko ognjišče. Začeli so graditi hiše na gmajni Strancevo. Vrsenci (kot se sami imenujejo) so jih spodili, češ da je to njihov pašnik. Pustili so gradnjo in odšli v bližino slapa Volarje. Tudi tu jih niso pustili. Ker so imeli tu gozd in drva, so jih pregnali še dlje. Trojica se je ustavila šele visoko nad gozdom, da jih tudi od tam ne bi prepodili. Tam, pri današnjih Ivančevih so si zgradili domove prvence. Počasi so se družine množile in postavljale nove hiše. Raztreseno so stali domovi. S svojimi belimi stenami so bleščali v soncu, se ozirali po gorah okrog in po dolini spodaj. Sama kmečka kraljestva z bogastvom gozdov, s travniki in pašniki, njivami in sadovnjaki. Prostran in lep svet, toda bel kruh tam ni rasel. Otroci so pasli živino po jasad, prepevali in se veselili življenja kakor murni na travniku. Ljudje so živeli svoje vsakdanje življenje v večnem delu. Znali so bolj molčati kot govoriti. Nekaj trdega je bilo v njih. Še ljubezen je bila zadržana in se ni mogla sprostiti. In vendar je tudi v njih bilo žarko srce. Starci so posedali in samevali poleti pri svojih čebelah, pozimi v zapečkih. Ko so se otroci zgnetli okoli njih, so se jim odprla brezzoba usta. Svet resničnosti se je mešal s svetom prividov in sanj. Na mogočni kmečki peči se je v zimskih dneh, ko so zunaj tulili vetrovi, porajal nov, lepši svet. »Pomrli so rodovi Karnijcev, le

ime vasi je po njih ostalo. A slovenski rod Gregorčičev pa je tu in bo ostal,« je zaključila Pepca svoje zanimivo pripovedovanje. »Prtenikl« (nihalo pri uri) je zopet začel merititi čas, ki se je zame med najinimi kramljanjem ustavil. Pristrčno je bilo slovo od Pepce. Kako resnične so pesnikove besede: »Moj dom je lep, moj rod krepak!« Po stezi, kjer se je »raven postavila pokonci«, sem utonila v dolino. S pogledom sem poiskala vasico Kamno, blizu nje je bilo videti kot belo miniaturo most čez Sočo. Kmalu sem bila na cesti. Od tam me je avtobus odpeljal v Tolmin. V mislih sem še enkrat prehodila vso pot in obenem pozdravila ves venec meni tako ljubih gora.

Nikar, nikar ne povprašuj,
kaj žene me naprej;
nikar, nikar ne preiskuj,
v planinski raj poglej!

(S. Gregorčič)

Tehnični železarski muzej Železarne Jesenice v Julijskih Alpah

Aleksander Rjazancev

Od 25. julija do 8. avgusta 1963 je trajala raziskovalna akcija v Julijskih Alpah, ki jo je po načrtih opravila ekipa Tehničnega železarskega muzeja. Namen akcije je bil proučitev rudišč železnih rud, predvsem bobovcev, način rudarjenja v preteklosti ter hidrogeokemične in biokemične prospekcije železa.

Tehnični muzej Železarne Jesenice je s to akcijo prevzel nalogo, da bo s terenskimi preiskavami in dobljenimi rezultati vzorcev dal znanosti svoj delež. S tem naj bi bila izpolnjena vrzel o genezi, morfologiji in tehnični uporabnosti bobovca — železne rude, iz katere so nekoč pridobivali slavno noriško železo.

To je bila do sedaj največja akcija v Julijskih Alpah in dopolnilo terenskih preiskav, ki jih je pred 114 leti izvedel znameniti geolog plemeniti A. Morlot, švicarskega rodu, za K. K. geologischen Reichsanstalt na Dunaju.

V Julijskih Alpah smo iskali tudi odgovor na nekatera vprašanja, ki so v zvezi z an-

tičnim železarstvom, katerega izvor sega v 8. stoletje pred našim štetjem. Področje Pokljuke nam je nudilo široke perspektive pri proučevanju človekove dejavnosti pri oglarjenju, rudarjenju in pridobivanju surovin za priklado železni rudi ter gradnjo vetrnih peči, v katerih se je talila ruda. Na tem obsežnem področju so sledovi preteklosti in izhodišče velike železarske evolucije na Gorenjskem. Predvsem Bohinj je bil povezan z več kot 2500-letnim železarstvom. Njegov konec je povzročil požar v Boh. Bistrici leta 1890.

Na dolgi poti, ki je obsegala področje Pokljuke, Fužinarske planote s Triglavskim pogorjem in področjem Komne, smo se srečavali z lepotami prirode, katere zgodovina je povezana z geomorfološkiimi strukturami, ki so se krojile od zemeljskega srednjega veka do konca ledenih dob. Julijske Alpe — dno prastarega morja Tetide (Tethys) so nam dale mnogo gradiva pri proučevanju sekundarnih rudišč železnih rud.

Za izvedbo naših nalog smo poleg železnih rud zbrali še dopolnilno gradivo, kot so kamenine, zemlje in vode. V gozdnem pasu Julijskih Alp smo zbrali mnogo vzorcev smrekovih iglic za biokemično proučevanje železa, kar bi nam služilo pri študiju orudenja posameznih sektorjev. V prav isti namen smo zbirali tudi vzorce humusa, ilovice in zemlje. Proučevali smo stare rudne kotanje, »rudna polja«, jame in brezna ter kraške pojave. Vsa opazovanja in material smo sproti okarakterizirali, beležili v dnevniku in vrisali v posebej zato namenjene geografske karte. S seboj smo imeli merilne instrumente in prenosni kemični laboratorij za preiskave voda. Ena od zahtevnih nalog je bilo ugotavljanje ledinskih imen v zvezi z rudarjenjem, omenjenih v starem arhivu, ki ga ima Tehnični železarski muzej, Državni arhiv v Ljubljani in navedbe po Hacquetu, Pittoniju in Müllnerju. Pri tem tudi nismo mogli mimo prelepih planin, saj so tesno povezane s preteklostjo drvarjenja, oglarjenja in rudarjenja. Vsaka planina je bila drugo prebivališče bohinjanskega ljudstva. V lesenih stanovih in njihovi opremi se odraža neprecenljiva etnografska zakladnica.

Naša 11-članska ekipa, ki je raziskovala področje Julijskih Alp, je bila specializirana, zato je imel vsak član svojo zadolžitev, le v večjih akcijah smo vsi sodelovali, tako npr. pri odkrivanju in raziskavi rudarskih jam. Izhodiščna točka naše odprave je bila Mrzli Studenec, kjer smo se mudili od 25. do 30. julija. V tem času smo preiskali Rečiško planino, greben Kokošinca, Berjanca, Veliko Voklo in Belo planino. To področje naj bi že v antičnem času železarstva v Bohinju obiskali rudarji, saj ima bobovec s tega področja iste kemične lastnosti kot bobovci najdeni v Studorju, kjer so bile prve bohinjanske talilnice železne rude.

Zaradi obširnega področja, ki spada pod okrilje Pokljuke, smo raziskovali dalje v dveh ločenih ekipah. Pot prve ekipe je tekla takole: Kranjska dolina, severoseverozahodno

od kote 1229, kota 1246, Lepa kopišča, Meja dolina, Klek, Zmrzlica, Medvedova konta, Planina Lipanca in nazaj na Mrzli Studenec. Na tem obširnem terenu smo našli le malo bobovca, vendar pa znatne primere drugih oblik železne rude.

Od vseh vzorcev iglic, vode in zemlje s Pokljuke je vseboval največ železa Klek, kar govori v prid orudenenju. Vidne so tudi vrtače in morene, katerih podlaga je dachstein-ski apnenec.

Pot druge ekipe je šla čez Jerebikovec, planino Javornik, Medvedovec, Medvedovo konto, Planino Lipanco iz Rudnega polja. Na vsej poti smo sledili železno rudo in globoka naravna kraška brezna. Tudi opuščene in prerasle pralne mlake za rudo smo našli na tem področju. Največja rudarska dejavnost v preteklosti je bila v Medvedovcu in Medvedovi konti. Na planini Lipanca smo našli lepe primere bobovcev. Področje planine Lipanca je bilo že zgodaj obljudeno, znameniti arheolog dr. V. Smid omenja najdeno konico bronasteга bodala, poznejša izkopavanja Šlibarja pa so odkrila številno zbirko keramike.

Prva ekipa je raziskovala močvirje zahodno od Grajske planine z namenom, da najde mesto, kjer so za časa Kranjske industrijske družbe obstajala šotišča za bohinjske fužine. Druga ekipa pa je proučila teren okrog Mes-

novca. V različnih višinah so se našli številni primeri bobovcev in drugih železnih rud. Tretja ekipa, ki se je zbrala pozneje, pa je šla v smeri planine Javornik do Rudnega polja. Južno od kote 1317 je več rudnih kopov in sledi ogljarske dejavnosti. Rudno polje je glede na število rudnih kotlov in količine železne rude upravičeno dobil svoje zemljepisno ime. Ruda s tega področja vsebuje ca. 60 % železa.

28. julija smo šli vsi skupaj proti Spodnjim Gorjušam, Koprivniku, Babni gori nad Jereko in Babni gori pod Jereko. Na južnem delu Hribarice, nad koto 995, smo raziskali jamo, iz katere so nekoč pridobivali rudo za fužino v Bohinjski Bistrici. V jami, ki je globoka 30 m, smo našli rudarsko leščerbo, v globni 25 m pa železno rudo. Na Babni gori smo našli sledove rudarske dejavnosti in nekaj zanimivih primerov gomoljastega peščenjaka sekundarnega nastanka. Svoječasno so pri teh rudnih kotlih uporabljali mlako za pranje rude, t. j. izločitev jalovine.

Posebno nas je zanimala skalnata votlina na južni strani Babne gore, jugozahodno od Jereke. Ves ta predel je prazgodovinski in pomemben tudi zato, ker je tod v bližini kraj Dunaj pri Jereki, ki je tretje nastarejše mesto antičnih železarskih postojank. Pri jami, ki z železarstvom sicer nima nič skupnega, so

Bobovec z Rudnega polja

Foto: Ekspert-projekt

Lipanca

Foto: Rjazancev

vidne sledi prejšnjih izkopavanj. Ta jama je služila morda že ledenodobnemu človeku, zagotovo pa v nemirnih časih ob razpadu rimskega imperija. V 19. stoletju so v jami našli rimske novce. Jama je v dachsteinskem apnencu, v apnencu tik pod vhomom v zgornjo jamo so fosilni ostanki školjk in alg.

Naslednji dan smo raziskali Rudno polje, Španove jame in predel okoli Mesnovca. Mnogo zanimivih primerov železnih rud in zemelj smo našli pod Mesnovcem. Na gozdarski cesti, med kotami 1388—1421, smo si ogledali »Snežno jamo«, ki je naravnega izvora in prav prijeten hladilnik za pregrete obiskovalce. Cesta je zanimiva še posebej zato, ker se na apnenih presekih vidijo ponekod korale, polži, školjki in morske lilije. Bobovec smo sledili vse do Mlak. Na samem kraju, na Mlakah pa smo odkrili precejšen kompleks železne rude (pseudomorfoz).

V spremstvu logarja Ravnika z Rudnega polja smo si ogledali kraška brezna in star jašek na Mesnovcu. Rudarski jašek je zasut, okrog njega pa je še dobro viden kameniti zid. 30. julija smo raziskovali še brezno na Jerebikovcu, popoldne pa smo se selili na planino Uskovnico, preko Rudnega polja in planine Praprotnice. Tu pa tam v morenskem materialu se je našla železna ruda. Na sami planini Uskovnici pa smo našli lepe primere

bobovcev. Železna ruda se sledi vse do nižjega predela, po imenu Lom.

S planine Uskovnice smo se naslednji dan v zgodnjih jutranjih urah selili proti Toscu, Velemu polju, Krstenici do Planine pri Jezeru. Na tej poti do planine Krstenice ni bilo bobovcev, le nekaj redkih izjem pseudomorfoz na Velem polju smo našli. Izredno lepe kalcitne kristale pa smo našli na Toscu. Na Jezercah smo se ustavili in si ogledali vodni sistem, pravo čudo neznanega graditelja.

Kmalu se nam je od daleč prikazala planina Krstenica, kjer smo pričakovali veliko novih odkritij. Ena ekipa je ostala na Krstenici, ostali pa so šli naprej do Planine Jezero. Naslednjega dne smo preiskali velik kompleks zemlje, končno pa smo le našli vzhodno od planinskih stanov na kraških tleh mnogo železne rude. To je bilo eno od že dolgo iskanih starih rudišč bohinjjskih fužin.

V naravnih vrtačah med prstjo in ilovico smo našli lepe bobovce, kosovno rudo in hematit. Nekaj primerov bobovcev je bilo zlepljenih z apnenim gruščem v brečo. Od tu, kjer so nekoč kopali bohinjjski rudarji, smo preko Voj gledali dolgo pot prejšnjega dne. Kako lep je ta kraški svet, ves poln skrivnosti, bogastva, smrti in življenja! Vsaka stezica je košček trdega življenja v zgodovini bohinjjskega ljudstva.

Krstenica

Foto: Rjazancev

Med bobovci in pod stanovi smo našli številne primerke fragmentov keramik, s pomočjo katerih bomo morda ugotovili čas rudarjenja in življenja na planini. V smeri proti koti 1717 smo našli material, ki je sličen materialu v keramiki. Kaže, da so na planini posodo potemtakem kar sami izdelovali.

Druga ekipa je šla na Dedno polje, na kraj, kjer smo že pred enim letom iskali bobovec za poskusno taljenje v Studorju. Tudi tam smo med bobovci našli fragmente keramike, ki so bili slični s fragmenti antične železarske postojanke na Ajdovskem gradu pri Bitnjah. Bobovci z Dednega polja so zelo zaobljeni in precej temne barve ter vsebujejo 60–70 % železa. Iz takih bobovcev smo pri poskusnih taljenjih v Studorju dobili v dveh vetrnih pečeh prav enako železo, kot so ga poznali antični železarji. Prav to pa nas je tudi vodilo v Julijske Alpe v želji, da bi našli še več takih nahajališč in morda pri tem odkrili še kakšno zanimivost v zvezi z železarskimi Karni.

Ko smo se vračali s planine Krstenice, smo na planini Lazu srečali tretjo »etnografsko«

ekipo pri Goldnerjevem stanu iz Studorja. Ko smo posneli in zrisali stan, smo se odpravili proti Planini Jezero. Blizu planine smo našli med prstjo drobne raztresene bobovce. Lepota planine Jezero nas je navdušila. Jezero je zelo bogato z ribami. Vzeli smo vzorec vode iz Jezera za kemično preiskavo.

Nad planino Viševnik, skozi sedlo med Studorjem in koto 1759 smo se ustavili pri dveh jamah. Eno so izkoriščali nekoč bohinjski rudarji za fužino v Stari Fužini, drugo pa verjetno zaradi stalnega snega ne. Jama, v kateri so rudarili, je kraškega izvora. Rudarji so jo pri kopanju rude močno razširili. V jami je še danes ruda. Kot dokaz za rudarsko dejavnost pa smo v njej našli dele lestve, podesta in lesen vitel. Jama v dachsteinskem apnencu je nudila opazovalcu pogled v preteklost. Občutek groze in pomilovanja nas je navdajal zaradi težkih pogojev, v katerih je delal tedanji bohinjski rudar.

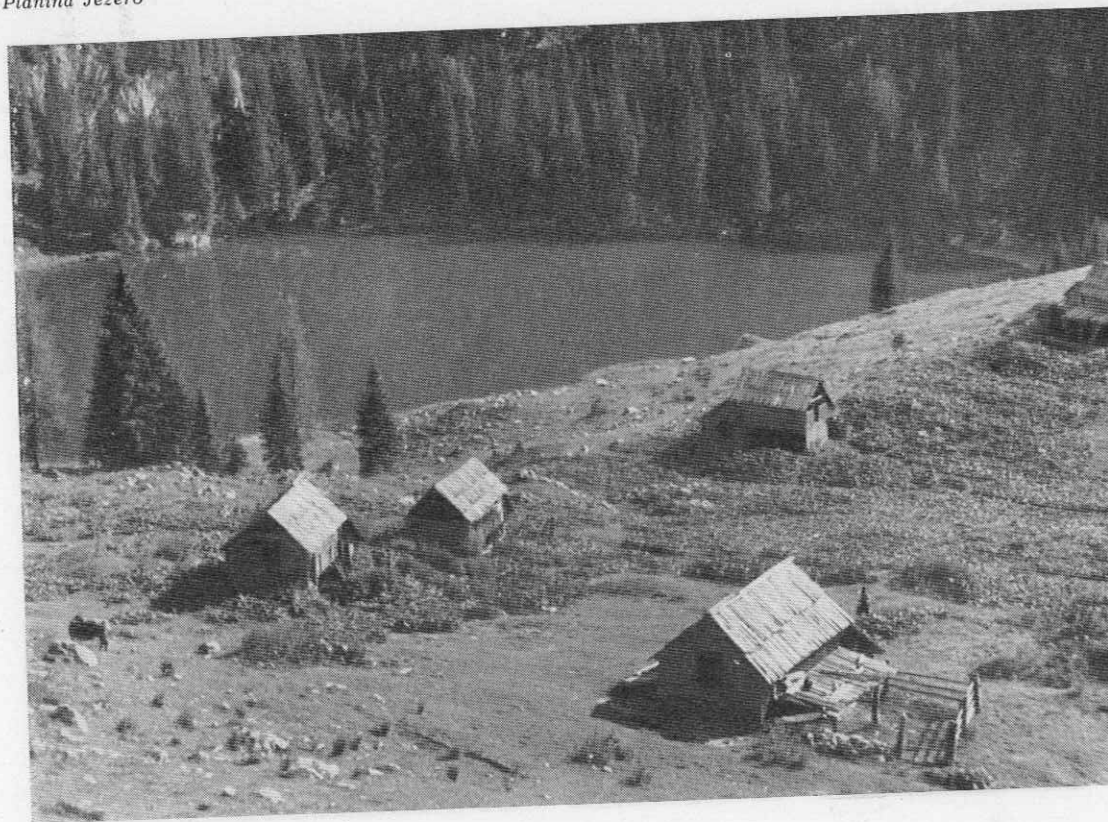
V skalnati razpoki je bila ožgana trska in ogorki, ki so bili edina razsvetljava globoko pod zemljo. Težko je reči, kako so delali — leže, kleče ali na pol sključeni. Vsekakor v

Zalaz

Foto: Rjazancev

Planina Jezero

zgodovini bohinskega rudarstva take primere redkeje srečujemo, ker je bilo rudarstvo večji del površinski kop.

S planine Jezero smo krenili 3. avgusta v smeri proti dolini Triglavskih jezer, skozi Dedno polje, preko Ovčarije v podnožje Tičarice. Na poti od Ovčarije do kočice pri Triglavskih jezerih nas je predvsem očarala Komna, baje nekdanje zatočišče Karnov pred nasilnimi Rimljani, ki se jim je zahotelo njihovega železa.

4. avgusta smo krenili skozi dolino Triglavskih jezer. Na poti smo si ogledali okamenelne amonite pri Velikem črnem jezeru, pod Zelnarico pa velik apnen blok, na katerem so bili zlepljeni bobovci. To je pomenilo, da so bobovci še vedno na Zelnarici in dospejo v dolino na sekundaren način. V dolini Triglavskih jezer bobovcev ni. Najbolj rudonosni apnenec Tičarica, kar je razvidno iz njene skalnate strani proti jezeroma. Tičarica je močno limonitizirana, vendar v grušču bobovcev ni. Pri jezeru Rjava mlaka smo našli raztresen kosovni limonit, ki je hidrotermalnega izvora.

Več železne rude je na poti pod sedlom, na severni strani Vodnikovega Vršaca, na Debeljakovi poti pod Kanjavcem. Sledimo pristo kosovno limonitno rudo in močne limonitne

prevleke na apnencu v obliki rjavkaste skorje. Nedaleč proč, kjer se nahajajo jurske plasti, ki jih oklepa dachsteinski apnenec, leži debela žila, ki je podobna na prvi pogled manganovi rudi. Pozneje se je izkazalo, da vsebuje »pseudomanganova ruda« 24,25% železa in samo 3,75% mangana in da nas je ocenitev na oko prevarala.

Na Kanjavcu pa smo našli lepe primerke bobovcev, ki so po kemični strukturi podobni onim s Triglava in Vernarja. Debeljakova pot je pravi užitek za geologa in mineraloga, saj se v ogromnih terasah najde marsikaj zanimivega. Na tem odseku je lepo viden nariv »Zlatenske plošče«.

V zgodnih jutranjih urah 5. avgusta smo z Doliča po mulatjeri nadaljevali pot do Kugyjeve poti. Kakih 50 m pod križiščem gorskih poti s Triglava na Dolič in Planiko, smo v višini 2600 m, v rdečkasti zemlji med drobci apnenca našli bobovce. To je bilo presenečenje in nova naloga za geologe, ki bodo raziskovali njih nastanek in oblikovanje.

Bobovci velikega Triglava so precej drobni, ne večji od leče ali žitnega zrna in imajo črno do čokoladno rjave barve. Vsebujejo ca. 58% železa in 0,28% mangana. Proti vrhu do Aljaževega stolpa, v višini 2800 m smo našli nekaj manjših primerkov limonitne že-

Nad planino Viševnik — pred rudnim breznom

Foto: Rjancev

TINETU PRINČIČU V SLOVO

»Vesoljstva igračke, narave smo večne
otroci...
In gremo — zares, ne le v prispodobi —
Kot kamenčki v igri, skoz roke
mnogih igralcev
v metežu sil, ki se z nami igrajo.
Da zginemo v nič in da nas puste
ob strani,
kadar z igro končajo.«

Omar el Khayyám
(Naishapur-Khorasan)

lezne rude in opazili na apnencu rjavkaste skorje limonita. Ob 6.15 zjutraj smo dosegli najvišji cilj naše odprave — Triglav. Po isti poti smo se vrnili nazaj na Dolič. Med potjo smo na mulatjeri našli še mnogo lepih primerov kristalizirane železne rude v apnencu. Na Doliču, okoli križišča proti Doliču—Sedmera jezera—Planika, smo odkrili veliko bogato nahajališče črnobarvnega bobovca s ca. 60% železa.

Pot nas je vodila preko Hribaric nazaj do kočice pri Triglavskih jezerih, odkoder smo se 6. avgusta preselili na Planino na Kraju. Rude nismo našli, pa tudi studenci so bili suhi, tako da nismo mogli ničesar zbrati vzorcev. S Planine na Kraju smo po mulatjeri šli na Bogatinsko sedlo, od tam pa na planino Govnjač. Med potjo smo si ogledali razvaline vojaskih utrdb iz prve svetovne vojne, tako kot na Doliču smo tudi tu našli številne drobce od granat. Pod Bogatinom smo zasledili nekaj kosovne železne rude, medtem ko bobovcev nismo našli nikjer. Namesto bobovcev smo pri koti 1737 v višini 1620 m našli prelepa, zaobljena, raznobarvna polirana kremenova zrna, ki so prava redkost v Julijskih Alpah. Vmes smo našli tudi nekaj limonitne železne rude.

Naslednjega dne smo šli do Lepe Komne k Lanševici. Pri Lepi Ruši smo našli v močno vrtačastem svetu gomoljast limonit. Bobovcev pa nismo mogli nikjer zaslediti.

8. avgust je bil konec naše poti, ki je držala zdaj k Črnemu jezeru, preko Komarče in k izviru Savice. Pri Črnem jezeru smo vzeli vodo in tako zaključili z zbiranjem vzorcev. Vse je bilo zanimivo, ves čas, in povsod lepo, prelepo.

Ludvik Zorzut

Pomladne slutnje

Seničica drobna, veš, tánko drobiš,
a nam se le zdiš,
da tvoj glas kot pozavna nas drami:
pomlad, da je že za gorami.

Planinica sončna — tam v dalji blestiš,
a nam le od blizu plamtiš,
da odjek tvoj nam dušo pretrese,
da spev na vrhove nas nese.

Življenje na kratkih le valih letiš,
a nam večne želje budiš,
da s starostjo še nismo odpeli,
da bomo sejali še, žéli.

Zlati žarki lijejo na spomladanske, še bele gore, ko v pobočjih pod Fratami zelene mladi macesni in bujno odganja prvo cvetje. V breg se vzpenja stezica, njen konec je nekje visoko zgoraj, kjer se kot umito poganja k nebu sivo skalovje: skoki, stene, počji, kamini; na grebenu se bleste poslednje strehe, dolgi beli jeziki se spuščajo v dolino po razbitih grapah. Jatica oblačkov se podi proti zahodu, iz prostranstva gozdov se tu pa tam požene mladosten vrisk. Bajta s planine, kjer v boju za obstoj nehuje drevje, mežika v svet z odprtimi, vabečimi okni...

Kolikokrat neki si se predajal takim in podobnim mislim, se poln neznanega hrepenenja sam in v družbi podajal v gore in si želel, da bi vso to lepoto doživljal spet in spet. Že v rani mladosti si rad prisluhnil besedam svojega brata in ga pospremil do temačnih bukovih lesov v osrčju Zaplate, skupaj smo se podili po Šmarjetni gori, se podajali na Sv. Jošt in se prebijali skozi enajsto šolo

plezanja v skalah in zidovih kranjskega Škrlavca, v dolini Kokre in Drulovki.

Prvi koraki v svet gora okrog Kranja so morali biti skromni: prek Tenetiš, Trstenika in Babnega vrta ali čez Bašelj ter Kališče na Storžič, s kosom kruha v žepu. Zakrpane nogavice so poskrbele, da ni šlo brez žuljev in da je bil podvig tudi preizkušnja samozatejevanja že od Kokrice dalje, pa vse do povratka v prvih popoldanskih urah.

Tako si spoznaval svojo domovino in jo vzljubil, da se ti ni bilo težko opredeliti, ko je — izdana in zaslužena — poklicala k odporu tudi tebe.

S tebi lastno gorečnostjo in podjetnostjo si prek akcij mladinskih trojk in zapore v Begunjah prijel za delo kot aktivist-ilegalec v gorah na Koroškem. Pota, ki si jih ubiral sam in s fanti sborci iz Koroškega odreda, so te vodila v nedra Košute, na Obir, po dolinah Roža, v Sele, v Celovec in Beljak. Po težkih bojih, v hudi zimi si moral ponovno preskušati napore internacije in se končno ob osvoboditvi poln načrtov vrnil v rodno mesto.

Srce te je gnalo v gore in PD Kranj je tako pridobilo zvestega, neumornega organizatorja in načelnika AO. Vsesplošna materialna revščina ni zaustavila ne tebe ne tistih, ki si jim z iznajdljivostjo in predanostjo utiral poti proti vrhovom.

Bili so naporni časi, a kljub temu lepi, poleg dela za skupnost si znal poiskati tudi dan, dva, da bi jih prebil v stenah in grebenih.

Plezal si v Kamniških in Julijskih Alpah. Kot pravi planinec si bil srečen povsod v gorski naravi. Po prvi ponovitvi Jugovega stebra si se rad kot nekaj vračal k starim znancem Zaplati, Tolstemu vrhu. Prav tak si ostal, ko si se po skalaških smereh prebil na Špik in na Triglav. Ture v Dachsteinu, Nizkih in Visokih Turah so ti dajale nove spodbude in izkušnje ter ti omogočile, da si se pred šestimi leti z veliko prisebnostjo rešil iz plazu, ki te je s Storžičeve Rame prek zaledenelih prepadov nesel v zatrep pod Bašeljskim sedlom.

Preblisk konca v gorah te ni preplašil. Slej ko prej si jih obiskoval, gradil nove objekte, skrbel za stare domove in koče ter našel časa še za delo v drugih športnih organizacijah. Ni še tako dolgo, odkar se ti je v družbi gorskih reševalcev iz Kranja izpolnila dolgoletna želja. Konec avgusta lanskega leta si prvič in žal tudi poslednjič stal na vrhu Mont Blanca, čil in dobre volje.

Vem, dragi Tine, koliko moči in sil je še bilo v tebi, mnogokaj si še želel ustvariti in doseči. Kako radi bi doživeli, da bi to dosegel in uresničil. A kaj, ko sile narave niso v naših rokah. Vse je bilo storjeno, vse preskušeno; tvoje življenje pa je moralo usahnuti.

Ob preranem mladem grobu so se razšli tvoji prijatelji in znanci od vsepovsod. Zagrnila te je zemlja in zasulo cvetje. Ne bomo se več srečali, si stisnili roke, se pomenkovali o tem in onem. Drobček nas samih je s teboj v grobu, a gore, ki so nas združevale nekaj,

ostanejo. Ponosno in iz spoštljive oddaljenosti zro na tvoj zadnji dom vsi tisti vrhovi, pri katerih si bil tolikokrat v gosteh.

Ko nas bodo pota povedla tja gori, ko bomo v dolini kovali načrte in premagovali težave, boš v mislih pogosto naš gost.

Hvala ti za vse in lep, poslednji planinski pozdrav!

Pavle

PLANINSKI KOORDINACIJSKI ODBOR V MARIBORU

Odbor povezuje 15 društev, med njimi jih je šest kar v mestu samem (matično, poštarško, TAM, Železničar, MTT, Kozjak), zunaj mesta pa so planinska društva v Rušah, Slov. Bistrici, Poljčanah, Ptujju, Ormožu, Ljutomeru, G. Radgoni, Majšperku in M. Soboti. V nedeljo 5. aprila t. l. je zastopnike teh društev sklical predsednik odbora, delavni in požrtvovalni planinec prof. Ivan Šumljak. Žal je bilo na sestanku komaj šestero društev, iz mesta MTT in Kozjak, od vnanjih M. Soboti, Ormož in Ruše, matično mariborsko društvo pa je zastopal sklicatelj sam. Ta je poročal, da se koordinacijski odbor slabo uveljavlja. Bil je v osebnih stikih z vsemi društvi, predaval, pozival k pismenim poročilom o delu, vendar odbor nima pri društvih prave veljave. Poglavitni problemi društev so vzdrževanje postojank. Posebno velja to za PD Maribor-matica. Na področju mesta Maribor je nastalo 5 društev, vendar z ramen matičnega nobeno ni hotelo prevzeti nobenega gospodarskega bremena. Nekatera društva tudi ne najdejo poti do mladine niti do varenjske niti do šolske.

Kaj nas lahko uči tak-le sestanek? Najprej to, da smo se na koordinacijske odbore »uradno« spomnili nekoliko pozno in ko smo z njimi že imeli neke izkušnje, glede na uspehe pravzaprav skromne. Danes so spričo upravno političnega razvoja in samoupravljanja verjetno bolj na mestu koordinacijski občinski odbori v mestnih občinah, adaptirati pa bi se morali elastičneje na občine sploh. Za ta sestanek v Mariboru je dalje značilna njegova izoliranost, saj na njem ni bilo nobenega predstavnika občine, njenih političnih organizacij, vrhovnega telesno-vzgojnega činitelja, kaj šele sindikatov oz. konference za oddih in rekreacijo. Če koordinacijski odbor sam nima veljave, bi moral iskافي oporo v tistih družbenih činiteljih, ki odgovarjajo za oddih in rekreacijo delovnega človeka in ki jim tudi ne more biti vseeno, kako bo za to družbeno pomembno dejavnost uporabljeno planinsko premoženje, katerega vrednost znaša več milijard (170 koč in domov, blizu 5000 ležišč, povprečna njihova zasedenost pa komaj 8,08 %). Če je TAM mariborski planinski matici »vzel« 1300 članov (in še dobro, da jih je!), je bilo vsekakor upravičeno pričakovati, da bo prevzel tudi del ekonomskega rizika mariborskih planinskih domov. Res je, da ima ta delovna organizacija

(TAM) že »Zarjo« (v vrednosti 37 milijonov din — podatki so bili dani na sestanku, op. pis.), da morda to zanjo že zadostuje, vendar primer kaže, da bi se zaradi vsega tega morali usesti za okroglo mizo prej navedeni činitelji in sklepati o nadaljnjem gospodarjenju z vsem tem, kar na Pohorju stoji delovnemu človeku in tujcu na razpolago. Konec koncev gre za gospodarjenje s pokrajino, za nič drugega kot za to, kar je bilo zgrajeno z našimi žulji, z znojem našega človeka. Nesmiselno je stanje, da se alarm zaradi finančne stanja PD Maribor-matica ne upošteva kot alarm namenjen vsem, ne pa samo redkim društvenim delavcem, ki jih je alarm zajel na odgovornih položajih v društvu.

Navzoči zastopniki društev so sodili, da bi morala PZS to stvar krepkeje vzeti v roke in pomagati društvom, ki imajo podobne težave z upravljanjem koč in njihovim vzdrževanjem. Na Pohorju pa je še posebna naloga v zvezi s turističnim razvojem, saj pomenijo planinske kočice popestritev uslug domačim in tujim turistom. Če pa jih že hočemo urediti, potem moramo tudi določiti vsaj primernejšega investitorja. Če pa to zares želimo storiti, je na mestu resnična delovna koordinacija in gospodarska integracija ali vsaj kooperacija v prostoru, za katerega gre, na Pohorju.

Sicer pa je bil sestanek kljub vsemu spodoben: PD Ruše se v svojem gospodarstvu v glavnem opira na znano ruško tovarno, Murska Sobota oživlja planinstvo na svojem terenu in zbira sredstva, da bi našim Panoncem omogočila doživetje Alp, prav tako Ormož, ki ga je zastopal mladi Meško iz Lahonec, zastopnik planinske družine, ki se v celoti z navdušenjem posveča temu, da bi čimveč ljudi iz središča naših vinskih goric doživelo srečo gorništvu.

T. O.

HRVATSKI PLANINSKI JUBILEJ. L. 1964 poteka 90 let, kar se je v Zagrebu ustanovilo »Hrvatsko planinarsko društvo« prva planinska organizacija na slovenskem jugu. IO PSH je sestavil program za proslavo te častiljive planinske obletnice. Program obsega propagandne in manifestativne prireditve in razne akcije na terenu. Ker je ustanovitev HPD vezana na Klek, bo na Kleku zlet predstavnikov vseh republiških zvez in funkcionarjev hrvatskih planinskih društev. Pod Zavižani na severnem Velebitu bodo priredili zlet za vse jugoslovanske planince. Tu bodo tedaj tekme v orientacijskem pohodu za vso Jugoslavijo. Odprli bodo tudi »Jubilejno planinsko pot po Velebitu«. V načrtu imajo tudi mednarodno srečanje mladih planincev na Velebitu in Tjentištu, odpravo na Kavkaz ali Pamir in »Smotro planinske mladine Jugoslavije« v Samoboru.

Med prireditvami omenimo: Spominsko planinsko razstavo v Domu na Kleku; 15 slovesnih akademij po društvih; javno emisijo »Mikrofon je vaš«, posvečeno planinstvu;

centralno planinsko razstavo v Zagrebu itd. Izdali bodo posebne »Biltene«, vodnik po Velebitu in fotomonografijo »Planine Jugoslavije«, končali pa tudi film o Velebitu.

V Biltenu 1964/1 najdemo okvirni program akademij, ki naj bi jih priredila društva v Osijeku, Varaždinu, Splitu, Samoboru, Zagrebu, Reki, Gospiću, Karlovcu, Zadru, Sl. Požegi, Ogulinu, Krapini, Pakracu, Jaski in Daruvaru, dalje primerne teme in predavanja za uvodni govor na akademijah.

Za jubilej so uvedli tudi »pionirsko značko sposobnosti« za mladino od 8. do 14. leta. S tem nameravajo dvigniti število mladih članov, jih vzgajati in jih za uspehe skromno nagraditi. Več društev je že ustanovilo planinske šole, v katerih dobivajo pionirji najpotrebnejšo planinsko izobrazbo.

In še nekaj statističnih podatkov o hrvatski planinski organizaciji: Imajo 67 društev, od teh je 12 v Zagrebu. L. 1963 so ta društva združevala 12 810 rednih članov, 5468 mladincev, 3197 pionirjev, skupaj 21 485. Samo dve od teh društev imata nad 1000 članov (PD Velebit v Zagrebu 1144, PD Zagreb istotam 3704). Mesto Zagreb ima preko 7000 včlanjenih planincev.

SEZNAM PREDAVANJ IN FILMOV, ki jih propagandna komisija nudi za planinsko propagando po društvih, je bil vsem društvom razposlan, obenem s pogoji, naslovi predavateljev in ostalimi potrebnimi podatki za organizacijo predavanj. Da bi bilo obveščeno čim več članov o teh možnostih, v naslednjem navajamo naslove predavanj in filmov:

PREDAVANJA:

Skozi Nepal na Mont Everest;
Na Triglav in v njegovo soseščino;
Svet okoli Velike planine in Krvavca;
V naših stenah;
Od Savinjskih Alp do Dolomitov;
Na strehi Evrope;
Prva jugoslovanska himalajska odprava 1960,
200 diapozitivov, tekst Kunaver-Mahkota;
Prva jugoslovanska himalajska odprava 1960,
200 diapozitivov, tekst Keršič-Debeljak;
Flora naših gora in varstvo gorske narave,
150 diapozitivov, tekst in slike prof. dr.
Viktor Petkovšek;
Naša alpinistična odprava na Kavkaz;
Od Triglava do Ohrida (dr. ing. Francé Avčín);
Kamniške Alpe;
Slovenija v barvah (z Julijskimi Alpami);
Odkril sem Švico;
Lepote ameriških kanjonov;
Skozi Italijo v Severno Afriko;
Triglavsko pogorje;
Po deželi polnočnega sija;
Nevarnosti v gorah;
Iz Sfinge na Mont Blanc;
Naši podvigi na Kavkazu;
Obisk v Durmitorju in njegovi okolici;

Po smučičkih Komne in Matterhorna;
 Od Ljubljane do Aten;
 Gorska in ostala jezera Slovenije v podobi
 in besedi;
 Nanos v sliki in besedi;
 Cvetje v Triglavskem narodnem parku;
 Užitne in neužitne gobe naših krajev;
 Hodil sem s kamero po slovenski zemlji;
 Drevo v borbi z gorsko naravo;
 Po neuhojenih poteh zadrskih otokov;
 Po ravninah in gozdovih severne Evrope;
 Človek in gora;
 Gore — vir zdravja in nevarnosti;
 Pomen in delo gorske reševalne službe;
 Kamen in zemlja — Biokovo in otok Susak;
 V domovini karnatskih ribičev;
 Srečanja ob jadranski obali;
 Lepote slovenske zemlje;
 Po gorah in dolinah;
 Narava je mojster barv;
 Obisk v Julijskih in Savinjskih Alpah v vseh
 štirih letnih časih;
 Morja široka cesta — Od Trsta do Boke Ko-
 torske;
 Pomlad v Grčiji — Potovanje na Jugu Bal-
 kanskega polotoka od Sparte do Soluna;
 Kulturne lepote narodov petih kontinentov
 Doživljal sem gorski svet (z glasbo);
 V stenah Mont Blanca;
 Himalajska odprava 1960;
 Znani in neznani Hvar;
 Etna — najvišji ognjenik Evrope;
 Naši nacionalni parki;
 V labirintu Kornatskih otokov;
 Po hribovitih krajih Jadranske obale in
 otokov;
 Od Velebita do Julijskih Alp;
 Sarajevo in njegove planine;
 V Dolomitih;
 Kulturni spomeniki Dalmacije od Zadra do
 Dubrovnika;
 Srečanje na mednarodnem festivalu gorniških
 filmov in gornikov v Trentu (Italija) —
 z glasbeno spremljavo;
 Kanin, gora ob meji;
 Samoborsko gorje in kulturni stiki Hrvatov
 s Slovenci.

FILMI

1. V soncu višin — kratki črno-beli film;
 2. Po Triglavskih poteh — kratki barvni film;
 3. Vzpon — kratki črno-beli film;
 4. Reševanje ponesrečencev v gorah s po-
močjo sodobne reševalne opreme — pet
kratkih črno-belih filmov;
 5. Trisul — zapis prve jugoslovanske hima-
lajske ekspedicije — kratki barvni film.
- Predavanje vsakega filma traja povprečno
15 minut. Vsi filmi so normalnotračni (35 mm)
in jih je mogoče predvajati le v kino dvo-
ranah.
- Filmi so društvom brezplačno na razpolago,
vendar pa so jih dolžna sama prevzeti pri
PZS in jih tudi sama vrniti. V nasprotnem
primeru smo primorani zaračunati vse stroške
v zvezi z dostavo ali dvigom filmov, ki na

so razmeroma zelo visoki. Društva so dolžna
*najkasneje naslednjega dne po predvajanju
 filma vrniti filme PZS ali na naslov, ki jim
 bo sporočen, ker bodo sicer morala plačati
 penale 1000 din.*

FILM TRIGLAVSKE STRMINE:

Planinska zveza Slovenije je za 70-letnico
 slovenskega planinstva obnovila ta prvi slo-
 venski celovečerni normalnotračni igrani film,
 posnet leta 1932, in ga opremila z glasbo. Film
 je prodala podjetju za izposojanje filmov
 »Vesna film«, ki ga bo posredovala kinopod-
 jetjem za javno predvajanje. Društva, ki bi
 se zanj interesirala, naj se za to obrnejo na
 domače kinopodjetje.

SMUČARSKI TURNI IZLETI

Pri PZS obstoji komisija za turno smučanje
 z nalogo, da goji zimske smučarske ture in
 s tem oživlja klasično smučarstvo. Poznavalci
 tega in modernega upravičeno trdijo, da mo-
 derni razvoj smučarstva pomeni njegovo osi-
 romašenje. Komisija je skupno z agencijo
 Kompasom pomladi 1964 priredila naslednje
 smučarske izlete:

1. 28.—29. marca: Vršič—Sleme (event. Moj-
strovka)—Tamar.
2. 4.—5. aprila: Komna—Krnsko Jezero—
Krn—Komna.
3. 11.—12. aprila: Krma—Kredarica—Krma.
4. 18.—19. aprila: Sedmera Jezera—Hribarice
(Kanjavec)—Velo polje—Krma.
5. 25.—26. aprila: Kanin—Presteljenik—Krn-
nica—Bovec.
6. 9.—10. maja: Kanin—Presteljenik—Krnice
—Bovec.
7. 16.—17. maja: Krma—Kredarica—Za Cmi-
rom—Vrata.

Za vse izlete so bili brezplačno na razpolago
 gorski vodniki. Vsako skupino so spremljali
 tudi člani Gorske reševalne službe.

OBČNI ZBOR PD MOZIRJE

Občni zbor tega skoro najstarejšega društva
 v Sloveniji, ki je lansko leto praznovala
 70-letnico obstoja, se je vršil 7. IV. 1964 v
 Mozirju. Poznalo se je dokaj plodno delo v
 lanskem jubilejnem letu, navzočih je bilo več
 ko polovica vseh članov, kar je v sedanjem
 času dokaj redko.

Po izbranih poročilih društvenih funkcionar-
 narjev, iz katerih je bilo razvidno delo društva
 v minulem letu, se je razvila razprava o se-
 danjem delu, posebno pa še o bodočem delu.
 Člani so razpravljali o vseh stvareh, ki so
 v zvezi s planinstvom, posebno pa še, kako
 bi še bolj poživeli obisk gora, ki iz leta v leto
 pada.

Ustanovljen je bil tudi mladinski odsek, ki
 bo takoj začel z delom, od začetka s krajšimi

turami v okolico Mozirja, pozneje pa tudi v Kamniške. Nadalje je v delovnem načrtu določen tudi skupinski izlet v Julijske Alpe in pa na Triglav, ki se ga bo udeležilo 15 članic in članov našega društva. Markacijski odbor bo na novo markiral poti, na katerih so se markacije izbrisale, oziroma so na kakšen drugi način bile odstranjene. Tudi za tečaj oziroma za seminar za gorsko stražo, ki bo v Logarski dolini, se je prijavilo 10 članic in članov.

V načrtu so tudi razna planinska predavanja z barvnimi diapozitivi.

Po vzdušju in debati, ki je bila na zboru, se je videlo, da se je v to društvo vrnila prava planinska pomlad. Na čelu društva bo kakor tudi lansko leto tov. Martin Zajc, ki je s svojim nesebičnim delom dokazal, da je vreden voditi društvo še naprej.

M. AUBREHT

novice iz mladinskih odsekov

ALPINISTIČNO — SMUČARSKI TEČAJ PD JESENICE

V času od 24. I. do 2. II. 1964 je priredilo jeniško PD smučarsko-alpinistični tečaj na Vršiču. Tečaja se je udeležilo vsega 30 mladincev in mladink PD Jesenice. Cilji tečaja gorskega ali turnega smučanja, po možnosti so bili predvsem gorniški, proučitev osnov nekaj vzponov in izletov — vse na smučeh — in vzgajanja v gorniškem tovarištvu. Vreme je bilo ves čas tečaja idealno, zato je bila možnost za dosego postavljenih ciljev vsestransko dana. Administrativni vodja tečaja je bil tov. Milan Polak, tehnični vodja pa moja malenkost. Priložnost, ki jo je nudilo vreme, sva izkoristila do zadnje meje.

Meja je bila seveda mladost tečajnikov in njihova sposobnost. Povprečna starost okoli 16—17 let, najmlajša Irena okoli 10 let, najstarejši, menda Matija, okoli 20 let. V glavnem v vsem začetku, z izjemo 5—7 dobrih smučarjev in treh dobrih alpinistov.

Mala Irena je že kar s postaje v Kranjski gori nesla smuči v naročju, kakor punčko. To breme smo ji vzeli, ker sicer ne bi videla Vršiča. Pri Eriki je sledil prvi pouk, kako si privežeš smuči z motvozom ali s palicami za vlek, da jih ni treba nositi. Zvečer na Vršiču, po štirih urah hoje, je sledil pouk, da močni in vztrajni ne smejo drveti naprej, nasprotno, kot zadnji naj pazijo na mlajše in slabše.

Zaradi velikega števila tečajnikov in še posebej zaradi različnega nivoja znanja posameznikov je nastopil problem, kako učiti vse te mladince, da bodo čim več odnesli s tečaja. Problem sva rešila s tov. Polakom tako, da sva grupo razdelila v boljše in slabše

smučarje. Vsako jutro smo odšli vsi na vadbeni prostor na plaz pri Tičarjevem domu, tu sem pokazal šibkejši grupi, kaj naj vadijo, bolj izurjeni so pa odšli z menoj vsak dan na nov pohod ali turo. Slabše je prevzel tov. Polak in vadil z njimi. Na teren smo odhajali vsak dan od 8 do 12 ure in popoldne od 3 do 1/2 6 ure. Tisti, ki se je opravičil, da je preutrujen ali bolan, je lahko počival tako dopoldne kakor popoldne. Teh primerov je bilo izredno malo, vsi so se trudili, razen dveh izjem, ki jih je pozneje tov. Polak poslal domov.

Smučanje v gorah se lahko močno razlikuje od smučanja na travniku npr. v Kranjski gori. Zato je tudi poučevanje v turnem smučanju nekoliko drugačno od navadne smučarske šole. Kristijanije v velikih strminah, na ledu in mehkem snegu, ne narediš vedno s tisto elegantno lahkotnostjo kakor na položnem travniku. V gorah, v strminah gre vse bolj robustno, gibi niso odmerjeni na centimetre natančno. No, in te tehnike sem učil svoje varovanje, robustno obračanje v hudi strmini, kjer je, poleg krmarice in sozmernega čepenja, zelo važen element močna razbremenitev, včasih tudi s preskokom.

Prvi dan šole dopoldne sem se podal s prvo grupo na Glavo nad Šitami, na višino 2100 m. Hudo strmino smo premagali v poldrugi uri in pol, pogledali Gross Glockner v daljavi in vso zbrano množico gora v okolju in že smo se pognali navzdol. V silnih strminah pod Mojstrovko je imela večina težave. Grupo sem uredil tako, da je šel najboljši od mladincev-alpinistov zadnji, navadno je bil to Trček ali Mitja Košir ali Polajnar, dva od te trojice pa sta šla z menoj spredaj in pod vsemi nevarnimi strminami smo lovili tiste, ki bi zdrseli navzdol. Tu so strmine že tolikšne, da se pri padcu ujame samo dober smučar. Izlet smo srečno zaključili.

Vsako popoldne smo vadili vsi skupaj pri lovski koči. Tu so dobili vsi osnove moderne avstrijske šole, s posebnim poudarkom na razbremenitvah, ki jo gornik še posebno rabi. Začetnik ima v glavnem eno samo veliko težavo pri kristijaniji, marveč težko zapopade, da ga samo dobra razbremenitev lahko požene sonožno naokoli, zato je potreben poseben poudarek razbremenjevanju s preskokom za začetek. No, in to smo vadili, takorekoč do omedlevice, lahko rečem, da so se v tem tečaju vsi naučili sonožne kristijanije, tudi tisti popolni začetniki, seveda na lepem položnem terenu. Izmed vse množice teh 30 smučarjev sem odbral nekako šest smučarjev, ki sem jih lahko učil že tudi lepe avstrijske tekmovalne kristijanije. Smučarju, ki je že lepo vigran na snegu, ni težko popravljati tehniko. Z boljšo grupo smo vadili vsako popoldne tudi slalom.

Drugi dan smo se odpravili vsi na Sleme. Tu so tečajniki lahko videli tovarištvo med alpinisti. Trček, Polajnar, Košir so se kar kosali, kdo bo več gazil v globokem snegu naprej. Obenem smo se tu pomerili tudi o

plazovih in zadnji del pod Slemenom tudi hodili v predpisani razdalji, da ne bi odtrgali plazu.

Izlet je bil poplačan s čudovitim pogledom na sončni Jalovec in vso sosesčino ostalih gora.

Tretji dan nas je šlo petnajst čez Glavo nad Šitami in skozi severni kamin na Malo Mojstrovko. V kaminu je led in vse zimsko orodje mi je prav prišlo, še celo klini. Navezal sem po štiri naenkrat na sto metrov vrvi in potem so mi pomagali pri varovanju na vrhu še Mitja, Polajnar in Trček. Tudi nazaj smo šli isto pot, ker so nas na Glavi nad Šitami čakale smuči. Zvečer je rekel Čop Joža junior: »Jaz in tov. Ciril sva vlekla vse«. Hodil je namreč takoj za menoj.

Četrty izlet smo se podali vsi s smučmi navzdol v Klin. Če je rekla Joži trikrat joj, potem smo vedeli, da bo sledil težak padec, če je rekla joj samo enkrat, smo vedeli, da se šele lovi. Vodil je tov. Polak, zadnji smo šli alpinisti.

Naslednji izlet je bil takoj drugi dan v Trento. Smuka po cesti je bila kar zahtevna, ker se je sneg ponekod udiral. Šli smo prav do Kugyjevega spomenika. Nazaj grede so mladinci zopet spoznali, kaj premore moja alpinistična skupina. Vsak po tri pare smučí so vlekli ti krepki fantje in še so gledali, če kdo omaguje.

Sedmi dan smo se odpravili skozi Vratca na Geman. Nazaj zopet v drzni smuki po strmém plazu.

Osmi dan smo šli skozi Vratca na Malo in Veliko Mojstrovko. Precej močna skupina, 18 udeležencev. Spremljal nas je vihar in hud mraz. Deveti dan sem odbral samo najboljše, za malo težjò nalogo. Na piko smo vzeli kamin na vzhodni strani Mojstrovke, ki pripelje nekako na višino 2150 m na greben, po katerem gre pot po južni strani na Malo Mojstrovko. Trček je navezal Ažmana, Košir Mitjo, Joži in Marijo, z menoj je šla Mihela. Dva skoka sta nam dala nekaj dela, dva klina sta ostala v žlebu in v dveh urah smo naredili lepo turo. Pod Vratci so nas čakale smuči in zopet je šlo divjje navzdol.

Zadnji dan smo šli za slovo še na Glavo nad Šitami in tako uspešno in brez nesreč zaključili tečaj ter naredili v desetih dneh deset pohodov, če vštejem še sam pohod na Vršič. Mladinci so se naučili smučati in spoznali, kako je treba potovati v skupini, kjer vsakdo odgovarja za vse, kako lahko le skupina opravi težke naloge, če je v njej pravi gorniški tovariški duh.

Ciril Praček

TEČAJ MLADINSKIH VODNIKOV V ZASAVJU

V Zasavju se z vsakim letom poveča število planincev, ki se vključujejo v PD z željo spoznati poti po naših hribih in gorah. Zaradi tega potrebujejo PD ljudi, ki bi bili sposobni seznanjati nove člane z lepotami planin, kaj-

ti ni dovolj, da samo strmimo v naravne lepote — treba jih je s pravimi očmi tudi videti. Torej so bili v Zasavju potrebni mladinski vodniki. Te potrebe se je zavedal tudi KO MO PD Zasavja, ki je organiziral prvi vodniški tečaj v Zasavju. Prijavilo se je 11 tečajnikov iz MO PD zasavskega bazena. Tečaj je bil razdeljen na tri dele. Od 29. I. do 2. II. je poučevanje tečajnikov teklo v planinski postojanki na Lisci, 15. in 16. II. so imeli tečajniki predavanje na Kalu, zaključek in izpit pa je bil dne 1. in 2. III. 1964 na Zasavski gori.

Nadvse razveselljivo je, da so vsi tečajniki — sedaj vodniki — tečaj uspešno zaključili.

Trdno upamo, da se mladi vodniki niso zaman trudili doseči svoj uspeh. Želimo, da bi mlade planince uspešno vodili po naših planinah in da ne bi pozabili, da so planine za ljudi lep dar narave. KO MO PD Zasavja pa obljublja, da to ni poslednji tečaj za mladinske vodnike, temveč bo organiziral še vrsto podobnih tečajev in s tem izboljšal kadre v vrstah mladih planincev.

SEMINAR NA NANOSU

Od 2. do 5. IV. 1964 je bil na Nanosu v Vojkovi koči seminar za mladinske gorske vodnike. Udeležilo se ga je šest primorskih planinskih društev: Tolmin, Bovec, Podbrdo, Koper, Sežana in Postojna. Organiziral ga je mladinski odsek PD Postojna skupaj z mladinsko komisijo pri PZS. Predelali so program in se domenili, da bodo ustanovili koordinacijski odbor za Primorsko. Že precej časa se je v tem delu Slovenije čutila potreba po enotnem odboru, ki bi vsklajeval delo posameznih mladinskih odsekov, organiziral izlete, orientacijska tekmovanja in pohode. V soboto so se jim pridružili tudi mladi planinci iz Sežane, ki so opravljali izpite iz gorske straže.

Peter Vodeb

iz planinske literature

SPELEOLOG, Izdaja Speleološki odsjek Planinarskega društva »Željezničar«, Zagreb. Letnik X, 1962/63.

Po nekajletnem presledku, ki mu je glavni vzrok v pomanjkanju finančnih sredstev, so jamarji, člani Planinskega društva »Željezničar« iz Zagreba ponovno uspeli izdati letnik svoje revije in z njo so praznovali tudi 10-letnico izdajateljske dejavnosti.

Speleolog je bil nekaj let edino jamarsko glasilo v Jugoslaviji in je to svojo funkcijo zadovoljivo opravljal.

Jubilejna številka revije ima novo opremo in je spreminila tudi tehniko tiska. Žal je

tudi vsebinska stran omejena s finančnimi težavami. V jubilejni letnik so prispevali: S. Božičević nekrologa prof. J. Poljaku in V. Horvatu, Mirko Malez opis sondiranja v Vergotinovi pečini v Istri, B. Djuljić prispevek o klimi nekih pečina Hrvatske, slede Vijesti, Recenzije itd.

V zadnjih letih smo imeli priložnost opazati nihanje nivoja revije, ki je bilo pač v skladu s finančnimi možnostmi amaterske skupine, ki hoče na vsak način obdržati revijo v prvotni obliki. Žal ji to v tem letniku ni uspelo. Članki, od katerih so nekateri prav zanimivi tudi s strokovne plati, so v večini prigodniški, jubilejni in nimajo povzetkov v tujem jeziku. To uporabo revije in materiala omejuje le na zelo ozek krog bralcev.

Upajmo, da se bo nadobudna skupina uspela konsolidirati okrog revije in jo napraviti tako, kot je to včasih bila, saj materiala, vrednega za objavo nikdar ne manjka.

Ob deseti obletnici želimo Speleologu še na mnogo leta!

D. Novak

ALFONSO BERNARDI: »IL GRAN CERVINO«, izdala akc. družba Nicola Zanichelli v Bologni, 1963, 19 × 24 cm, 320 strani, 85 slik v črno-belem in 24 barvnih posnetkov, platno, 5800 lir.

Ob stoletnici CAI so v Italiji pričeli izdajati knjižno zbirko »Montagne« (gorstva), ki jo urejuje Walter Bonatti in bo v njej izšlo po načrtu vsako leto po eno alpinistično delo. Prva knjiga, 1962, je bila od samega Bonattija »Le mie montagne« (njeno oceno je objavil PV 1964, str. 39–41), za l. 1965 se pripravljata tretja knjiga zbirke »Mont Blanc«. Za letos je zagledala beli dan Bernardijeva »antologija« (tako imenuje avtor svoje delo) o Cervinu-Matterhornu. Posvečena je spominu na Amilcara Crétiera, Aostanca, doma iz Valtournanche, rojstne vasi številnih alpinistov in gorskih vodnikov širokega slovesa. Crétier je bil prvovrsten plezalec, ki je sila mnogo obetal. Studiral je filozofijo in je o svojih izvrstnih gorskih vzponih napisal prav lepe stvari, v njih pa duhovito razpletal svoje misli o gorah in alpinizmu. Kakor se nam v novi knjigi poroča, je takole govoril: »Potreben je pogum, pa tudi strahú je treba, sta podzavestna elementa samoohranitve. Volja, pogum, previdnost, strah — četrto prvin alpinizma.« Bil je samohodec, l. 1931 se je prvi lotil južne stene, »sončne stene« Cervina. Dospel je do višine 4000 metrov. Dva meseca za njim so steno do vrha preplezali Enzo Benedetti, Louis Carrel in Maurice Bich. Amilcare Crétier se je smrtno ponesrečil v Cervinu, komaj 24 let star. V mnogočem spominja na našega Klementa Juga.

Knjiga je več kakor samo »antologija«, zakaj avtor je vsestransko obdelal vso snov, ki zajema pojem Cervino-Matterhorn. S pristno večino obravnava Bernardijevo delo morfološke študije, se spušča v geološka razpravljanja, piše o flori in favni, o podnebjju, in

ob vsem tem nam podrobno, pa zelo živo pripoveduje v velikih, o največjih, najslavnejših alpinističnih podvigih v Matterhornu-Cervinu, ki ni gora, tako je zapisano, ampak zase svet, obljuden z osebnostmi, ki spadajo v zgodovino. Avtorjeve navedbe so podkrepjene tudi s pismi in zapisi zelo znanih mož, ki so kakorkoli vezani na veliko goro, pisateljev, alpinistov, novinarjev. Seznanimo se ob čitanju knjige z znamenitimi pisatelji, pesniki, znanstveniki, kakor so Nicolis de Robilant, Horace Bénédicte de Saussure, William Brockedon, Rodolphe Töpffer, James David Forbes, John Ruskin, Georges Carrel, imenovan »il Canonic«, Théophile Gautier, Edmondo De Amicis.

Pretežni del nove knjige pa napeto opisuje burno zgodovino grandiozne, brezprimerne borbe za osvojitve čudežne, od vseh drugih tako zelo različne, spomladi 1865 poleg Aiguille Verte še edine v Alpah nezavzete gore. Živo nam avtor po vrsti predstavlja velike akterje Matterhornove epopeje, odkriva nam njihova čustva in strasti, pokaže nam jih v upu in obupu, v žalosti in veselju, ob zmagi in propasti, presenečenju in razočaranju, pokaže nam jih tudi tam, kjer jih v divji tekmi za edinstveni uspeh grizejo zavist, škodoželjnost in zloba. Ostro izobličeni se v knjigi pri kazujejo izraziti gorniški tipi iz doline Aoste, legendarne figure kakor Jean Antoine Carrel, nazvan bersaljer, ki je 8 let služil vojake, se tolkel v bitkah pri Novari in Solferinu, imel 12 otrok, bil neutrudljiv, neustrašen plezalec, gorski vodnik, je spremljal Whymperja v Ande, stopil na številne divje vrhove v gorah Južne Amerike, zatrjeval — ko so za Cervino drugi obupavali — da je vendar osvojljiv, obenem pa Ircu Tyndallu, prvemu od tujcev, ki so se lotevali Cervina, ki je prvi v njem dosegel višino 4260 m (Pic Tyndall), tam v višini 4134 m na lastne stroške postavil skromno zavetišče, tedaj slavnemu učenjaku in alpinistu Tyndallu ljubosumno preprečil namero, da bi se bil tudi vrha prvi polastil, ko je od njega za spremstvo lakovo zahteval kar štiri vodnike in zanje plačilo 600 frankov, po današnji vrednosti okoli 400 000 lir, česar Tyndall ni bil voljan sprejeti in se je takrat slabe volje brez Cervina vrnil v domovino. Carrel Bersaglière je bil prvi, ki je želel, da bi si slavo s prvim pristopom na Cervino priboril domačini iz njegove vasi Valtournanche. Oprezoval je Edwarda Whymperja, ki se je z vso resnobo pripravljajal za naskok, in isti dan, ko so Angleži prišli na goro iz Zermatta, so tudi Aostanci z Breuila navzgor rinili v vrh, vendar brez uspeha. Kako čudna usoda, tri dni za Whymperjem so stali tudi oni na vrhu, vzpenjali so se pa tudi to pot pod izkušenim vodstvom drznega bersaljera, ki je kasneje opravil še številne pomembne ture po Cervinu in drugih gorah, dokler ni, 61 let star, na sestopu s Cervina po dveh bivakih o strašnem vremenu umrl od izčrpanosti.

Še z drugimi vrlimi Aostanci nas knjiga seznanja. Nastopajo Jean-Baptiste Bich, Maurizio Bich, Jean-Augustin Meynet, Jan-Jac-

ques Carrel, ki si je na eni od svojih številnih tur v Matterhornu, ali »la grand'becca« (veliki kljun, kakor se imenitna gora pri domačinih na južni strani še dandanašnji imenuje), sezul težke okovanke, da se je čez gladke skale lažje pomikal. Za pas si jih je pričvrstil, a mu je en čevelj spotoma zletel v globino. Na sestopu se mu je z boso nogo pošteno otepal. Poskusil je z dvojnimi nogavicami, ki sta se mu kmalu strgali. Izmisлил si je novo sredstvo, odrezal kos vrvi in si z vrvjo skrbno ovil boso nogo. »Čuden čevelj iz konoplje«, so se mu tovariši smejali, bil pa je prvi plezalnik. Dvajset je Carrelov iz Valtournanche doma, ki so si kot alpinisti, gorski vodniki, prislužili čast in slavo. Med njimi stojita v prvih vrstah Luigi, imenovan »il grande«, in drug Carrel Luigi, »Carrelino«, ki sta na daleč slovela kot prvovrstna plezalca in gorska vodnika. Carrelino je odprl v Cervinu več novih smeri, preplezal skupaj z mlajšim bratom Lucianom in še drugimi štirimi turisti dotlej še nepremagano vzhodno steno, za tiste čase velik alpinističen uspeh, predelal s Carlom Tadejem 1947 še zapadno steno, »nedokončano« (tako so jo imenovali, ker so jo poskušale številne naveze, pa jim do pravega vrha ni uspelo, dokler se ni predlanskim stena v celoti posrečila gorskemu vodniku Giovanniju Ottinu in njegovemu spremeljavalcu, 28 let staremu Renatu Daguinu, s čemer je bil rešen, kakor se je pisalo, v Cervinu poslednji problem), kjer ju je malo pod vrhom zavrnilo skrajno neugodno vreme, in se bil že predtem (1942) pretolkel po mejnem grebenu Furggen do samega vrha, ko so se za ta greben skozi celih 70 let kakor levi, vendar brez uspeha, bili Angleži in domačini. Ko je Carrelino stopil na vrh, je imel solzne oči. Knjiga zanimivo opisuje tujce, Angleže, ki so se skož leta in leta neutrudno pehali za mikavni, še nezavzeti najimenitnejši kamen Evrope, kakor je slavni John Ruskin imenoval veliko goro. Od tujcev sta bila osrednja junaka v trdem boju Edward Whymper in John Tyndall, ki sta se pa borila vsak na svojo roko, ker ta in oni je hotel biti edini zmagovalec, nista si želela slave deliti med seboj. Napeto se nam v knjigi pripoveduje, kako sta si vsak zase skrivaj hodila ogledovat detajle v gori, študirat strukturo plasti, merit intenziteto strmin, opazovat kamnje, kje in kako je padalo, ter kod je spomladil sneg obležaval. Osem let je trajal srditi boj, v tem času je napravil Whymper osem resnih poskusov, ne da bi se mu kdaj bila izpolnila goreča želja. Vsi so se tiste čase odpravljali z Breuila navzgor, po italijanski strani, ker enodušno je bilo mnenje, da bo moči Cervino zavzeti kvečjemu le z italijanske, nikoli s švicarske strani. S skrbjo so pa gledali Italijani na vse to početje. Užgala se jim je iskra ljubezni do rodu in domovine. Tudi njim je odslej šlo za ime. Že Monte Viso, sijajni piemontski vrh, so jim spred nosa zavzeli Angleži. In še 1863 je londonski »Alpine Journal« opogumljal angleške alpiniste: »Če je za nas že izčrpana vsa privlačnost za gore v Švici, nam pa še

zmerom ostaja in bo še kdove kako dolgo ostajal Mont Cervin, nepremagani in na videz nepremagljivi.

Italijani so morali pohiteti. Poleti 1863 je slavni Quintino Sella, profesor geologije in mineralogije, politik, gospodarstvenik, prvi finančni minister mlade kraljevine, obenem velik alpinist, zbral nekaj prijateljev gora in so sklenili ustanoviti italijansko planinsko društvo. Sklep je bil že tiste jeseni uresničen, v Turinu je bil ustanovljen CAI, in kot najnужnejši od vseh problemov se je v vsem začetku pokazal »problem Cervino«, ki ga je vzel v roke vedno navdušeni Turinčan Ing. Felice Giordano. Prav tisti čas je Whymperju uspelo, da je dosegel v Matterhornu dotlej še od nikogar doseženo višino, kar je Italijane še bolj podžgalo, ki so sicer bili veseli, da je Angležu spet spodletelo, ko ga je bilo spod vrha odgnalo prehuo neurje. Giordano piše v Turin: »Whymperju, ki mu je, kakor kaže, samo življenje odvisno od Cervina, sem odtegnil vse vodnike, toda on stalno voha okoli in skrbno poizveduje. Stanujem v isti gostilni kakor on, a se mu izogibljem, da se mi ni treba razgovarjati...«

Čas je hitel, vse je bilo na nogah v mrzličnih pripravah. Domačini so na skrivnem in po malem znašli vse potrebno z Breuila v bregove. Whymper je slutil, kar so mu prikrižali. Toda ko so mu gorski vodniki vsi po vrsti z lažnivimi izgovori odrekli spremstvo, je sprevidel, se pognal na St. Théodule ter dol shitel na Zermatt, dobil tam vodnika in družbo in si z njimi priboril prvenstvo. Tako je tudi Matterhorn le Angležem zmagovito padel v roke, prihodnje leto bo od tega stola let.

V Bernardijevi knjigi se na veliki matterhornski pozornici razvija epos naprej vse do konca. Ko je nekdanje »nemogoče« postalo mogoče, postala stvarnost, zavzame zgodovina Cervina dinamičen razplet. L. 1882 je gorski velefotograf in znameniti alpinist Vittorio Sella s tremi Carreli prvi pozimi prečil vrh z vzponom z Breuila in sestopom na Zermatt, ko se je bil že 20 let poprej v januarju poskušal z dvema vodnikoma iz Zermatta navzgor Thomas Stuart Kennedy, eden od najboljših alpinistov svoje dobe. Walter Bonatti in Roberto Bignani sta l. 1953 prva preplezala zimsko »Furggen«, bivakirala sta oba v eni vreči 150 m pod vrhom pri temperaturi — 25° (Bignani se je kasneje smrtno ponesrečil v Himalaji). Giusto Gervasutti, nazvan »il fortissimo«, najmočnejši, je l. 1932 napravil »zimsko« s švicarske strani, za božič 1936 pa je sam z Breuila splezal na Cervino, bil za sveti večer v hudem viharju čisto sam na vrhu, in ko mu je na sestopu cepin zgrmel v temno brezno, si je v kočici vzel roč od metle, da mu bo v pomoč »nel canalone«, v znanem strmem žlebu. Gervasutti se je ubil v Mont Blancu du Tacul, v stebru, ki se po njem imenuje »Pilier Gervasutti«.

Zdaj nastopijo v knjigi ekstremisti. L. 1931 preplezata Nemca brata Franz in Toni Schmid Matterhornovo severno steno, »senčno

steno«, visoko 1200 m, edinstveno v vseh Alpah. V naslednjih 30 letih jo je ponovilo že 26 navez, 24 Avstrijcev, 15 Švicarjev, 13 Nemcev, 5 Poljakov, 5 Italijanov, 3 Angleži, 2 Francoza, 4 Slovenci, med njimi ženska ing. Fajdiga. Vsa velika prizadevanja v Cervino so se končala v vrhunskih uspehih obeh Švicarjev, mehanika Hilti von Allmena in rudarja Pavla Etterja, ki sta pred dvema letoma v začetku februarja preplezala severno steno, s čimer so zdaj bile opravljene vse tri velike zimske: Grandes Jorasses, Eiger in Matterhorn.

Kakor velik roman se čita Bernardijev »Il Gran Cervino«. Je lepa, za alpinista zelo zanimiva, za vsakogar v marsičem poučna knjiga. Posrečeni so geološki profili in slikovne, deloma barvne reprodukcije starih mojstrov.

vk

razgled po svetu

PROFESIONALIZEM v športu zavzema vedno nove pozicije, amaterizem pa se umika menda v svet utvar. Za olimpijske igre v Innsbrucku je predsednik IOC (Internacionalni olimpijski komite) Brundage razposlal okrožnico, v kateri pravi, da ne morejo nastopiti na olimpijadi tisti, ki zaradi treninga za več ko tri tedne zapuste službo ali študij, ali tisti, ki so kot vojaki poslani v posebna taborišča za trening. Ta okrožnica je bila razposlana vsem športnim zvezam in državnim olimpijskim komitejem.

Če bi se te okrožnice držali, bi morali IX. olimpiado odpovedati, saj so znane olimpijske ekipe od novembra 1963 lovile sneg na državne stroške. In kaj še vse bi se k temu lahko reklo! Smučar Hinterseer, »Fernandel na smučeh«, kmet iz Kitzbühela, je bil lani povabljen na alpinistično srečanje v Trento. Pisal je Trentu, da pride, če mu plačajo potne stroške in poseben honorar 1000 avstr. šilingov (30 000 din).

ALPINISTIČNA ŠOLA GROSSGLOCKNER, ki jo vodi znani avstrijski himalajec ing. Fritz Moravec, bo imela poleti 1964 imenitnega učitelja, Norkay Tensinga iz Darjeelinga. Tensing je bil v Evropi tudi l. 1963 in je obiskal mnoge alpinistične tečaje. V l. 1964 bo njegove potne stroške prevzela avstrijska socialistična planinska organizacija »Priatelj narave«. V Avstriji skrbno goje alpinistični in smučarski podmladek. Kako cenijo delo za vzgojo in naraščaj, se vidi tudi iz tega, da so znamenitega salzburškega smučarskega profesorja in »papeža moderne smuške tehnike« Stefana Kruckenhauserja odlikovali z »zlato medaljo za zasluge za republiko Avstrijo«.

GROHAG je okrajšava za delniško družbo grossglocknerske ceste (Grossglockner-Hochalpenstrasse AG). Ta je sedem let zidala najvišjo garažo v Evropi, v višini 2500 m nekaj avto-silos. Pred 30 leti, ko so s cesto začeli, seveda niso imeli predstave, kakšne probleme bo prinesla motorizacija, predvsem parkiranje. Zato so l. 1958 (o tem smo takrat poročali) začeli z etažnim parkiriščem za 1000 avtomobilov na Franc-Joseph-Höhe. Parkirni prostori so že danes velik problem, kaj bo šele čez leta, če bo motorizacija napredovala v sedanjem tempu! Tempo pa je vedno večji.

BOLGARSKI ALPINISTI napredujejo. Lani so se udeležili mednarodnega alpinističnega 21 držav. Georgij Atanasov in Avram Avramov, oba mojstra športa, sta pri tem presrečanja v Chamonixu obenem z zastopniki plezala 1000 m visoko zapadno steno Druja. Bivakirala sta štirikrat, ohranila sta torej »vzhodni« tempo. Pri poročilu v domačem časopisju sta uspeh nekoliko preveč napela, a kar je res, je res, Bolgari imajo Dru za seboj. Vzhodnonemški plezalci so poleti 1963 obiskali Kavkaz, bilo jih je 20, naredili so 53 vzponov.

ŠE ENKRAT o zimskem centru na Elbrusu: Ni še zgrajen, obstoje načrti in počasi se gradi. Med drugim grade dva hotela s po 300 in 400 posteljami in več manjših domov. V načrtu je več sedežnic, tista na Čeget pa že dela, dolga je komaj 1,5 km. S Čegeta bo šla proga za smuk, nič lažja od one v Cortini d'Ampezzo. Grade tudi žičnico na masiv Elbrusa, nihalno, 6 km dolgo. Center bo lahko dostopen, prvi dopustniki bodo tu preživeli svoj dopust že v prihodnji sezoni. V načrtu imajo tudi zimsko športni center v Dombaju in Archysu. Za slednjega pravijo, da ima najboljšo višinsko klimo v Evropi.

Letos so v SZ praznovali 40-letnico alpinizma in so jo proslavili z vzponom preko zapadne stene Užbe (4710 m) 1500 m visoke, od katerih, tako poročajo, je 600 m skoraj navpične ali celo previsne. Naveza ing. Anatola Kustovskega je bila za ta uspeh odlikovana z zlato medaljo. Plezalci so bili v steni 7 noči, dnevne prehrane je bilo na enega komaj 650 g. SZ ima zdaj 19 alpinističnih taborov, l. 1931 so ustanovili prvega. Alpinizem vodi 43 mojstrov športa, med njimi štiri ženske.

AVSTRIJSKA HIMALAJSKA DRUŽBA je bila odlikovana z nagrado dr. Rennerja. Nagrado ji je izročil dunajski župan Jonas z izjavo, da je družba s svojim delom malo Avstrijo proslavila po vsem svetu. ÖHG je prejelo nagrado v isti sapi z znanim zborom Wiener Sängerknaben in ustanovo za boj proti raku.

ANGLEŠKI PLEZALCI so poleti 1963 zabeležili v primeri s prejšnjimi leti več vzponov. Swallow in Taylor sta prečila Aiguilles de Chamonix, prav tako Brown in Hartley. Brown in Patey sta naredila direktno smer

v Aig, du Plan, ista dva prvenstveno smer v severni steni Aig. Sans Nom, visoko 1100 m, lažjo od smeri Charlet-Devouassoux. Skot Fulton in Amerikanec Hemming pa sta ponovila angleško smer v Rocher du Midi.

SMRTNO POČ med Dachlom in Roskuppe je kot prvi samohodec preplezal Leo Schlömmner 17. avg. 1963 in to v 4 urah in pol. Italijani Cavalieri, Ravaioni in Vaccari pa so teden prej preplezali kot prvi hudičev steber v Mt. Blanc du Tacul, V, VI, v gornjem delu so imeli proti sebi še sneg in vihar.

CARLESSOVO SMER v Torre Trieste je v navezi z Buscainijem kot prva ženska preplezala Silva Metzeltin, simpatična Tržačanka. Skoro istočasno sta si to zapisali v plezalski dnevnik tudi Francozinja Leprince-Ringuet in Švicarka Schelbertova (v družbi z Albinom istega imena). V Tofana di Roces so Gandini, Lorenzi, Menardi, Michielli in Zardini speljali novo direktno smer desno od smeri Costantini-Apollonio: 550 m visoko, 350 klinov, pet dni (4 bivaki). Nova imena, vredna starih »veveric«. Moderne smeri v Cinah so strašno »jezaste«. Tako sta izjavila Kinshofer in Mannhardt o direktni francoski.

NORVEŽANI ne pomenijo v alpinistiki toliko kot v smučanju, vendar tudi oni skušajo iti vštric z razvojem. Opdal in Vigerust sta junija 1963 preplezala severno steno Skarfjella, 1000 m visoko, nekaj mest VI, A₂ A₃. Letos bosta oba ta dva in štirje drugi pod vodstvom 51 letnega Andreja Naessa skušala doseči 7650 m visoki vzhodni vrh Tirič-Mira v Hindukuš. To je »norveška« gora, že l. 1950 smo poročali o norveškem vzponu na 7700 m visoki glavni vrh Tirič-Mira.

LIONEL TERRAY je prejel visoko odlikovanje legije časti za svoje alpinistično delo v Himalaji in Južni Ameriki. Tudi Francozi zelo čislajo ta odličja in znajo ceniti alpinizem kot športno in kulturno afirmacijo države in naroda. Poleg tega je v salonu CAF priredil slavnosten sprejem Maurice Herzog v počastitev uglednih funkcionarjev CAF Deviesa, Descoursa in Latarjeta. Vsi trije so bili odlikovani s priznanji CAF, Maurice Herzog pa je imel nagovor, v katerem je poudaril pomen alpinizma za današnji ugled Francije v svetu.

General de Gaulle se osebno zanima za te stvari. Film o francoskem vzponu na Chacra-ruju l. 1962, ki ga je naročil de Gaulle, je dec. 1963 vodja ekspedicije Maillard predvajal de Gaullu in njegovi soprogi, navzoča sta bila M. Herzog in Lionel Terray. Francoski alpinisti so torej priplezali na vladni vrh. Ni čudno, če uživajo tako široko javno podporo.

ROGER FRISON-ROCHE, sedanji literarni francoski planinski vrh, je l. 1963 prejel glavno nagrado za mladinsko literaturo. V žiriji so sedeli starši, pedagogi, ministrstvo za pro-

sveto, pravosodje in informacije, torej izredno vplivna in široko razgledana žirija. Te vrste kultura je v Franciji in v alpskih deželah izredno cenjena. Pri nas pa l. 1963 in 1964 nismo mogli dobiti razstavnih prostorov za razstavo »Gore v podobi«, ki jo pripravlja umetnostni zgodovinar France Zupan. Seveda brez utemeljitve. Razstava, tako se je baje neuradno utemeljevalo, od Pernharta do Pavlovca bi utegnila biti pod nivojem, ki ga terjajo naši obstoječi galerijski prostori.

»PRIRODNI ŠPORTI« so spričo aglomeracij prebivalstva v mestih danes najvažnejši, je izjavil de Gaullovo minister Pisani in pred leti tudi Debré. Zato je varstvo narave ena od važnih nalog družbe, prav tako pa pospeševanje pogojev za napredek prirodnih športov. S tem v zvezi je predsednik FFM začel z akcijo za narodni park v Haute Dauphiné, za njegovo razširitev in conalno razmejitev v tri dele (zunanjo, polzunanjo in notranjo). Področje se močno depopularizira, od l. 1921 so vse tri cone izgubile 65%, 49% in 32%. Osrednja cona tega področja ima komaj še 726 prebivalcev. Ureditev tega področja je nacionalna naloga, pravi Devies, danes alpski svet privlačuje skoraj vse sloje, ne več manjšino, kot je to bilo v 19. stoletju.

SEVERNA STENA EIGERJA je, kakor smo poročali, že do kraja odprta (preko 30 navez zabeleženih) po normativih, ki so se uveljavili. Tudi tej slovit in, kar recimo, prosluli steni ni bilo prizaneseno s poskusi za modernizacijo smeri — za direttissimo. Januarja 1964 je šel mimo že sedmi poskus, »storilce« smo že omenovali. Prvi poskus se je tragično končal že l. 1935 (Mehringer — Sedlmayer) v višini likalnika, l. 1938 sta pri podobnem poskusu našla smrt Menti in Sandri. L. 1953 sta se iz direktne smeri proti vrhu morala umakniti Gonda in Wyss. Marca 1963 sta obrnila Poljaka Momatiuk in Mostowski, julija Menardi, Michielli in Lorenzi, nekaj tednov kasneje Piussi in Sorgato. Direttissima bi ne bila tako izpostavljena padajočemu kamenju pri »likalniku« in »pajku«, umik bi bil celo lažji. Štirje Nemci so 15. jan. tega leta obrnili po treh dneh. En dan in eno noč so prebili v »igluju«, snežilo je in steno je po-metal hud veter. Predvsem ta je poskrbel za odločujočo demoralizacijo. Ne da bi vedel, jim je z jungfrauško železnico sledil Hiebeler in jim pri umiku pomagal. Časopisi so poskrbeli najprej za reklamo, potem pa tudi za posmihanje, češ niste stvari kos. Do tega je prišlo, ker so podpisali ekskluzivno pogodbo z mogočno revijo. (Podobne pogodbe sklepa tudi W. Bonatti pred vsakim večjim podvigom.) Hiebelerju so očitali, da je bil to pot manager, medtem ko se on brani, češ, več mi je za alpinistično stran tega poskusa kot za to, kaj se pleče med novinarji.

V Eigerju je bilo dozdam 139 plezalcev, 25 od teh jih je padlo v smrt, tedaj 18%. Famozno smer bi »direttissima« med »likalnikom« in »pajkom« skrajšala za 400 m. Vendar čaka

direttissimo najtežji problem 150 m desno od »pajka« proti vrhu. Švicarski spust z vrha v podnožje stene bo verjetno nekaj doprinesel tudi k direttissimi v Eigerju.

MATRI (6720 m) je vrh v Himalaji, ki so se nanj povzpeli člani »Paribhramane« iz Ahmedabada. Ista organizacija je svoje člane poslala tudi na Šri Kailsa (6932 m), na kateri so že l. 1938 stali Avstrijci. Japoncem se ni posrečilo priti na Himlung (7126 m), prav tako ne na vrh Twins (7350 m). Avstrijci so se v l. 1963 zagnali tudi v Hindukuš in prišli na Kišfi Khan (7200 m), Koh-i-Kalat, Koh-i-Warg, Koh-i-Spurdič (6300 m). Stajerci so prišli na Nošaq (7200 m in 7492 m), Zgornje-avstrijci na dva šesttisočaka, Salzburžani na Koh-i-Shoghordok (6855 m), torej v enem letu kar štiri avstrijske ekspedicije v Hindukuš, zraven še dve nemški, ena iz Münchena, druga iz Garmisch-Partenkirchena. 15 Avstrijcev je bilo l. 1963 tudi na Kavkazu, med drugim so bili na Dych-tau (5198 m) po ruskem stebru (Vb), sicer pa je ekspedicija na Kavkaz trpela zaradi izrednih ukrepov po nesreči na Čatyn-tau (4363 m), o čemer smo brali v naši kavkaški številki.

ŠE O PROFESIONALIZACIJI športa. Med drugim tudi alpinizma in smučarstva, ki ni važna, saj gre le za procent športnikov, tekmovalcev. Trening za te športnike je že dalj časa tako intenziven, da je nezdružljiv s kakršnikoli poklicnim delom. — V antiki ni bilo pravil o amaterizmu, s športom so se bavili samo imoviti. V moderni dobi se je šport polastil množic, oziroma množice ga potrebujejo bolj kot kdaj. Problem profesionalizma je nastopil najprej pri nogometu. Že pred 80 leti so Angleži uvedli ta ventil: kdor si služi kruh z žogo, ne more biti več nogometni amater. V ZDA, so univerze športni centri. Talentirani športniki dobivajo športne štipendije (čeprav se tudi pri nas večkrat sliši, da to ni res). V Italiji so najboljši športnike jemali iz poklica že pred drugo svetovno vojno, njihov trening je šel na državne stroške. Nemci so to pred berlinsko olimpiado 1936 posnemali. Danes terjajo trenerji in telesnovzgojni profesorji še več časa, še več treninga, še več koncentracije. To pomeni, da mora vrhunski športnik iz poklica, stran od študija, trening je dobil poklicno obliko — v Italiji, Franciji in drugod. De Gaulle je po porazu Francozov v Rimu 1960 sam zahteval športni center za olimpijske kandidate. V SZ to ni več problem: država pospešuje vsak talent, torej tudi športni. Mednarodna smučka zveza FIS je ponovno izjavila, da se ne more njenih tekem udeležiti noben tekmovalec, ki ima od tega materialne koristi. Samo v l. 1962 se je zoper to veljavno pravilo močno pregrešilo 15 smučarjev svetovnega razreda, če ne drugače, vsaj s tem, da so bila njihova imena vključena v reklamo. pri trgovini z rekviziti. Koliko tega imamo tudi v alpinizmu!

Funkcionarji FIS molče, ker vedo, da smučarji-tekmovalci cele mesece drve od treninga na trening, od tekme do tekme, kot nacionalni izveski in pospeševalci turizma, in da v tem času morajo imeti svoje dohodke. Molče tudi zato, ker si ne marajo žagati veje, na kateri sami sedijo. Molčijo ne glede na to, da imajo na skrbi zelo mlade ljudi, ki se tako še ne povsem zreli nauče »k grehu molčati«, da bi jim štart na olimpijski pisti ne ušel. Mimo vsega tega se šport še vedno zalša z najlepšimi atributi, govori se o kulturni in vzgojni njegovi kapaciteti itd. Profesionalna smučarija je na pohodu, treba jo je priznati in kot tako obravnavati. Kdor hoče danes doseči svetovni razred, mora od tega živeti, to je, mora od tega prejemati svoje dohodke. In jih tudi prejema. Ni čudno, če o tem v svetovni publicistiki tudi mnogo pišejo. Pota iz zagate pa nobeden ne pokaže.

ALPINISTIČNE DISKUSIJE so že pred nekaj leti uvedli Nemci na evangelski akademiji v Bad Bollu. Decembra 1963 je imel to uvodno besedo naš znanec Dieter Hasse pod geslom »Alpinizem — aktualnost in afirmacija«. Svoje razmišljanje je povzel z vprašanjem, ali je v resnici osnova za krizo v alpinizmu superdirettissima »saška smer« v Veliki Cini. Hasse trdi, da o tej smeri ni bilo napisanega nič negativnega in da je alpinistično upravičena. Pravico do nadaljnega razvoja ima samo, tisto, kar obvlada dosežanje in jih pospešuje k nadaljnjemu napredku. Dr. Ulrich Mann je citiral esej Ortega y Gasseta »O lovu« in prilagodil na alpinizem lovsko etiko: kakor pri lovu ne bomo uporabljali strojnice, tako pri alpinizmu niso več opravičljivi svedrovci in »popkovina« (preskrbovalna vrvc z vznožjem, z vznožnim »personalom«). Primera seveda ni dobra, saj se tveganje lovca ne da primerjati s tveganjem alpinista. Nastopil je tudi znani Dunajčan Kurt Maix, govoril je o šansah in nevarnostih »organiziranega alpinizma«. Naveza mu je osrednja točka vsake alpinistične organizacije. Vrednost človeka se meri po tem, kar žrtvuje za prijatelja. Alpinizem izvira iz veselja nad spoznavanjem in uveljavljanjem. Zato ima izredne vzgojne vrednote, »tudi če ga organizira država« (mislil je na vzhodne države). Znani Hans Ackermann (DAV) je ugotovil optimistične nemške perspektive glede inozemskih ekspedij: »Čas je dozorel za skupne akcije v visokih gorah, za sodelovanje, država tu mora pomagati, saj »državo tvorimo mi vsi«. Ulrich Link, zastopnik münchenskega »Merkurja«, je zavzemal stališče do publicitete. Alpinizem je za bralca zanimiv, ker ima čustveno in romantično vsebino ter socialne poteze. Ni ga mogoče racionalno dojeti. Človek rad občuduje junake, »stars«, »ase«. Če žurnalisti usekajo mimo, ni čudno, saj je med njimi malo takih, ki bi poznali alpinizem, poleg tega pa je »pretiravanje in senzacija, žurnalistu kruh.« — Link ni prav nič pomislil na vzgojne naloge tiska! Hiebeler je menil, da alpinizem nudi časopisju aktu-

alno snov, naivni konsument žurnalizma pa je žejen senzacije, čeprav v alpinizmu ni niti junakov niti senzacij. Poštenost obvestil naj bo izhodišče za tisk. Zato je predlagal tiskovni referat pri DAV v Münchenu. Ta naj bi poskrbel, da bi alpinistična poročila bila stvarna, strokovno čista, vzgojna in idejno usmerjena v evropsko navezo«. Za tiskovne senzacije se alpinisti odločajo tudi zaradi honorarjev. To je treba pošteno priznati. Alfred Jennewein iz Stuttgarta je imel diskusijo z naslovom »Alpinizem, quo vadis?« Ekstremizem se zdi Jenneweinu sicer opravičljiv, vendar ne pomeni tistega, kar je alpinizmu stvarna in nespremenljiva vrednota.

Diskusijo sta vodila dva evangelska teologa, od katerih je eden, Hörmann, dal alpinizmu na zaključku teološko mistično aplikacijo, reducirano na votle simbole. Da bi diskusija ne izzvenela v tak transcendentalizem, so poskrbeli še za »vlečnico« nazaj v realne sfere v obliki humorističnih nastopov znanih Karla Lukana in Hansa Schwandé, ki sta s Paulom Wertheimerjem organizirala »planinski kabaret«. Obetajo, da bo Bad Boll krenil na mednarodno pot.

TURNO SMUČANJE spada med tiste športne panoge, ki človeka silijo k študiju narave. Pravi smučar, to je tisti, ki »orje sveži sneg«, mora biti kos vsakemu snegu pri vsaki brzini, to pa zmore le, če sneg in naravo pozna. Tako je nedavno zapisal Sir Arnold Lunn. Nato nada-ljuje: »Pred 40 leti sem ustanovil smučarski klub Kandahar, da bi pospeševal alpske discipline in jim priboril tekmovalno mesto preko FIS. Mislim, da bosta slalom in smuk mnogo doprinesla k turnemu smučanju. Nisem si mogel predstavljati, da se bosta med seboj popolnoma ločila. Za smučarskega dirkača je danes važnejši nauk o smučkih mažah kakor o kakovosti snega. Medtem ko je za turnega smučarja prava preizkušnja v tem, da z veliko brzino presmuča neznan mu breg, moderni dirkač ure in ure študira vsako podrobnost na tekmovalni pisti, da bi ji bil čim bolj kos. Slalom, ki sem si ga jaz izmislil, je še imel odnos do turnega smučanja, moderni slalom pa se je popačil in nima s turnim smučanjem nobene zveze več. Lahko smo veseli, da turno smučanje še ni prišlo v mlin tekmovalnih meril in medalj. Priznam, alpske smuške dirke so preizkušnja poguma in moči, spričevalo akrobatskih sposobnosti. Vedno sem te dirkače občudoval in imel neznanstvo veselje organizirati te dirke. Toda nobena nagrada, nobeno odlikovanje ne moreta nuditi tisto veselje, ki ga nudi pravi turni spust.

Na misel mi prihaja šestdnevno prečenje ledenikov v Berner Oberlandu januarja 1909, še pred jungfrausko železnico. Več mi pomeni kot olimpijska medalja kakemu dirkaču.« Turno smučanje so, kakor smo že nekajkrat zapisali, poznali že davni lovci, kasneje gozdarji (že v začetku 19. st.), kako je z bloškimi smučarji, vemo. Turno smučanje kot

šport pa sega med l. 1890 in prvo svetovno vojno. Tudi pri nas so ga gojili že v tem času. Vendar pride do razcveta šele po l. 1919. Trajalo pa je deset let, da se je zares razširilo. Zasluge je imela arlberška smučka šola, ki so jo v l. 1925 do 1930 sprejele vse srednje-evropske države. Ker vertikalne prometne mreže še ni bilo nikjer, so planinske kočice za smučarje pomenile vse. Ni čudno, če so se v koči spletle trdne prijateljske vezi, bili so časi, ki jih današnja srednja generacija ne more pozabiti. Druga svetovna vojna je razvoj zavrila, po l. 1947 pa je zato — posebno v zapadnih deželah — prišlo do skokovitega napredka: na trg je prišlo ogromno smučil, bolj-ših, trdnjših, prožnejših, nove vezi in stremena, nova tehnika, lifti, žičnice, vzpenjače. Okoli l. 1955 je nastopila kriza zaradi nasprotja med »vezanim« in »sproščenim« smukom. Moderne vezi v zvezi z moderno tehniko so smučanju vzele mnoge užitke predvojnne tehnike s predvojno opremo. Zato se danes med smučarji pojavlja geslo: »Potuj s smučmi s primerno opremo!«, gotovo zato, da bi bilo smučanje dostopnejše čim širšim krogom. Zato namreč gre! Pred vojno je smučalo 50 % prebivalcev mesta Oslo, 80 % Fincev je imelo po en ali dva para smučil! V Zapadni Nemčiji znaša danes ta procent 10—12 %. Tu se prizadevajo, da bi smučko turistiko razširili s pomočjo klubov in sistemom odlikovanj za presmučane kilometre in standardne ture, pri kateri je kriterij višinska razlika. Na Finskem je dnevna norma 75 km in nekaj višinske razlike, v Laponiji 55 km in 1700 m višinske razlike. Največje storitve znašajo tu do 140 km na dan, sicer pa je norma za moške 70, za ženske 60, za mladino pa med 50 in 30 km.

V Nemčiji bo l. 1964 potekala peta zima, odkar se pospešuje »smučki weekend« po nordijskem zgledu. Posebno bi radi spravili na smučil vidnejše javne delavce, kakor je to običaj na Finskem, Švedskem in Norveškem.

NAJVEČ NESREČ je bilo lani v Visoki Tatri, če pomislimo, da je to najmanjše in najmanj obsežno visokogorstvo v Evropi. 15 mrtvih in 100 težko ponesrečenih v enem samem letu je hud davek goram. Največja nesreča se je zgodila 3. septembra 1963, ko sta zgrmela v prepad dve navezi, ki sta skupaj vstopili v vzhodno steno Pyšnega štita: Koutnik, Pumer, Vlasák in Sovová. L. 1963 se je smrtno ponesrečil tudi Krištof Zlatnik, Čeh, ki je od l. 1950 živel kot emigrant v Zapadni Nemčiji in so ga tam imenovali drugega E. G. Lammerja. Lani je v snežnem viharju izplezal po grebenu Peuterey na vrh Mt. Blancu, prišel s smučmi preko ledenika Guggi na Jungfrau, sam po grebenu Zmutt na Matterhorn, sam preplezal Brenvo, Pallavicinijev ozebnik. Izginil je brez sledu na ledeniku Pers. Iz kočice Boval v skupini Bernine je hotel priti v kočico Marco-e-Rosa. V velikih razpokah ledenika Pers je doslej ostalo osem ljudi. So tako globoke in nevarne, da na iskanje nihče ne misli.

občni zbori

PD KOZJAK, o katerem smo pred kratkim poročali, da je uspešno završil prvih deset let življenja, je imel svoj občni zbor za poslovno leto 1963 v soboto 4. aprila t. l. v okusu dekorirani dvorani na Slomškovem trgu 6 v Mariboru. Iz maloštevilne obrtniške skupine, ki je pred 10 leti sklenila napreči svoje energije za napredek mariborskega planinstva, je do danes nastalo razmeroma močno društvo s 690 člani, z delavnim AO in živahnim MO, z lastno planinsko kočjo na Kozjaku, s planinskimi zavetiščem Šobrom in motornim vozilom. Dom na Kozjaku še ni dograjen, vendar vse kaže, da bo in to še letos. Ob poročilu predsednika tov. Alojza de Corti smo čutili upravičeno zadovoljstvo nad opravljenim delom, hkrati pa voljo in vneto, ki bo društvo vodilo do nadaljnjih uspehov.

Med društvenimi člani so tudi Vanč Potrč, Teo Pajnik, Danilo Škerbinek, torej imena, ki nekaj pomenijo v slovenskem alpinizmu, med odborniki pa cela vrsta takih, ki jim je predsednik de Corti na občnem zboru podelil pohvalne diplome v spomin in priznanje za večletno delo pri društvu. Verjetno zaradi napačne skromnosti društvo teh ni predlagalo v odlikovanje še našemu vrhovnemu planinskemu forumu. Tako je med odlikovanci PSJ v l. 1964 zastopal PD Kozjak samo tov. Alojz Neubauer iz Ptuja, ki tam vodi skupino 50 članov in se vedno udeležuje dela v upravnem odboru društva v Mariboru.

Zelo delaven je AO. Ima 8 članov, 9 pripravnikov in 20 začetnikov, ki obiskujejo alpinistično šolo. Imeli so 36 sestankov, opravili so 72 letnih in 10 zimskih vzponov, udeleževali pa so se tudi vseh izletov mladinskega odseka, poslali so številne zastopnike na začetniški plezalni tečaj na Okrešelj, na enak tečaj v Vratih, na zimski turni smuk s Kanina, na smučarsko tekmovanje za VTK pod Jalovcem, 1 član pa se je udeležil tudi odprave v skupino Monte Rosa skupno s celjskimi alpinisti. Tov. Danilo Škerbinek vodi alpinistično šolo, dejstvo, ki ga je treba posebej omeniti. S tem je PD Kozjak začelo oživljati nekaj cvetoči mariborski alpinizem. Če bo delo teklo organizirano in v taki smotrni povezavi z MO, potem lahko upamo, da se nit razvoja mariborskemu alpinizmu ne bo več pretrgala. Spričo stanja našega alpinizma je delo AO Kozjak resna pobuda za vse naše AO. Člani AO Kozjak so sami sestavili skripta za alpinistično šolo, kar pomeni tudi opomin za dejavnost osrednjih komisij, ki bi morale misliti tudi na take pripomočke, če se čutijo odgovorne za zavestno vodstvo slovenskega alpinizma in planinstva.

Seveda ne gre brez težav: Skoro brez slovesa sta odstopila dva načelnika zaporedoma, premalo je aktivnih članov, tudi sredstev društvo ne more dati veliko, v l. 1963 je AO podprlo s 161 332 din. Načelstvo je zdaj prevzel Emil Veller. V svojem poročilu je predlagal, naj bi komisija za alpinizem za vzhodni del Slovenije priredila poseben začetniški tečaj na Okrešlju, ker bi s tem štajerskim in koroškim AO prihranila nekaj stroškov.

Značilno za PD Kozjak je to, da upravni odbor razume pomen AO, da mu je pripravljen pomagati s sredstvi in da mu vselej stoji ob strani z moralno podporo. AO se je tega doslej zavedal in je zato dosegel lepe uspehe. Ne bi bilo prav, če bi ga načele značilne slabosti naših AO, ki se po prvih uspehih odtrgajo od mladinskega odseka, se zapro vase in se nato osamljeni razhajajo ali životarijo v sencah osebnih prestižnih zadevic, ki pomenijo konec slehernemu plodnemu razvoju. PZS je zastopal tov. Tine Orel.

O delu MO PD Kozjak bomo poročali v posebni rubriki.

Občni zbor PD Kozjak pomeni prijetno doživetje. Mariborski obrtniki so s svojimi uspehi postavili spomenik pomembnemu deležu, ki ga ima zavedno slovensko obrtništvo pri nastanku in napredu slovenskega planinstva od prvih časov ustanovitve do danes. Ni čuda, da so v svojih vrstah združili na stotine planincev izven obrtniškega stanu. S svojo vneto in uspehi se uvršča PD Kozjak med tista naša društva, ob katerih moramo razmišljati o novih organizacijskih oblikah planinstva.

Istočasno se je v Mariboru na občni zbor zbralo tudi PD PTT Maribor. Poslušati sem mogel le del poročila tov. ing. Gosarja, poročila, ki je vsebinsko zajelo vse moralne, vzgojne, izobraževalne in športne vrednote planinstva, hkrati pa ogrevalo številne poslušalce z izredno čustvenim odnosom do stvari. Da bi le bilo še več takih občnih zborov, še več takih društev, ki jih povezujejo poleg veselja do narave še poklicni, strokovni in delovni odnosi, s tem pa tudi nudijo, upajmo, svojemu članstvu laagodnejšo pot v gore kot pa društva, ki so po svoji organizacijski obliki in obširnem delovnem področju legitimni nasledniki nekdanjih planinskih podružnic.

T. O.

PD LJUBLJANA-MATICA je letošnji občni zbor sklicala 1. aprila 1964 v dvorani Zavoda za socialno zavarovanje na Mikošičevi cesti v Ljubljani. Občnemu so dali poseben poudarek ugledni gostje: predsednik PSJ dr. Marijan Breclj, predsednik PZS Fedor Košir, dr. Miha Potočnik, trije zastopniki zagrebških planinskih društev, med drugim prof. Blašković in senior Lipovšček, občino Ljubljana-center pa je zastopal tov. Koprivnikar. Navzoč je bil tudi Joža Čop, več zastopnikov društev z ljubljanskega mestnega pomerija in ca. 150 članov.

Občni zbor najštevilnejšega planinskega društva v državi je vsekakor za planinsko srenjo dogodek, dogodek pa tudi za vso našo družbo, ki planinstvu prisoja pomembne naloge. Iz poročil je nedvomno razvidna delavnost društva in razvidni so delovni uspehi tega našega uglednega društva z blizu 10 000 člani. Na občnem zboru smo sicer slišali samo kratko poročilo predsednika tov. Toneta Štajdoharja, tajnika prof. Franceta Pengala in obširno gospodarja tov. Ceneta Marinka, medtem ko se niso brala poročila AO, MO, propagande, markacistov, kulturno literarnega odseka in GRS. Med svoja aktiva si je društvo vpisalo v l. 1963 »Krožno mladinsko pot« po obrobju ljubljanske kotline, plezalno šolo na Turncu in nekaj alpinističnih vzponov, redna propagandna predavanja (10 000 obiskovalcev), izletništvo, kulturno literarno

delo in živahne delovne stike z društvi v SR Hrvatski. Iz poročila AO Žal ni razvidno število članov in pripravnikov niti število vzponov, omenjeni so predvsem vrhunski dosežki, med katerimi v PV še ni bilo poročil o treh prvenstvenih smereh tov. Ljuba Juvana v Debeli peči, Luknji peči in v zajedni med Skrlatico in Rakovo špico (IV, V, VI). Mladinski odsek je priredil 28 izletov s 313 udeleženci, se udeležil z manjšimi zastopstvi številnih mladinskih prireditev in akcij, priredil 16 predavanj s 592 poslušalci, fotonatečaj in dosegel prvo mesto v republiki ter zlato priznanje MK in PZS. Ima tudi pevski zbor, ki ga vodi ing. Lumbar, nekadaj vodja »Fantov na vasi«. Propagandni odsek je priredil 29 večerov s povprečjem 325 poslušalcev na eno, Jerinovo predavanje »Srečanje pod osemstisočaki« pa je poslušalo celo 800 ljudi. V okviru predavanj so priredili natečaj za najboljšo barvno kolekcijo. Živahno je delal kulturno-literarni odsek, ki je izdal Planinski koledar 1963, pripravljala pa prepotrebni grebenski zemljevid Julijskih Alp, izpopolnjeno izdajo Knafelčevega zemljevida, ki sta jo priredila Jože Trpin in Tonček Strojtn v merilu 1 : 75 000 v 15 000 izvodih. Upoštevanja vredna je publicistična dejavnost odseka v dnevnem časopisju in v PV, na katerega je naročenih 1460 članov, kar je blizu tretjine naročnikov (od 5600). Ta odsek je poleg PD Jesenice edini, ki intenzivno podpira PZS pri naporih za ustanovitev planinskega muzeja.

Poročilo gospodarskega odseka vsebuje nekaj alarmantnih podatkov: »Bivak pod Skuto in Mladinsko zavetišče na Bogatinskem sedlu sta zaradi vremenskih neprilik dotrajala prezgodaj, propada bi jih rešila pravočasna adaptacija, za kar pa ni bilo potrebnih sredstev.« Ne morem verjeti očem, ampak tako v poročilu stoji. Ali bivak pod Skuto res ni nikomur potreben? Ali ni to slab »pokazatelj« za naš alpinizem? In ambiciozni naslov »mladinsko zavetišče« res nič ne pomeni ali pa je drugih križev in težav zadosti in preveč? In še kup drugih vprašanj se gnete pred nami. Nikamor se ne premakne učinkovita obnova Doma v Kamniški Bistrici, ki ni samo stvar Ljubljane in Kamnika, saj gre za prelesten gorski kot, katerega planinsko-turistična izraba ne bi smela trpeti zaradi šibkega planinskega gospodarstva bodisi ljubljanskega ali kamniškega, šibkega predvsem v pogledu investicij. Tako Kamniška Bistrica kot objekt pri Triglavskih jezerih in Komna so tako pomembne postojanke v našem alpskem svetu, da bi o gospodarjenju z njimi morali posebej ukrepati najodgovornejši činitelji našega gospodarstva, posebno če resno računamo z zimsko turistično sezono. Res lahko nastopa tudi na takem področju kot investitor planinsko društvo, vendar dosedanje izkušnje uče, da doslej še nikdar ne posebno uspešno, saj po navadi zmanjka sredstev za dokončna dela pri večjih objektih (primer Planinski dom v Logarski dolini, Krvavec, Smarjetna gora, zgoraj navedene postojanke in še nekatere). Nobeno PD ni v takem finančnem stanju, da bi si brez skrbi lahko naprtilo bremena anuitet, ne glede na to, da pretirana gospodarska dejavnost terja dualizem v dejavnosti upravnega odbora, pri katerem je vedno nekaj tveganja za uspešno uveljavljanje športne in kulturne dejavnosti društva. V poročilu gospodarskega odseka je še nekaj stvari, ob

katerih se moramo kot planinski gospodarji zamisliti (žal to ni dovolj — treba je ukrepati): milijonska izguba na ponosni Komni, upadanje obiska skoraj na vseh postojankah (razen v Savici), upadanje dohodkov od prenočnin in povečanje dohodkov iz oskrbe, predvsem zaradi povišanja cen alkoholnih pijačam in hrani.

Spričo takega stanja ni čudno, če je AO PD Ljubljana od društva prejel komaj toliko kot AO PD Kozjak v Mariboru (ki ima 600 članov), (medtem ko je AO Celje v l. 1962 in 1963 razpolagal z milijonom dinarjev iz društvenih sredstev). MO pa je dobil komaj 95 000 din, torej precej manj kot MO PD PTT Ljubljana, ki ima komaj sedmino članstva v primeri z matico.

Prav ta podatek iz poročila kaže, da finančni problem ne zadeva samo investicije za vzdrževanje, adaptacije in dograditve, ampak prav tako sredstva za opravljanje bistvenih društvenih dejavnosti. Kakšna sredstva bi moral imeti AO tega društva, če bi vzeli mero po AO v manj številnih društvi! Kaj šele MO, kjer gre za množičnost! Zaključek poročila gospodarskega odseka se glasi: — »z dosedanjimi denarnimi sredstvi društvo ni več kos svoji nalogi. Za vzdrževanje postojank in za primerno aktivnost društvenih odsekov so potrebna velika denarna sredstva, ki se ne dajo domestiti s še tako veliko požrtvovalnostjo in idealizmom društvenih delavcev in osebja postojank. Društvo je bilo zaradi tega prisiljeno v decembru preteklega leta sprejeti sklep o povišanju cen prenočiščem in oskrbi ter o povišanju društvene članarine. Toda tudi s temi zelo neprijetnimi in nezaželenimi ukrepi, ki prizadevajo predvsem delavce in uslužbence z nizkimi osebnimi prejemki, ne bo mogoče kriti v predračunu društvenih dohodkov in izdatkov za leto 1964 izkazane primanjkljaja 8 000 000 din in v predračunu investicij manjkajočih sredstev 7 200 000 din. Tu so nujno potrebne le dotacije upravnih in družbenih forumov.

— Društvo ima svoj sedež na Miklošičevi c. 17, to je v območju občine Center, medtem ko se nahajajo vse postojanke v območju občine Jesenice, Radovljica in Kamnik. Večina društvenih članov prebiva na področju Ljubljane. Ker je v občini Center veliko družbenih organizacij, je razumljivo, da ta občina ne more z dotacijami kriti vseh potreb društev. Od nje pričakujemo le, da nas bo upoštevala vsaj tako, kot so upoštewane razne športne organizacije (nogomet, boks, in druge), ki združujejo manjše število članov in tudi ne prispevajo k rekreaciji prebivalstva Ljubljane toliko kot planinske organizacije. Pričakujemo zaradi tega tudi razumevanje od Mestnega sveta pri razdeljevanju sredstev družbenim organizacijam mesta Ljubljane. Upamo, da nam bo pri odmerjanju pavšala za prometni davek od alkoholnih pijač tudi občina Kamnik priskočila na pomoč tako, kot sta to storili za julijske postojanke občini Radovljica in Jesenice.«

Občni zbor PD Ljubljana-matica je odprl marsikakšno vprašanje, ki ga bo treba rešiti, ne zadnje organizacijsko. Diskusija se je dotaknila le varstva narave, planinskega muzeja in literature. Kakor da bi gospodarsko poročilo navzočim zaprlo sapo! Po 16 letih uspešnega dela se je predsedniškemu mestu odpovedal zaslužni popularni pred-

sednik tov. Tone Štajdohar, odgovorno funkcijo pa je sprejel tov. Milan Kristan, ki je že večkrat opravljal vidne dolžnosti v planinski organizaciji.

T. O.

PD SLOVENJGRADec je imel občni zbor 20. febr. t. l. v občinski sejni dvorani ob navzočnosti kakih 100 članov. Društveno delo je po smrti predsednika Grmovška živelo v stiski. Ni bilo ljudi, ki bi se za društvene stvari z vsem srcem zavzeli, ni bilo razumevanja za društvene gospodarske težave. PZS si je s pomočjo občinskega odbora SZDL prizadevala stisko rešiti in je pri tem našla polno razumevanja pri občinskih odgovornih ljudeh in pri SZDL. Občni zbor je pokazal, da so težave predvsem v izbiri ljudi, obstoje pa seveda tudi gospodarski in finančni problemi, ki pa niso značilni samo za PD Slovenjgradec. Predsedniško poročilo je podal tov. Zolnir, gospodarsko pa ing. J. Kozelj. Razvila se je živa diskusija, ki je v svojih zaključkih obetala lepše čase slovenjgraškemu planinstvu. PZS želi novoizvoljenemu predsedniku in vsemu upravnemu odboru zares srečno roko pri vzpostavljanju društva, ki je nekoč spadalo med naša najbolj urejena in delavna društva. PZS sta zastopala tov. Banovec in tov. Orel.

T. O.

PD ORMOŽ. Društvo stopa v tretje leto svojega življenja. Delo, ki ga je opravilo društvo od svoje ustanovitve (26. 3. 1962) opravičuje težnje, ki so govorile za ustanovitev društva. Še posebno pa je bilo njegovo delo uspešno v preteklem letu. Mladinci so odhajali v skupinah v planine, njim pa so posamič ali v manjših skupinah sledili tudi starejši planinci. Mirno lahko trdimo, da je v preteklem letu preko sto članov in mladincev obiskalo bližnje in daljne gore. Največkrat so obiskali Slovenske gorice in njene vrhove, nato pa tudi planino Ivanjščico, Ravno goro, Boč in bližnje Pohorje. Nekateri skupine pa so tudi obiskale Triglavsko pogorje, Kamniške Alpe in Karavanke, Sočo in Trento, Vršič.

Društvo si mnogo obeta od svojega komaj ustanovljenega mladinskega odseka, ki kaže veliko vnemo za društveno delo. Med mladinskim odsekom in UO PD vladajo tesni delovni odnosi, za začetek pa mu je UO PD poleg nabave nekaterih najnujnejših rekvizitov dodelil še 20 000 din. UO PD bo tudi v bodoče moralno in finančno podpiral težnje mladincev. Mladinci so poleg svojih številnih pohodov tudi markirali pot od žel. postaje Ivanjkovci preko Svetinj do razglednega stolpa v Jeruzalemu, tesno pa so sodelovali tudi s koordinacijskim odborom MO štajerskih in prekmurskih PD. V oktobru je ta koordinacijski odbor organiziral sestanek pri Meškovihi v Lahoncih, kjer so se zadržali ves dan, naslednji dan, v nedeljo, pa so naredili skupen pohod na Jeruzalem. Prav ta sestanek je našel močno oporo v skupini lahonških planincev. Zal se tega sestanka niso udeležili tudi mladinci ostalih prekmurskih PD, medtem ko so bili močno zastopani mladinci vseh ostalih PD. Priznanje gre tudi sindikalni podružnici podjetja ZARJA, ki je prispevala za svojo vajeniško mladino v društveno blagajno 30 000 din.

Čeprav je društvo daleč odmaknjeno od planin, ugotavlja vse bolj živahno delo in razgibanost

med svojim članstvom. Društvo vključuje v svoje vrste 163 članov, 59 mladincev in 67 pionirjev, skupaj torej 289 organiziranih planincev, kar predstavlja za Ormož kar zadovoljivo število. Društvo kot celota in njegovi organi so opravljali svoje poslanstvo v splošno zadovoljstvo, zaradi česar je tudi bilo deležno vsestranskega razumevanja in podpore s strani političnih in upravnih organizacij ter njihovih organov, kakor tudi stanovanjske skupnosti in delavske univerze. Občinska skupščina v Ormožu pa je društvu za izpolnjevanje njegove osnovne dejavnosti in tekoče potrebe dodelilo dotacijo 50 000 din.

Tudi 70-letnica slovenskega planinstva ni šla kar tako mimo društva. Najbolje je ta jubilej počastilo s povečanjem števila svojih članov in številnimi pohodi v gore. Na glavnem trgu je tudi uredilo primerno propagandno omarico. Uvedlo je tudi posebno akcijo za zvišanje števila naročnikov na Planinski Vestnik, ki naj bi se od dosedanjih 18 dvignilo vsaj na 30, organiziralo pa je tudi dva zelo uspeša predavanja z barvnimi diapozitivi. Občni zbor je v imenu UO PZS in koordinacijskega odbora štajerskih in prekmurskih PD pozdravil njegov predsednik tov. prof. Ivan Šumljak iz Maribora, ki je za uvod na občni zbor izvedel tudi zanimivo lastno predavanje z barvnimi diapozitivi OD SLOVENJGRADCA DO SOLČAVE.

PD JAVORNIK—KOROŠKA BELA: Številna udeležba s strani članstva in navzočnost predstavnikov vseh sosednjih PD ter zastopnikov JLA in množičnih organizacij iz Javnika in Koroške Bele je pokazala, da vlada za društveno delo veliko zanimanje. To pozornost pa je društvo tudi zaslužilo, saj se je trudilo, da bi storilo čim več. Društvo je v preteklem letu usmerilo vse svoje sile predvsem na dograditev novega Staničevega doma, saj se je obvezalo, da bo v jubilejnem letu izročilo navedeni dom svojemu namenu. To veliko delo so zmogli samo zato, ker so z združenimi močmi celotnega UO PD in nekaterih članov zagrizeno premagali vse težave in ovire ob tako veliki gradnji na tako visokem in oddaljenem terenu, kjer sedaj ponosno stoji lep in udoben Staničev dom, ponos vseh jugoslovanskih planincev. Velik delež, da je bil dom dograjen v določenem roku, so doprinesli društveni člani, ki so žrtvovali svoj letni dopust. Na roko pa so jim šli tudi zidarji, tesarji, mizarji, instalaterji, elektrikaarji, pečarji in vsi ostali, vključno nosači, ki so samo v preteklem letu prenesli na konjih ali svojih hrbtih nad 40 ton raznega gradiva. Dom je društvo slovesno otvorilo 26. 8. 1963 ob navzočnosti številnih planincev. Zelo dobro potezo je društvo naredilo s tem, da je predstavilo stari leseni del koč, ki mu bo v bodoče služila za skladišče, kasneje pa bo skušalo v njej urediti sušilnico za obleko in nekaj ležišč, ki jih vedno primanjkuje.

Pri Kovinarski koči v Zg. Krmi so zamenjali vodovodne cevi z večjimi, s čimer so preprečili eventualno pomanjkanje vode za to postojanko, hkrati pa omogočili obratovanje manjše turbine, ki daje koči električno razsvetljavo. V verandi koč so postavili primerno točilno mizo. Obnovili so tudi nekaj inventarja.

Na Pristavi so prepleskali vrtno mize in klopi ter uredili odtočno kanalizacijo. Pri točilni mizi so

montirali bojler, da imajo tako vedno na razpolago tudi toplo vodo.

Iz poročila o finančnem poslovanju društva ugotavljamo, da je Staničeva koča, čeprav je bila v adaptaciji in le zasilno poslovala, ustvarila bruto dohodek v višini 1 221 784 din oziroma čisti dobiček 326 815 din. Kovinarska koča je imela 1 765 685 din bruto prometa in 251 943 din izgube. Promet se je napram prejšnjemu letu zmanjšal za 16,7 %, kar je pripisati predvsem pozni sezoni zaradi snežnih plazov na cesti Radovna—Krma. Glavni vzrok pa je bil tudi slab obisk v sezoni. Z izgubo je poslovala tudi postojanka na Pristavi, ki je ustvarila bruto promet 4 055 438 din in izgubo 64 491 din. Vzrok za nerentabilnost te postojanke je iskati v glavnem prav tako v premajhnem obisku te kočice. Kljub znatnim investicijam v Kovinarski koči in Domu na Pristavi je društvo doslej vložilo v gradnjo novega Staničevega doma 23 857 457 din.

Vodilni člani njihovega mladinskega odseka so iskali vedno nove oblike dela, da bi pridobili v svoje vrste čim več naraščaja. UO PD pa jim je pomagal s tem, da je za nje organiziral štiri kvalitetna predavanja v besedi in sliki. Kljub precejšnji udeležbi je bilo opaziti, da vlada za predavanja še vse premalo zanimanja. Vpliv na društveno življenje je imela tudi propaganda, ki je sodelovala pri organizaciji predavanj, širjenju planinske literature in skrbela za nabavo razglednic in spominčkov. Organizirala je tudi skupinske izlete in določala vodje izletov, ki pa so na žalost včasih ostali brez udeležencev. Markacijski odsek si je prizadeval, da bi bile vse poti na njihovem območju zavarovane in varne. Vendar pa sta na tem področju tudi poti na Rjavino in Vrbanovo špico, ki jih odsek samo z društvenimi sredstvi nikakor ne more v redu vzdrževati. Obe poti sta izpostavljeni naravnim silam, ki jih včasih poškodujejo tako močno, da zahteva popravilo teh poti daleč večje stroške, kot pa jih zmorejo planinska društva. Zato bodo vsekakor morale priskočiti v takih primerih na pomoč komunne s svojimi sredstvi, ki so po decentralizaciji državne uprave tudi dolžne vzdrževati lokalne prometne poti na svojem področju.

Društvo ima v svojih vrstah skupno 817 članov, od tega 528 ali 65 % moških članov in 289 ali 35 % ženskih članov. Mladincev in pionirjev je okrog 200. Po poklicu je 54 % delavcev, 25 % uslužbenecv in 21 % ostalih. Občni zbor je v imenu PZS pozdravil tov. Mirko Fetih.

M. G.

PD KRANJSKA GORA. Vsebina zapisnika občnega zbora tega društva, ki se je vršil dne 21. 3. 1964 v navzočnosti 68 članov, je tako skromna, da nam ni mogoče kaj dosti poročati o društvenem delu v preteklem letu. Iz poročila predsednika sledi, da društvo, odkar nima več v svoji oskrbi postojanke na Korenskem sedlu, slabo izhaja s svojimi dohodki. Njihove kočice so v slabem stanju. Iz razpoložljivih finančnih sredstev je društvo popravilo in delno obnovilo električno napeljavo v Koči na Gozdu ter nabavilo potrebni les za izdelavo

klopi in miz pred to postojanko, v Mihovem domu je popravilo odtok vodovoda in montiralo umivalno mizo v kuhinji ter hkrati nabavilo potrebni les za nova kuhinjska tla na pregraditev skupnega ležišča v dve sobi, v Koči v Krnici pa je popravilo streho in strešne žlebove, očistilo rezervoar in napravilo nove mize in klopi. Nabavilo je tudi potrebni material za obložitev dimnika z azbestom in pločevino. Nujno potrebno pa je še popravilo strehe na verandi in v koči na Gozdu obnovitev stropnikov nad kletjo in pritičjem, ki so dotrajali. Društvo upravlja Mihov dom in Kočo na Gozdu ter Kočo v Krnici, ki so skupaj ustvarile 1 127 605 din bruto dohodka. Ker so v tem letu nabavili že precej lesa za popravilo postojank, je društvo izkazalo le 387 din dobička.

Mladinski odsek ni bil preveč delaven in gre krivda za to v veliki meri UO. Trenja, ki so nastala med nekaterimi starejšimi in mlajšimi člani vodstva PD zaradi vprašanja, kakšne pristojnosti gredo društvenemu predsedniku, so povzročila, da se društveni predsednik več kot pol leta sploh ni zanimal za društveno delo. Postaja GRS je imela pet težkih reševalnih akcij, ki pa so se vse srečno iztekle, in je postaja zato tudi prejela zahvalo.

V diskusiji, ki je sledila poročilom, so bili kritizirali društvenega predsednika, ker je podal na zboru tako kratko poročilo o društvenem delu, prav tako pa tudi zaradi svoje pasivnosti v društvu. Iz nadaljne diskusije se je ugotovilo, da ima društvo prejeti od bivše oskrbnice na Korenskem sedlu še 230 000 din, kar pa je še sporno in bo o njih odločilo sodišče. Nadzorni odbor je poročal, da je bilo blagajniško poslovanje v redu, vendar je pa ugotovil, da so člani UO PD brez privoljenja in sklepov celotnega odbora nabavljali preko dovoljenega zneska razno blago. Volitve so se izvršile s tajnim glasovanjem.

M. G.

VSEM PROPAGANDISTOM PD!

Ob obnovitvi prvega slovenskega igranega filma »TRIGLAVSKE STRMINE« je propagandna komisija sklenila posvetiti več pozornosti amaterski filmski dejavnosti v naših gorah, zavedajoč se, da je pred 30 leti v kratkem času prišlo kar do treh slovenskih planinskih filmov po zaslugi fanatičnih amaterjev (v Ljubljani dokumentarčni »V KRALJESTVU ZLATOROGA«, »TRIGLAVSKE STRMINE«, v Celju dokumentarčni). Ne mislimo s tem priti do sodobnega planinskega filma, pač pa bi radi vzpodbudili za planinsko tematiko naša filmska podjetja in s tem povečali moderno filmsko propagando za gorati del naše domovine. Zato prosimo vse propagandiste planinskih društev, da nam sporočite imena tistih planincev, ki s filmsko kamero posnemajo gorsko pokrajino — žive prizore v njej. Radi bi imeli njihove natančne naslove, ker nameravam v prihodnjih mesecih sklicati posvetovanje amaterskih filmarjev združeno z interno prezentacijo posnetih prizorov. Hvaležni vam bomo, če se boste stvari resno lotili in nam naslove sporočili vsaj do 15. septembra 1964. Ustregli bi nam, če bi obenem navedli, s kakšnimi filmi amaterji razpolagajo, na katerem planinskem področju so bili posneti in koliko časa se amater s snemanjem že ukvarja.

DA NE POZABIMO

6. maja 1944 je napadla Šlandrova brigada nemško policijo na Trojanah.
9. maja 1954 je bilo ustanovljeno PD Senovo.
15. do 30. maja 1944 so se enote IV. operativne cone uspešno borile s sovražnimi kolonami na Mozirskih planinah, na Pohorju in na odseku Bistra—Solčava.
28. maja 1944 je uničila Zidanškova brigada sovražno postojanko Dovže pri Slovenjem Gradcu in ujela vso posadko.
1. junija 1944 je močna kolona Nemcev in domobrancev brezuspešno napadla enote Notranjskega odreda na Slivnici pri Cerknici.
2. junija 1944 se je spopadla Zidanškova brigada z Nemci pod Malo Kopo.
2. in 3. junija 1944 so vdrle enote XV. divizije s Kuma v Radeče pri Zidanem mostu, zaplenile mnogo papirja in zažgale tovarno.
8. junija 1954 je umrl zadnji »Pipar« Ivan Korenčan v starosti 81 let. Bil je eden glavnih pobudnikov za ustanovitev slov. plan. organizacije in v njej aktivno sodeloval z vztrajno vnemo ter jo tudi gmotno podpiral po svojih najboljših močeh. PZS mu je podelila prvi zlati častni znak.
22. junija 1944 so enote Briško-beneškega odreda napadle v hudi borbi nemško kolono pri Plavah v Soški dolini.
2. julija 1944 so razbile enote XI. divizije sovražne kolone na odseku Ilova gora—Mujlava.
5. julija 1914 je bila odprta Vilharjeva koča pod Snežnikom.
9. julija 1954 je umrl Janez Milonig (84 let), zaslužni slovenski planinec v Zahomu na Koroškem.
15. julija 1894 je bila odprta Orožnova koča na Črni prsti kot prva postojanka Slov. plan. društva.
19. do 23. julija 1944 so bile hude borbe enot XXX. divizije s sovražnimi kolonami na odseku Šentviška gora—Cerkno—Oblakov vrh.
11. avgusta 1924 se je smrtno ponesrečil dr. Kl. Jug v Sev. triglavski steni. Bil je najodličnejši slovenski alpinist v času med obema vojnama. V kratki dobi dveh let je, največ sam in primitivno opremljen, preplezal dolgo vrsto izredno težavnih sten v Julijskih in Savinjskih Alpah. Po njem se imenuje Dom v Lepeni.
16. avgusta 1894 je bila odprta Kocbekova koča na Molički planini.
20. avgusta 1794 se je povzpel Franc Hohenwart, ustanovitelj ljublj. dež. muzeja, kot prvi turist na Mangrt.
24. avgusta 1924 je preplezala Sev. triglavsko steno prva Slovenka, Nevina Rebekova v družbi Preva in Hudnika.
24. avgusta 1924 se je smrtno ponesrečil Vladimir Topolovec v Sev. triglavski steni. Njegovega trupla niso mogli nikoli najti.

POPRAVI TISKOVNE IN TIPKOVNE NAPAKE V I. IN II. DELU SESTAVKA »IZ PREDZGODVINE SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA« (št. 3, 4):

na str. 103 v 1. stolpcu, 1. vrsta od zgoraj: so jo ustanovili (namreč podružnico) namesto: ... ga ...; prav tam v 2. stolpcu, 4. vrsta od zgoraj: **zgodbo** namesto **sliko**; prav tam bi moralo v navedku iz »Slovenskega Naroda« in pravih ostati v 18. vrsti od spodaj **slededeča** namesto **naslednja**, v 12. vrsti od spodaj **vstanovljenje** namesto **ustanavljanje**, v 10. vrsti od spodaj **napravljenje** namesto **napravljanje**, kajti pri takšnem »dokumentarnem« navajanju ne gre spreminjati takratnega jezika v sodobnega (nekaj tovrstnih manjših napak v nadaljevanju tega navedka in v drugih navedkih ne popravljam); prav tam mora biti v 9. vrsti od spodaj: **kočnih** (stanovališe) namesto **končnih**; na str. 104 v 2. stolpcu, 19. vrsta od spodaj: odstavek se mora končati z dvopičjem, ne s piko; na str. 105 v 1. stolpcu, 23. vrsta od zgoraj: **podpisan** (namreč opis) namesto **podpisane**; prav tam v 2. stolpcu, 25. vrsta od zgoraj: za besedo »slovenski« manjka »besedi« pred dvopičjem in sledečima mu besedama »Triglavski tempelj«; prav tam v 29. vrsti od zgoraj manjka za besedo »višine« beseda »dalje« ali »naprej«; prav tam v 30. in 31. vrsti od zgoraj se mora stavek za podpičjem brati takole: »imenovali so jo [koga: panoramo ali koč?!] triglavsko katedralo (Triglavdom)« namesto: »... jo: panoramo ali koč [koga?!] ...«, kar žal ni umljivo; prav tam v zadnji vrsti spodaj (nad črto): **pobudnega** (Zana) namesto »**pobudneža**«; na str. 106 v 1. stolpcu, 31. vrsta od zgoraj: **najprej** namesto **naprej**; prav tam v 35. vrsti od zgoraj: **malim** (Triglavdom) namesto **milim**; prav tam v 2. stolpcu, 6. vrsta od zgoraj: pred besedo »Alpenfreunde« manjka začetni oklepaj; prav tam v 19. vrsti od zgoraj 17 podčrtana opomba (sklicanje na dr. Jožeta Rusa) ne spada k vsemu stavku, marveč le k besedi »štrajzelnu« pred zaklepajem; prav tam v 22. vrsti od zgoraj: že (enkrat) namesto še; prav tam v 25. vrsti: **neupoštevna** namesto **neupoštevana**; prav tam v 35. vrsti od zgoraj: **pohvalni** namesto **poudaril**.

Na treh mestih sestavka manjkajo enovrstni presledki, ki bi pokazali, da se začnajo novi odstavki: na str. 104 v 2. stolpcu, 26. vrsta, na str. 106 v 1. stolpcu, 4. vrsta, in na str. 107, v 1. stolpcu, 20. vrsta.

V II. delu sestavka (št. 4) na str. 153 v 2. stolpcu, 19. vrsta od zgoraj je zmanjkal pri škofijskem ukazu kaplanu Ivanu Zanu, da mora v šestih dneh zapustiti Srednjo vas in oditi v Sentvid čakat na nadaljnja navodila, da t u m tega ukaza: 12. november 1872, t. j. šest tednov po nepotrditvi pravil nameravanega društva »Triglavski prijatelji« in dobra dva tedna pred objavo za Zana tako pohvalnega dopisa v »Novicah«.

Popraviti je tudi na str. 156 v 2. stolpcu, 35. vrsta od zgoraj: »slovske poslance v poslanski zbornici« namesto »slovsneke«, ki seveda ne bi zagotavljali grofu Taaffeju večine brez poljskih, čeških in hrvaškosrbških (iz Dalmacije in Istre) ob zgolj manjšini nemških poslancev.

Končno je treba še povedati, da je trentski vikar »-ar« (Šimen Gregorčič) v »Soči« zapisal »za podnom«, ne pa »za ,podnem« (str. 159, 1. stolpec, 8. vrsta od zgoraj); razlika je sicer majčkena, a bi vendarle utegnili vznevoljiti jezikoslovca, ki bi ugotovil, da je bil zaradi tiskovne pomote krivo poučen.

D. K.

Naprodaj je komplet PV, od 1. 1895 do 1930, vezan, brezhibno ohranjen. Naslov pri PZS, Lj. Dvořakova 9.

Popravi: V aprilski številki PV 1964 umetniška priloga ni predstavljala Skednjovca, temveč **Vrh Hribaric**. Popravek nam je poslal prof. Marijan Lipovšek, ki bo v eni od prihodnjih števil PV razpravljal o imenoslovju bohinjskih gora.

Op. ur.

Iz kartoteke prvenstvenih vzponov

SEVERNA STENA MALE RADUHE

Dostop: Iz kočice na Grohatu po poti na Durce. Do stene je ca. 30 minut.

Smeri:

1. Originalna: Kjer pot zavije tik pod SV stebrom v Durce, se tik za stebrom izoblikuje izrazita zajeda. Po njej do konca (50 m), nato po lažjem desno navzgor na rob stene.
Ocena: IV. Čas plezanja 1.30.
2. ZZ: Vstop je 15 m desno od raza SV stolpa. Po zajedi in njenim desnim robom 45 m, na dobro stojišče (Odcep — 2 a). Po izpostavljeni plošči 10 m desno v zajedo in po njej 30 m v zijalko. Desno okoli roba po zajedi naprej v lažjo in odprto steno in po njej na rob.
Ocena: IV. Čas plezanja 2 uri.
- 2 a. Vstop in spodnji del isto kot pri 2. Iz stojišča 5 m levo in po dveh prekinjenih previsnih zajedah na raz SV stolpa. Iz njega naravnost navzgor na rob stene.
Ocena: Mestoma V. Čas plezanja 2.30.
3. Zajeda Gretke Dietingerjeve. Med bele plati v V. delu stene je vrinjen temnejši del, rjav in rdeč. V zgornjem delu ga razzi zajedaj v vpadnici katere je vstop. Po odprti steni desno od velikega previsa dve dolžini navzgor. Po široki in izraziti lašti v levo do njenega vrha. Čez prevesno stopnjo v dno zajedaj. Po njej tri dolžine Iz slabega stojišča (K) 6 m desno na raz pod izrazit previs. Cezenj in po lahkem na rob stene.
Ocena: IV+ do V. Čas plezanja 3 ure.
- 3 a. Mala prečnica: Prvi raztežaj kot pri 3, nato desno po policah pod gladkimi stenami v desno na Macenovca in po Z rebro navzdol v grušč.
Ocena: začetek IV. nato II. 2 uri.
4. Plate: Vstop je na desni strani velike, iz doline vidne votline. V velikem loku preko lažje stene v votlino pod izrazito ploščo, ki je kot strma stopnica med gladkimi platmi (3 raztežaje), po plošči do pod previsa. Tam v desno, nato po lažjem na rob stene.
Ocena: IV. Čas plezanja 2 uri.
- 5, 6 (DD in Kovačeva smer): Ze v desnem delu stene se v njo upira mogočen trikoten podstavek ca. 100 m visok.
- 6 (Mihova): Porastel je mestoma z redkimi macesni in se imenuje Macenovca. Njegov trikotni vrh sega v gladke plati.
Ker je močno razčlenjen, vodijo nanj številne variante (5, 6i, 6 in 3 a).
5. DD. Iz vrha Macenovca levo 20 m navzdol, da postane leva stena prehodna. Po travnati polici levo pod previs na dobro stojišče. Čez plati in po zajedi navzgor na nagnjeno ploščad. Iz nje v levo, okoli roba in po počeh navzgor, dve dolžine. Iz stojišča, ko se poč močno prevesi po razčlembah v desno dva raztežaja pod velik previs na slabo stojišče. Čez previs in po lažjem na rob stene.
Ocena: V. Čas plezanja 4 ure.
- 6i. Kovačeva smer: Iz vrha Macenovca po prevesnih počeh 20 m naravnost navzgor, nato kratka a zelo težavna prečnica okoli roba v levo in čez previs v neizraziti žleb. Pod previsom prečnica v levo, ko se previs zmanjša, čez in spet v levo na travnato stojišče. Čez krušljiv in težaven previs navzgor je plitev žleb in po njem do konca raztežaja. Iz slabega stojišča v desno in nato čez strmo ploščo v lažji svet. Od tu na rob stene naravnost navzgor.
Ocena: V. Čas plezanja 4 ure.
6. Mihova: Iz Macenovca 15 m desno navzdol in pod gladko, neprehodno steno v desno navzgor do okna. Skozl okno in spet desno navzgor po žlebovih in zajedah na rob SZ rebra. Zdaj malo desno in po dobro razčlenjeni steni na rob stene.
Ocena: II z mestoma IV. Čas plezanja 1.30 ure.
- 6 a. Varianta Mihove: Po policah desno navzgor pod rdečo steno, ki je desno od Macenovca. Po travnati polici levo do kraja, nerodna prečnica v levo nato naravnost navzgor po dobro razčlenjeni steni na rob SZ rebra.
- 6 b, 7, 7 a. Vetrne police 2 variantami. Dobro razčlenjeno SZ rebro S stene Male Raduhe nudi Stevilne in lahke prehode.
Ocena: I, II. Čas plezanja 1 ura.

Smeri v zahodnem delu severne stene Male Raduhe so prvi plezali koroški alpinisti, v zahodnem delu stene pa verjetno Mariborčani. V steni je verjetno še več smeri, o katerih pa nimamo podatkov. Priloga: Severna stena Male Raduhe z Grohatom. Foto: Rado Vončina. Smeri vrisal: Drago Zagorc.

Tovarna dokumentnega in kartnega papirja

Telefon: Radeče 81-950, 81-951

Tekoči račun pri NB Celje 603-11-1-1030

Brzjavi: Papirnica Radeče

Železniška postaja: ZIDANI MOST

PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov
specialne papirje
surovi heliografski
in foto papir
paus papir
kartografski
specialni risalni »Radeče«
papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

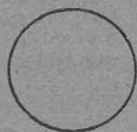
vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku
Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku
v rdeči, modri ali sivi barvi

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Tovarna celuloze in papirja

VEVČE – MEDVODE

Sedež: VEVČE, p. Ljubljana-Polje

izdeluje:

SULFITNO CELULOZO I. a za vse vrste papirja

PINOTAN – strojljni ekstrakt

BREZLESNI PAPIR za grafično in predelovalno industrijo: za reprezentativne izdaje, umetniške slike, propagandne in turistične prospekte, za pisemski papir in kuverte najboljše kvalitete, za razne protokole, matične knjige, obrazce, šolske zvezke in podobno.

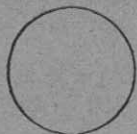
SREDNJEFINI PAPIR za grafično in predelovalno industrijo: za knjige, brošure, propagandne tiskovine, razne obrazce, šolske zvezke, risalne bloke itd.

KULERJE za kuverte, obrazce, bloke, formularje, reklamne in propagandne tiskovine

KARTONE za kartoteke, fascikle in mape

RASTRIRAN PAPIR brezlesni in srednjefini za šolske zvezke, za uradne in druge namene

PELURNI PAPIR bel in barvan

Z a h t e v a j t e v z o r c e !

•METALNA•

VAREN, UDOBEN IN CENEN PREVOZ
z estetsko oblikovanimi žičnicami
METALNE

Izdelujemo potniške in industrijske žič-
nice vseh vrst

Zgradili smo

krožne osebne žičnice na Pohorju, Sljemenu in na Šar planini,
nihalne osebne žičnice na Veliki planini in Voglu,
sedežnico na Kopaoniku,
smučarske vlečnice »Belevue« in »Bolfenk« na Pohorju, »Preseka« in »Bukovnik« v Kranjski gori
ter tovorno žičnico za termoelektrarno Šoštanj.

V izgradnji so

sedežnice na Voglu, Veliki planini, Jelovici in pri Mavrovem,
smučarski vlečnici »Glažuta« in »Kumen« na Pohorju, ter vlečnici na Vitrancu in Voglu.

PROIZVODNI PROGRAM — industrijska oprema — visoke gradnje — mostovi — dvigala in
transportne naprave — hidromehanična oprema — cevovodi — rezervoarji — cisterne —
hladilne naprave — ladijski pokrovi in oprema — stroji za zaščito rastlin

Prašek za avtomatsko varjenje

EP-10

vrsta toka: enosmerni (—)

granulacija 12 x 48

EP-20

vrsta toka: izmenični (∞)
enosmerni (—)

granulacija 12 x 48

Proizvaja

Železarna Jesenice

Jesenice — SR Slovenija